

Jari Kainulainen

**YHDEKSÄSLUOKKALAISET EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN KOULU-
HANKKEESSA**

**Hankkeessa mukana olleiden nuorten käsityksiä ehkäisevästä
päihdetyöstä, päihteiden käytöstä, päihteitä koskevista normeista
ja päihteiden merkityksistä koulussa ja vapaa-aikana**

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Kasvatustieteiden ja psykologian osasto

Kasvatustieteen pro-gradu -tutkielma

Syksy 2013

ABSTRACT

Young people's drug use remains a serious problem, though virtually all the statistics show the decline in the 2000s. Some statistics on youth substance abuse is considered late even worse at the end of the 2000s. Alcohol and drugs affect today actually about 20–30% of young people and drug experimentations up to 80–90% of young people. Young people's uses of intoxicants are the most popular tobacco and alcohol, although the statistics seem to live all the time to complex manner. Schools are in use. Substance abuse prevention projects in general, influence the young people's homes and the parents for this purpose.

Mannerheim League for Child Welfare conducted a substance abuse prevention project in 2006 - 2010. Project cities were Kirkkonummi, Mikkeli, Vaasa, and Mustasaari. The project was designed to strengthen the welfare of families and prevent youth substance abuse. The final phase of the project, the early summer of 2010, were collected throughout the project target group will comprise quantitative data in addition to qualitative data through to Rantakylä. This report is based on this material, which consisted of ten thematic areas in compound 9 Class kind of interview.

Experiments with substance abuse and substance use are part of life stage, i.e. in this case, the youth and adolescence, the age and belonging to the rebellion. It is difficult to say how young people are influenced by those others, sector allocation, and how drug use could be combined with younger generations. However, it is likely that societal events have an impact on the shaping of the young generation.

Young people were Mall's sense of the evening, at least about the dangers of drugs, only the actual drugs were not adequately addressed. Second, young people were confirmed to it, or with any information about how substance abuse, you can not refuse them, they may be offered. Third, young people were to consider the question-din, friends, and MALL hours of the importance of substance abuse prevention, or "controlled" experiment.

MLL lessons of maintenance have definitely been worthwhile for this target group, because young people are in a delicate age, and they can still be affected. Knowing the content can always be developed in the direction that they would interest as many young people. It seemed that young people felt that their participation of the tasks requires the most meaningful. In addition, stories and comics, etc. were the young people in an interesting way to get information about drugs.

Young people's position on drugs bans and limitations were realistically, and felt that drug use Laws of the young. Some young people felt that young people in drug experiments, a typical behavior for their age group permission. Young stressed the importance of young people's own adult-ten experiments in preventing substance abuse, so that the adults were considered to be responsibility their own youth Parents and young people in the home are also the most important single drug educator, this is especially true in early childhood education. Another important party was seen as the home, school projects, etc., and co-operation with SA. The police and the authorities the importance of young people saw a rather mild control task.

Young people who want to succeed in school and later studying and working, no understanding of the flow of milk from other adolescent substance use. Alcohol and drugs can be seen as a threat to prosperity and success. Alcohol and drug use may be a symptom of social exclusion and, therefore, such projects are needed, that the initiation of substance use and their risk exposure is not always the case, not to a lack of knowledge. The powerful drug-use examples, however, is unlikely to achieve the goals of preventive drug education. Things must be possible, and interesting as possible, so that young people can participate in the class itself functions as possible, a lot of opportunities.

Keywords: youth, drugs, drug experimentation, drug use, prevention

TIIVISTELMÄ

Nuorten päihteiden käyttö on edelleen vakava ongelma, vaikka lähes kaikki tilastot osoittavat sen vähentyneen 2000-luvulla. Osa tilastoista osoittaa nuorten päihteiden käytön menneen jopa huonoon suuntaan 2000-luvun lopussa. Päihteet koskettavat nykypäivänä konkreettisesti noin 20–30 % nuorista ja päihdekokeiluina jopa 80–90 % nuorista. Nuorten käyttämistä päihteistä suosituimmat ovat tupakka ja alkoholi, joskin tilastot näyttävät elävän koko ajan aika monimutkaisesti. Koulut ovat käyttöä. Ehkäisevän päihdetyön hankkeilla pyritään yleensä vaikuttamaan myös nuorten koteihin ja vanhempiin tässä tarkoituksessa.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto toteutti ehkäisevän päihdetyön hankkeen vuosina 2006–2010. Hankepaikkakuntia olivat Kirkkonummi, Mikkeli, Vaasa ja Mustasaari. Hankkeen tarkoituksena oli vahvistaa perheiden hyvinvointia ja ehkäistä nuorten päihteiden käyttöä. Hankkeen loppuvaiheessa, alkukesästä 2010, kerättiin hankkeen koko kohderyhmän kattavan määrällisen aineiston ohella laadullista aineistoa Rantakylän yhtenäiskoulusta Mikkelistä. Tämä raportti perustuu tuohon aineistoon, mikä muodostui kymmenestä teema-alueittain koostetusta 9. -luokkalaisen haastattelusta.

Päihdekokeilut ja päihteiden käyttö kuuluvat osana elämänvaiheeseen, eli tässä tapauksessa nuoruuteen ja murrosikään ja siihen kuuluvaan kapinaan. Haastateltujen nuorten päihdekäyttäytyminen on todennäköisesti huomattavasti raittiimpaa kuin esimerkiksi hankkeesta tehtyjen kartoitusten perusteella voisi päätellä. Päihteet eivät tulleet juuri ilmi nuorten oman kokemuksen tasolla, vaan havaintoina ympäristöstä ja arvoina sekä asenteina päihteitä kohtaan. Työn metodinen ongelma on myös se, millaista tietoa päihteistä haastatteluilla saadaan ja tutkimuseettinen ongelma se, mitä päihteistä voi nuorilta kysyä.

Nuoret saivat MLL:n tunneilta tietoa ainakin päihteiden vaaroista, vain varsinaisia huumausaineita ei käsitelty riittävästi. Toiseksi nuoret saivat vahvistusta sille, tai ylipäättään tietoa siitä miten päihteistä voi kieltäytyä niitä mahdollisesti heille tarjottaessa. Kolmanneksi nuoret saatiin pohtimaan kodin, kavereiden ja MLL:n tuntien merkitystä päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä tai ”valvotussa” kokeilussa.

MLL:n tuntien pitäminen on ehdottomasti ollut kannattavaa tälle kohderyhmälle, koska nuoret ovat herkässä iässä ja heihin voi vielä vaikuttaa. Tuntien sisältöä voi aina kehittää siihen suuntaan, että ne kiinnostaisivat mahdollisimman montaa nuorta. Vaikutti siltä, että nuoret kokivat omaa osallistumista vaativat tehtävät kaikkein mielekkäimmiksi. Lisäksi tarinat ja sarjakuvat tms. olivat nuorista kiinnostava tapa saada tietoa päihteistä.

Nuoret suhtautuvat päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin realistisesti ja kokivat päihteiden käyttöä säätelevien lakien koskevan myös nuoria. Osa nuorista koki nuorten päihdekokeilujen kuuluvan ikäkaudelle tyypilliseen käyttäytymiseen. Nuoret korostivat omien aikuisten merkitystä nuorten päihdekokeilujen ehkäisijöinä, siten että aikuisten katsottiin olevan omista nuoristaan vastuussa. Vanhemmat ja koti ovat myös nuorten mielestä tärkein yksittäinen päihdevalistaja, tämä pätee etenkin varhaiskasvatukseen. Toinen tärkeä taho nähtiin kodin, koulun ja projektien jne. yhteistyössä. Poliisin ja viranomaisten merkityksen nuoret näkivät melko lievänä kontrollitehtävänä.

Nuorilta, jotka haluavat menestyä koulussa ja myöhemmin opiskelussa ja työelämässä, ei heru ymmärrystä toisten nuorten päihteiden käytölle. Päihteet voidaan nähdä uhkana hyvinvoinnille ja menestymiselle. Päihteiden käyttö voi olla eräs oire yhteiskunnasta syrjäytymiselle ja siksi tällaisia hankkeita tarvitaan, ettei päihteiden käytön aloittaminen ja niiden vaaroille altistuminen ole ainakaan asiatiedon puutteesta kiinni. Voimakkaiden päihteiden käyttöä koskevien esimerkkien avulla tuskin kuitenkaan saavutetaan ehkäisevän päihdekasvatuksen tavoitteita. Asiat on esitettävä mahdollisimman kiinnostavasti ja siten, että nuoret pääsevät tunneilla itse osallistumaan tehtäviin mahdollisimman paljon.

Avainsanat: nuoret, päihteet, päihdekokeilut, päihteiden käyttö, ehkäisevä päihdetyö

ESIPUHE

Käsillä on kasvatustieteen graduni, mikä on syventävien opintojen tutkielmasta muokkaamani versio. Tutkielmani luonteen, etenkin aineistonhankinnan vuoksi, olen saanut keskeistä apua kuitenkin aika monelta henkilöltä ja tämän vuoksi haluan kiittää heitä. Kiitokset Mannerheimin Lastensuojeluliiton hyvinvointi- ja terveystyön ja ehkäisevän päihdetyön päällikölle Seppo Soine-Rajanummelle, joka oli tämän työn aineistonhankinnan tilaaja ja haastattelurungon ja varhaisten tekstien kommentoija. Haastattelurungon ja varhaisten tekstien kommentoinnista kiitokset myös MLL:n työntekijöille Satu Tallgrenille, Paula Mattilalle, Minna Torniaiselle ja Kaisa Yliruokaselle.

Haastattelujen järjestämisestä suuri kiitos kuuluu Mikkelin yhtenäiskoulun opettajalle Johanna Lindbohmille, ilman häntä haastattelujen toteutuksesta ei olisi tullut mitään. Kiitoksia osoitan myös työtäni kommentoineelle dosentti Rauno Mäkelälle Tampereelle ja tärkeän lähteen lähettäneelle ehkäisevän päihdetyön toiminnanohjaajalle Merja Huttunen-Metsille Vaasan kaupunkiin. Ehkä työhöni eniten on kuitenkin vaikuttanut Itä-Suomen yliopiston kasvatustieteen professori Päivi Atjonen, joka on jaksanut kärsivällisesti ohjata työtäni enemmän kuin olisi ohjausvelvollisuuden täyttämisen vuoksi tarvinnut. Lisäksi haluan osoittaa kiitokseni kommentaista ja/tai lähteistä yliassistentti Veli-Matti Ulviselle Oulun yliopistoon. Vaikka kiitokseni tuskin tavoittaa noita nuoria, vielä lämmin kiitokseni noille kymmenelle mukavalle nuorelle, jotka suostuivat haastateltaviksi tuona kesäkuun ensimmäisellä, Mikkelissä helteiselläkin viikolla.

Joensuussa 4.8.2013

Jari Kainulainen

Jari Kainulainen

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 NUORET EHKÄISEVÄN PÄIHDEKASVATUKSEN KOHDERYHMÄNÄ	11
2.1 Nuoria koskevat ristiriitaiset päihdetilastot	11
2.2 Nuoret päihteitä koskevien valintojen tekijöinä	18
2.3 Ehkäisevän päihdetyön sisältö	22
2.4 Päihde- ja terveystieteiden ongelma-alueet ja päihdeinterventiot	30
2.5 Tutkimusongelmat	35
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
3.1 Haastattelurungon muodostaminen	37
3.2 Kohdejoukko ja sen valinta	38
3.3 Tutkimusstrategian ja tiedonhankinnan perusteet	42
3.4 Aineiston analyysi ja luotettavuuden arviointi	46
3.5 Työn vaiheiden arviointi	50
4 TULOKSET	52
4.1 Mitä ehkäisevään päihdekasvatukseen kuuluu nuorten mielestä?	53
4.2 Nuorten kokemuksia EPT-hankkeen tapahtumista	56
4.3 Nuorten suhtautuminen päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin	60
4.4 Nuorten vapaa-aika ja päihteet	65
4.5 Päihteet ja nuorten kaveri- ja ihmissuhteet	68
4.6 Nuoret ja päihteitä koskevan tiedon saanti	71
4.7 Päihdediskurssit	76
5 POHDINTA	99
LÄHTEET	95
LIITTEET (2 kpl)	105

1 JOHDANTO

Nuoret ovat nyky-yhteiskunnassa alttiita päihteille. Lakien mukaan tupakkaa ja alkoholia ei pitäisi olla saatavilla alle 18-vuotiaille, mutta kuten tiedetään tupakointi ja alkoholikokeilut ovat lakiin nähden yleistä alaikäisillä, ja alkoholikokeilut, ja jopa alkoholin säännöllinen käyttö. Nyky-yhteiskuntaa leimaa sekä laillisten että laittomien päihteiden helppo saatavuus. Päihteiden käyttöä on kriminalisoitu kautta aikojen ja laadittu erilaisia rajoitteita niiden käytölle. Yhteiskunnassa on erilaisia päihdehoitoja ja päihdehoitotyöntekijöitä. Yhteiskunnassa pyritään alkoholi- ja päihdepolitiikan avulla vaikuttamaan toimintaympäristöön niin, että päihdehaittoja voitaisiin korjata ja ehkäistä.

Peruskoulujen opetussuunnitelmissa todetaan, että oppilaiden kanssa on keskusteltava päihteiden vaikutuksista terveyteen sekä päihteiden aiheuttamasta mielihyväs- tä ja riippuvuudesta. Kouluilla ei itsellään ole aina riittävästi työkaluja käsitellä ehkäisevää päihde- kasvatusta, mutta järjestöt tuottavat ja toteuttavat materiaaleja tä- tä tarkoitusta varten. Mannerheimin Lastensuojeluliitto kuuluu ehkäisevän päihde- kasvatuksen -aineistoja kouluihin päihdekasvatuksen tueksi tuottaviin järjestöihin. Tutkimassani MLL:n ehkäisevän päihdetyön hankkeessa (EPT-hanke) käytettiin opetusaineistoja, joihin kuuluivat ainakin ”Lapselle selvä elämä” -ohjelma ja ”Alko- holi – jokaisen oma asia?” -aineistot. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010a.)

Ehkäisevä päihdekasvatusta on pidetty yhteiskunnassa tärkeänä asiana, sillä suo- malaisissa kouluissa on tehty päihdevalistusta ja päihdekasvatusta jo lähes sata vuotta. Tällaisen ”päihdetyön” työn alkamisajankohta ajoittuu kieltolakia edeltävään aikaan. Ehkäisevää päihdetyötä on tehty useita vuosikymmeniä, ja sen alkuajankoh- ta on ajoitettu niinkin tarkasti kuin vuoteen 1922, jolloin päihteiden käytön haittoja eh- käisevä työ alkoi Raittius- ja kieltolakiviikon pitämällä vuonna 1922. Ehkäisevän päihdetyötä jatkettiin kieltolain kumoamisen jälkeen Raittiusviikolla vuodesta 1932. (Herranen 2010, 27–28)

Vuosina 1970–1985 päihdekasvatus sisältyi yläasteella kansalaistaidon oppituntei- hin ja sen jälkeen liikuntatunteihin. Vuonna 2001, 1990-luvulla lanseerattu päihde- työ, yhdistettiin osaksi terveystietoa. Muutos koski ammatillisia oppilaitoksia vuonna

2001, lukioita vuonna 2005 ja peruskouluja vuonna 2006. Herranen viittaa Terveystietoon 2008 ja toteaa, että terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen pyrkivää terveystietoa opetetaan peruskoulun yläluokilla ja lukioissa. Suomessa ei ole juuri pohdittu päihdekasvatuksen teoreettis-pedagogista perustaa. (Herranen 2010, 27–28.) Käytännössä yhteisestä päihdekasvatuksen pedagogisesta mallista puuttuu teoriaperusta, jolle tuo kasvatus perustuu.

Seuraavan kerran päihdekasvatustyötä muutettiin vasta 2000-luvulla, jolloin alettiin viettää vuosittaista ”Ehkäisevän päihdetyön viikkoa”. Päihdehaittoja ehkäisemään pyrkivä päihdetyö on tietysti sisältänyt viime vuosikymmeninä paljon muutakin kuin teemaviikon. Ehkäisevä päihdetyö on kuitenkin uusi termi, vaikka tällaista päihdetyötä on tehty kauemmin kuin mitä kyseinen termi on ollut käytössä. (Ojala, Miettinen, Ylitalo & Huttunen-Metsi 2007.) Ehkäisevän päihdetyön nimellä tällainen työ aloitettiin 1990-luvulla ja sitä kehitettiin edelleen 2000-luvulla. Sosiaali- ja terveystieteiden (2009) mukaan nuorten tupakan, alkoholin (humalajuominen) ja nuuskan käyttö on mennyt huonoon suuntaan. Näiden huonojen päihdeuutisten takia ehkäisevä päihdetyö raittiustyön jatkajana on 2010-luvulla haasteiden edessä. (Herranen 2010, 26–27.)

Yhteiskunnallinen pyrkimys ehkäistä päihteiden ongelmakäytöstä aiheutuvia ongelmia

Päihteiden ongelmakäyttö kuuluu vanhoihin sosiaalisiin ongelmiin, jota ei voi kuvitella koskaan täysin ratkaistavan, mutta jonka haitallisia vaikutuksia pyritään ehkäisemään valtion, kuntien ja järjestöjen toiminnalla (Levin, MacInnis, Carroll & Bourne 2000). Päihdevalistuksen, osin myyttisenäkin, lähtökohtana on addiktion eli päihteisiin muodostuvan riippuvuuden ehkäiseminen (Peele 2004). Addiktio tai addiktoituminen ovat muotitermejä nyky-yhteiskunnassa, ja ne ovat korvanneet, ainakin jossain määrin, suomenkielisen termin ”riippuvuus”.

Lääketieteelliselle näkemykselle riippuvuuden eli addiktion synnystä on selvää näyttöä. Riippuvuus eli addiktio syntyy johonkin aineeseen tai toimintaan, jonka tuomaa fyysistä tai psyykkistä kokemusta luonnehditaan miellyttäväksi. Tätä kutsutaan riippuvuuden syntymisen alkusysäykseksi. Jonkin toiminnan tai aineen tuottaman riip-

puvuusvaikutuksen syntymisen nopeus riippuu päihdyttävän aineen tai toiminnan vaikutuksen vahvuudesta. Nuoret ”jäivät koukkuun” nopeammin kuin aikuiset, sillä nuorilla aivojen kehitys on vielä kesken. Aivoihin syntyvä riippuvuuden muistijälki pitää osaltaan riippuvuutta yllä. Nuori oppii saman reitin nautintoon ja myönteiset muistijäljet eivät pääse kehittymään, ja riippuvuus on tosiasia. Riippuvuuden syntyminen edellyttää päihteiden tms. kokeilua, sillä perinnöllinen alttius ei vielä yksin riitä riippuvuuden muodostumiselle. (Väestöliitto 2011.)

Päihderiippuvuutta pidetään nykyisin lääketieteellisin perustein sairautena (Koski-Jännes 2000, 25). Ehkäisevässä päihdetyössä on siis kyse pohjimmiltaan sairauksien ehkäisystä. Varhaisessa vaiheessa vallalla oli käsitys päihderiippuvuudesta pahantapaisuutena, moraalittomuutena ja syntisyytenä (Ruisniemi 2006, 15). Ollaan päihderiippuvuuden sairauskäsityksestä sitten mitä mieltä tahansa, kukaan ei voi kiistää, ettei kyseessä olisi vakava yhteiskunnallinen ongelma.

Rimpelän (1998) mukaan suhtautumisessa ehkäisevään päihdetyöhön oli jo tuolloin (1990-luvulla) vallalla usko valistuksen määrään ja monipuolisuuteen. Rimpelä kiteyttää tällaisen ajatuksen niin, että kun valistusta annetaan lapsille ja nuorille (nykyistä) enemmän, monipuolisemmin ja entistä aikaisemmin, niin samalla saadaan myös tuloksia. Rimpelä epäilee tällaisen päihdekasvatuksen onnistumista, jossa edellä kuvatun kaltainen ideologia muutetaan kampanjoiksi, projekteiksi ja ohjelmiksi. Rimpelä vetoaa kokemuksiin Yhdysvalloista, jossa sikäläiset keskeiset huumepreventio -ohjelmat kertovat samanlaisesta toiminta-ajuksesta ja tuloksista kuin Suomessa.

Ehkäisevää päihdekasvatusta tai päihdekasvatusta on tutkittu mm. osana päihdetyön yhteisöllistä pedagogiikkaa (Ulvinen 2010), päihdetyötä nuorten näkökulmasta (Herranen 2010), nuorten päihdekasvatuksen ”sokeita pisteitä” ja päihdekasvatuksen mahdollisuuksia (Viitanen 2010a), tutkivan oppimisen soveltamista ehkäisevän päihdetyön opetuksessa (Viitanen 2010b), ehkäisevän päihdekasvatuksen ryhmäinterventiota toisen asteen koulutuksessa (Danska-Honkala & Krogerus 2010), yhteisöllisyyttä ja päihteettömyyttä – toimintamallia nuorille urheilijoille (Korjus & Lankinen 2010). Mäkitalo (2008) tutki väitöskirjassaan opettajien käsityksiä ehkäisevään huumeuuteen suuntautuneesta koulukasvatuksesta ja opetuksesta.

Opinnäytetöitä nuorista ja päihteistä löytyy useita ja alan opinnäytteitä löytyy jopa runsaasti. Seuraavassa esittelen lyhyesti muutamia päihdetutkielmia, joissa on tuoretta tietoa, tosin pienehköjen aineistojen perusteella, koska kyseessä ovat opinnäytetyöt. Ahonen, Hyttinen ja Ronkainen (2008) tekivät opinnäytteensä päihteistä yläkouluikäisten tyttöjen elämässä, joskin aineisto käsitti vain kolmen 8.–9. -luokkalaisen tytön haastattelut. Toinen yhtä osuvasti tutkielmani kysymyksiä sivuava pro gradu - tutkielma on Alakulpin työ aiheesta: ”Hyvässä uskossa; Huumetietousprojektin valistusesitys diskurssianalyysin valossa” (Alakulppi 2002). Havu ja Lasarov (2002) laativat hoitotieteen pro gradu -tutkielman aiheesta: ”Kahdeksasluokkalaisten nuorten päihteettömyydestä ja arvioinnit päihteettömyyden opetus- ja oppimismenetelmistä”. Gröhnin (2003) hoitotieteen opinnäytetutkielma on aiheesta 14–15-vuotiaiden poikien päihteettömyys viikonloppuisin, ja se perustui kahdeksasluokkalaisten päiväkirjakuvauksiin. Hujasen (2008) kasvatustieteen pro gradu -tutkielma on aiheesta ”Miksi huumeet on keksitty. Mitä 5. ja 9. luokan oppilaat haluavat tietää huumeista” (Hujanen 2008).

Päihdekasvatuksessa järjestötoiminta on keskeistä, sillä järjestöt toteuttavat toiminnallisia ehkäisevän päihdetyön hankkeita. Näistä eniten on päihdetyöjärjestöjä ja yleishyödyllisiä järjestöjä sekä niiden projekteja. Terveysjärjestöjä ovat mm. Mielen-terveyden keskusliitto ja Suomen Sydänliitto ry. Kasvatus tai nuorisojärjestöjä ovat mm. Non Fighting Generation ry ja Nuorten Palvelu ry, sekä yleishyödyllisiä järjestöjä, kuten MLL, SPR ja Työttömien Valtakunnallinen Yhteistyöjärjestö TVY. Sen sijaan kasvatus- tai nuorisojärjestöjä ja terveysjärjestöjä on vähän. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005a.) Periaatteessa kaikki päihdekasvatus on luonteeltaan ehkäisevää ja sanaan ”kasvatus” yhdistyy tietenkin erilaisia kasvatuskäsityksiä, joilla sanoma pyritään viemään perille. Hankkeissa puhutaan usein lasten ja nuorten tai perheiden hyvinvoinnin edistämisestä hankkeen keinoin (Laukkanen & Puolakka 2011). Pelkästään aikuisille on olemassa omat päihdehankkeensa ja valistusta, kuten esimerkiksi alkoholihaittojen ehkäisy työterveyshuollossa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2008.)

Ehkäisevää päihdetyötä tarvitaan siis konkreettisesti siihen, että sillä pyritään estämään päihteisiin muodostuva riippuvuus. Nuorten päihdekokeilut ovatkin avainasemassa ehkäistäessä nuorten päihdeongelman syntymistä. (Niemelä 2009, 55). Työni tarkoituksena on tarkastella pienehkön laadullisen tutkimusnäytteen avulla

yläkoulunsa päättäneiden nuorten käsityksiä ehkäisevästä päihdekasvatuksesta em. EPT-hankkeessa. Varsinaiset tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Tutkielmani yleisinä tavoitteina on tarkastella seuraavia kysymyksiä:

- 1) MLL:n ehkäisevän päihdetyön hankkeen antia nuorten päihdetietouden antajana?
- 2) Miten nuoret suhtautuvat päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin?
- 3) Miten päihteet näkyvät nuorten vapaa-aikana?
- 4) Millaista on nuorten päihteitä koskeva puhe?

Pyrin arvioimaan nuorten käsityksiä ehkäisevästä päihdetyöstä, hankkeen tapahtumista, päihteitä koskevista normeista (kielloista ja rajoituksista) ja päihteitä koskevasta tiedon saannista. Lisäksi pyrin muodostamaan nuorten puheista päihdediskursseja ("päihdepuhetta"). Tutkielmassa on tarkoitus tuottaa tietoa ensinnäkin MLL:n ehkäisevän päihdetyön hankkeen läpikäyneiden nuorten saamasta tiedosta koskien hankkeen tunteja, toiseksi näiden nuorten päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin suhtautumista ja kolmanneksi päihteiden näkymistä nuorten elämässä ja elinympäristössä ja päihteidenkäyttöön "eläytymistä" vapaa-aikana. Vielä neljäntenä tutkimuskysymyksenä esitän, millaista on nuorten päihteitä koskeva puhe.

2 NUORET EHKÄISEVÄN PÄIHDEKASVATUKSEN KOHDERYHMÄNÄ

2.1 Nuoria koskevat ristiriitaiset päihdetilastot

Päihteitä on siis luokiteltu jo kauan niiden luonteen ja vaarallisuuden mukaan (esim. Vuori 2006). Päihteiden käytön ehkäiseminen on (etenkin aikuisten kanssa) tasapainoilua rangaistusten ja hoidon välillä. Päihteitä koskevaa lainsäädäntöä on vaativaa toteuttaa eikä sitä ole aina helppoa pitää ajan tasalla, koska tarjolle tulee uusia huumeiksi luokiteltavia aineita. Lisäksi päihteiden laittomasta käytöstä rankaiseminen vaihtelee paljon. YK:n johdolla laadituista, yhteistä huume politiikkaa koskevista sopimuksista huolimatta, esimerkiksi sopimukset allekirjoittaneilla EU:n jäsenvaltioilla on vapaus päättää itse huumeita koskevista toimintalinjoista. Tällainen koskee esimerkiksi huumeiden laitonta henkilökohtaista käyttöä, sekä huumeiden hallussapitoa ja hankintaa koskevia rangaistuksia. (Euroopan huumeaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus 2002; Finlex 2011)

Vuoren (2006) mukaan varsinaiset huumeaineet voidaan luokitella niiden vaarallisuuden ja ominaisuuksien perusteella. Näitä ominaisuuksia ovat riippuvuuden aiheuttaminen, myrkyllisyys, terveydelle vaarallisuus, psyykkistä sairastavuutta aiheuttavuus, sosiaaliset seuraukset, yllättävät vaikutukset, käyttö tyrmäystippoina, aggressiivisuuden tai väkivaltaisen käyttäytymisen aiheuttaminen, annosten pienuus, vaikeat vieroitusoireet ja vaikutus persoonallisuuteen. Päihteet sisältävät Vuoren määritelmässä useita vaarallisia ominaisuuksia, kuten tupakka noin neljää ja alkoholi noin kuutta. Muita Vuoren nimeämiä huumeaineiden vaarallisuusperusteita ovat käyttötapa, muotihuumeaine (esimerkiksi buprenorfiini, ekstaasi, gammahydroksibutyraatti) ja sekakäyttö. Käyttötavoista päihteiden suonensisäinen käyttö on kaikkein vaarallisinta. Muotihuumeaineet ovat uusia markkinoille äkillisesti tulevia uusia huumeita tai päihteitä, kuten ekstaasi. Huumeaineiden, alkoholin ja lääkaineiden sekakäyttö voi tuottaa elimistöön farmakologisesti yllättäviä ja vaarallisia vaikutuksia. (Vuori 2006.)

Nuorten yleisin vaikea ja vaaralliseksi luokiteltava riippuvuustottumus on tupakointi. Nuorten mahdollista riippuvuutta alkoholista voidaan pitää lähes aina ongelmakäytönä. Yhtä lailla aikuisilla, kasvavat alkoholiannokset tai toistuva viikoittainen tai

runtas satunnainen alkoholin käyttö, ilmentävät alkoholiriippuvuutta. Kylmänen (2005, 23) jaottelee nuorten ”päihdestrategiat” kuuteen mahdolliseen strategiaan: näitä ovat raittius, kokeilukäyttö, satunnainen käyttö, varhainen huolestuttava tai haitallinen käyttö, haitallinen käyttö sekä päihderiippuvuus.

MLL:lle ehkäisevän päihdetyön hankkeen loppuraportin kirjoittaneet tutkijat nimesivät raportin pääotsakkeen oireellisesti ”Nuorten päihdekokeilut ja -asenteet muutoksessa”. Mikä sitten on se muutos, johon tutkijat loppuraportissa viittaavat. Kaikki tutkijoiden kokoamat tilastot (ESPAD, eli eurooppalainen koululaistutkimus, Kouluterveyskysely, WHO-koululaistutkimus) osoittavat yhdeksäsluokkalaisten päivittäisen tupakoinnin vähentyneen 1990-luvun lopusta alkaen 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Pieni poikkeus tähän tilastoon on se, että kouluterveyskyselyn mukaan poikien päivittäinen tupakointi oli hienoisessa nousussa tarkastelujakson lopussa. Samoin yhdeksäsluokkalaisten raittius on lisääntynyt ja vieläpä voimakkaammin kuin mitä päivittäinen tupakointi on vähentynyt. Kolmanneksi nuorten tosihumalajuominen on vähentynyt ja tasaantunut tarkastelujakson lopussa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010a.)

Sosiaali- ja terveysministeriö teki nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käytöstä pitkittäistutkimuksen vuosina 1977–2005. Tältä ajalta saa pitkän perspektiivin sille, mihin suuntaan nuorten päihteiden käyttö on mennyt 2000-luvulla. Ydinteini-ikäisten tupakoinnin otaksutaan vähenevän tulevaisuudessa ja kokeilut ja säännöllinen tupakointi siirtynevät (nykyistä) myöhemmäksi. Tupakoinnin rajoitukset, myyntikielto ja savuttomuus (savuttomat tilat), hyväksytään nuorten keskuudessa. Tupakointirajoitukset, joihin kuuluu myös em. lisäksi kahvila- ja ravintolatupakoinnin ja työpaikatupakoinnin rajoittaminen, ovat voineet vaikuttaa epäsuorasti nuorten tupakoinnin vähenemiseen. Kielteiset asenteet voivat toimia nuorten hyväksi, sillä useat nuoret mieltävät tupakoinnin ”luusereiden” puuhaksi (noin 70 %).

Suomalaisista 8. ja 9. luokan nuorista tupakoi vuonna 2010 päivittäin 16 %. Osuus on vähentynyt vuodesta 2002, sillä tuolloin samanikäisistä nuorista tupakoi hieman yli 20 %. Nuorten murrosikä on päihdekokeilujen ja myös päihteiden käytön aikaa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2010.) Tupakointi aloitetaan usein osana nuoruuden kapinaa ja riskinottoa tai siitä haetaan seksuaalista viehätysvoimaa. Tupakoivien nuorten ruokavalio on heikompi kuin ei-tupakoivien. Tupakoivat nuoret harrastavat myös ei-tupakoiviin verrattuna vähemmän liikuntaa. Nuuska on tupakkaa vä-

hemmän tunnettu päihde. Nuoret pitävät nuuskaamista vaarattomana, mutta nuuska sisältää enemmän nikotiinia kuin tupakka ja aiheuttaa voimakkaan riippuvuuden. (Tupakkaverkko 2007.) Salmen (2004, 114–115) tutkimuksessa varhaisnuorten (12–13-vuotiaat helsinkiläiset nuoret) normirikkomuksista noin 56 % nuorista ei polta ollenkaan tupakkaa eikä juo alkoholia. Tällöin noin 44 % näistä varhaisnuorista olisi kokeillut kerran tupakkaa tai polttaisi ainakin kerran kuukaudessa tupakkaa tai olisi kokeillut kerran alkoholia, tai joisi sitä ainakin kerran kuukaudessa.

Stakesin (2008b) mukaan vuosina 1995, 1999, 2003 ja 2007 15–16-vuotiaiden nuorten alkoholikokeilut ovat pysyneet samalla tasolla, eli noin 80–90 % näistä nuorista on joskus kokeillut alkoholia. Alkoholien ja lääkkeiden sekakäytön kokeilu on noussut koko ajan em. tutkimusvuosina, ja näitä kokeiluja oli tehnyt vuonna 2007 noin 20 % nuorista. Liuottimien ja unilääkkeiden ja rauhoittavien lääkkeiden ja kannabiksen kokeilut ovat kaikki hieman vähentyneet vuodesta 1995, ja niitä oli vuonna 2007 arviolta noin 4–10 % näistä nuorista.

Nuorten humalajuomisen muutoksista saa tilastoista ristiriitaista tietoa, ellei sitten nuorten humaltuminen ja tosihumala -juominen ole eri asioita? Näin tuskin on. Kaksi lähdeä (Salo & Syväoja 2009; Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä 2009) kertoo nuorten humalajuomisen vähentyneen ja sosiaali- ja terveysministeriön kahden lähteen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009; Rainio, Pere, Lindfors, Lavikainen, Saarni & Rimpelä 2009) mukaan se on lisääntynyt, tai myönteinen kehitys on pysähtynyt. Salasuo ja Tigerstedt (2007) ovat koonneet nuorten alkoholinkäyttöä ja raittiutta koskevia tietoja vuosilta 1950–2007. Keskeinen havainto on se, että raittiiden, kerran viikossa alkoholia käyttävien sekä tosihumalaan itsensä juovien 18-vuotiaiden poikien osuudet ovat olleet nousussa 2000-luvun puolen välin jälkeen. Samoin tosihumalaan vähintään kerran kuukaudessa itsensä juovien 16–18-vuotiaiden nuorten määrä on lisääntynyt. Myönteinen raittiuskehitys vaikuttaa tällä erää pysähtyneen kaikissa ikäryhmissä sekä tytöillä että pojilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.) Tytöillä ainoastaan 16-vuotiaiden raittiiden määrä on noussut jyrkästi tarkastelun viimeisinä vuosina. Päihdepiikit tapahtuvat pojilla ilmeisesti juuri muodollisen täysi-ikäisyyden saavuttamisen aikaan, eli lupa hankkia alkoholia johtaa myös sen lisääntyvään käyttöön. (Salasuo & Tigerstedt 2007 23–24; Rahkonen O., Ahlström S., Rimpelä, M., sekä Rimpelä A., Raunio S., Pere L., Lintonen T., Rimpelä M.)

Taulukossa 1 on kuvattu 8.- ja 9.- luokkalaisten tosihumalajuomista keskiuurissa esi- merkkikaupungeissa ja koko maassa. Keskiuuria esimerkikaupunkeja ovat hankekaupunki Mikkelin verrokkeina Hämeenlinna, Joensuu, Kotka ja Porvoo. Li- säksi taulukossa on mainittu koko maata koskevat keskiarvot. Tosihumala-juominen on vähentynyt 2000–2008 koko maassa noin kahdeksan prosenttiyksikköä, mitä voi pitää suurena vähenemisenä. Taulukon 1. mukaan tosihumala-juominen väheni eni- ten tutkimuskaupungeista Mikkelissä ja Joensuussa vuonna 2006, noin 8 prosent- tiyksikköä sitten vuoden 2000 korkeista lukemista (22,4–27,4 %.)

TAULUKKO 1. Nuorten tosihumala-juominen esimerkikaupungeissa ja koko maassa 2000–2008 (%). Salo & Syväoja (2009).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hämeenlinna	27,5						17,4		
Joensuu	22,5		18,8				15,7	17,37	
Koko maa	26,0	26,0	19,5	19,5	21,6	21,62	17,5	17,49	
Kotka			18,8		24,0		19,1		
Mikkeli	23,7		20,8		22,2		15,8		11,0
Porvoo	23,7		23,3		26,3		17,6		

On ehkä hieman triviaalia yhdistää MLL:n hanke ja nuorten humalajuominen Mikke- lissä, mutta se olisi mielenkiintoista tietää, kuinka hankkeessa on onnistuttu ylläpi- tämään tuota hyvää kehitystä. Toisin sanoen MLL:n hanke oli kestänyt jo pari vuotta ja tosihumala -juominen oli vähentynyt reilusti, puhumattakaan vuoden 2008 luke- masta, mikä on taulukon 1. mukaan Mikkelissä vain 11,0 %. Tällaista muutosta voi kyllä hieman epäillä, mutta jos tulos on edes suuntaa-antava, kehitys on ollut mer- kittävää.

Metson, Ahlströmin & Huhtasen ym. (2009) mukaan nuorten raitistumissuuntaus on alkanut pääkaupunkiseudulta ja korkeasti koulutettujen vanhempien lapsista. Sa- moin nuorten tupakointi on vähentynyt 2000-luvulla ja tupakoinnin sekä humalajuo- misen aloitusikä on myöhentynyt tutkimuksen viimeisinä viitenä vuotena. Huumei- den käyttö yleistyi nuorten keskuudessa 1990-luvulla. Ilmiöstä voidaan käyttää

Suomen toisen huumeaallon nimeä. Huumeaaltoa ilmensi nuorten kannabiskokeilujen yleistyminen. Toinen huumeaalto alkoi pääkaupunkiseudun korkeasti koulutettujen vanhempien nuorista ja levisi käytännössä koko Suomeen eniten alempiin (vanhempien koulutuksen perusteella) sosiaaliryhmiin. Huumeaalto taittui 2000-luvulle tultaessa vähentyen siellä mistä se oli alkanutkin ja nykypäivän Suomessa nuoret käyttävät huumeita vähemmän kuin useissa muissa Euroopan maissa. (Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä 2009, 3, 38–39.)

Terveystapatutkimuksen (tutkimusjakso 1977–2009; 12–18-vuotiaat nuoret) keskeiset tulokset, jotka sivuavat oman mielenkiintoni kohteena olevaa MLL:n EPT-hanketta, ovat seuraavat. Nuorten tupakointikokeilut ovat vähentyneet kaikissa ikäryhmissä ja molemmilla sukupuolilla. Tupakkaa kokeilleita on valtaosa 18-vuoden iän saavuttaneita, mutta kokeilemattomiakin on lähes kolmannes. Päivittäinen tupakointi on laskenut 14–18-vuotiailla ja 12-vuotiaiden päivittäinen tupakointi on harvinaista. Nuuskan kokeilu ja säännöllinen käyttö on lisääntynyt pojilla, ja kokeilut vuoden 2005 jälkeen myös tytöillä. Samoin itse käärittyjen savukkeiden käyttö on lisääntynyt etenkin 14- ja 18-vuotiailla pojilla. (Rainio, Pere, Lindfors, Lavikainen, Saarni & Rimpelä 2009; Raisamo, Pere, Lindfors, Tiirikainen & Rimpelä 2011.)

Raittiuden (raittiiden nuorten osuus) myönteinen kehitys, mikä lisääntyi 2000-luvun alusta, on pysähtynyt kaikissa ikäryhmissä ja molemmilla sukupuolilla. Kuukausittaisen alkoholinkäytön väheneminen on pysähtynyt 14–16-vuotiailla ja pysynyt korkeana nuoren saavutettua täysi-ikäisyyden. Humalajuomisen suuntaus on pysähtynyt 14–16-vuotiailla ja 18-vuotiailla, etenkin tytöillä, humalajuominen on suurinta kolmeenkymmeneen vuoteen. Humalajuominen on kuitenkin harvinaista 12-vuotiailla. Sosiaalinen altistus (tuntee ainakin yhden huumeiden käyttäjän ja tarjottu huumeita) huumeille oli pitkään laskussa viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta on nyt pysähtynyt. Neljän viime vuoden aikana sosiaalinen huumealtistus ei ole enää vähentynyt ja on lähtenyt pojilla kasvuun. Valtaosa huumaavien aineiden tarjonnasta tulee joko ystäviltä tai tuttavilta. (Rainio, Pere, Lindfors, Lavikainen, Saarni & Rimpelä 2009.) Sosiaalinen (Kouluterveyskyselyt; Huumetilanne Suomessa [2004]) altistuminen huumeille ja nuorten huumeikokeilut ja huumeiden käyttö ovat vähentyneet 2000-luvulla (Sosiaali- ja terveysministeriä 2005b, 60).

Pirskasen (2007, 75) tutkimuksessa 14–15-vuotiaista nuorista raittiita oli noin puolet (49 %). Pirskasen, Pietilän, Halosen ja Laukkasen (2007) käyttämän päihdemittarin mukaan 14–15-vuotiaista nuorista on raittiita 59 % ja 16–18-vuotiaista 23 %. Tällöin raittiita, kohderyhmään kuuluvia 14–15-vuotiaita nuoria, on siis noin 49–59 %. Yleistäen voi sanoa, että yläkoulujen 8–9-luokkalaisista noin 40 % käyttää alkoholia jollakin tavalla. Pojista kolmasosalla ylittyi alkoholin kertakulutuksen riskiraja ja viidesosa 16–18-vuotiaista pojista joi huomattavan suuria (11–24 annosta) alkoholimääriä kerralla. Alkoholin runsas kertakulutus oli yhteydessä muutenkin tiheään alkoholin käyttöön. Nuorista harvat käyttivät alkoholin kanssa kannabista tai lääkkeitä. Nuorista tupakoi noin neljännes ja melkein kaikki tupakoivat (94 %) käyttivät myös muita pähteitä.

Alkoholin kulutus on lisääntynyt vuosituhannen vaiheesta selvästi, tosin tasaantuen vuoden 2005 jälkeen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2006; [2011]). Alkoholin kulutuksen muutokset ovat ennalta arvaamattomia, mutta ne ovat tärkeimpiä reunaehtoja ehkäisevää päihdetyötä tehtäessä. Valtion ja kuntien suhteen muuttuminen on vaikuttanut ehkäisevän päihdetyön toimintaympäristöön. Käytännössä tällainen tarkoittaa kunnan vastuuta aikaisempaa taloudellisimpien hyvinvointipalveluiden suunnittelusta ja toteuttamisesta paikallisesti. (Holmila, Warsell & Mustalampi 2002.)

Entä sitten ne nuorten muuttuneet päihdeasenteet? Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2010a, 34) mukaan nuorten asenteet muuttuivat seuranta-ajan (2007 ja 2009) aikana myönteisimmiksi sekä tupakointia että alkoholin käyttöä kohtaan. Käytännössä päihteiden käytöstä koki yhä useampi nuori aiheutuvan myönteisiä asioita. Aiempaa harvempi nuori kaipasi tietoa päihteiden käytön vaarallisuudesta tai toivoi päihteiden käyttöön rajoituksia. Sen sijaan nuorten arviot vanhempien suhtautumisesta nuorten päihteiden käyttöön pysyivät ennallaan, eli lähes kolmannes nuorista koki vanhempien olevan liian huolissaan nuorten päihteiden käytöstä, mutta vastavasti hieman yli kolmannes nuorista ei pitänyt vanhempien huolta liian suurena.

Kansallisesti arvioituna yläkouluikäisten nuorten asenteet ovat muuttuneet kielteisimmiksi päihteitä kohtaan periaatteessa koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen. Tosin kouluterveyskyselyn mukaan kahdeksas ja yhdeksäsluokkalaisten asenteet päihteiden käyttöä kohtaan muuttuivat yhä kielteisemmiksi aina vuoteen 2007 saakka, jolloin ne alkoivat muuttua jälleen ”välipitämättömään” suuntaan. Miesvanhempien suhtautuminen lastensa alkoholin käyttöön on sallivampaa kuin

naisten. Vanhemmat (Holmila & Raitasalo; Sirola; Karlsson ym.) aliarvioivat oman lapsensa alkoholin käytön määrää. Nuorten (15–17-vuotiaiden) vanhemmista vain 14 % oli huolissaan lastensa mahdollisesta päihteiden käytöstä. Vanhemmat, joiden lapsuuskodissa oli ollut päihteiden haitallista käyttöä, suhtautuivat tässä asiassa muita vanhempia vakavammin kasvatustehtäväänsä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 6–8.)

Suomeen EU-integraation tuoma alkoholipolitiikka ja valtionhallinnon muutokset ovat myös muuttaneet toimintaympäristöä (Alavaikko 2000, 27; Holmila, Warsell & Mustalampi 2002). Kuntien ehkäisevän päihdetyön käytäntö raittiuslautakuntien tai -toimistojen työ on paljolti menetetty. Raittiusyötä voi nykyään kunnissa tehdä mikä tahansa ”monijäseninen toimielin”. Tällainen muutos on vienyt kuntien päihdetyön voimavarat, kun toiminta ei ole enää tarkkaan säädeltyä valtion toimesta. (Holmila, Warsell & Mustalampi 2002.)

Sosiaali- ja terveysministeriön (2009) mukaan nuorten tupakan ja alkoholin käyttö on lisääntynyt kahden viime vuoden aikana (ilmeisesti vuosina 2007–2008). Samoin nuorten tupakoinnin vähenemisen arvioidaan pysähtyneen. Tällainen suuntaus koskee nimenomaan 14–16-vuotiailla poikia. Nuuskakokeilut, vaikka nuuskan myynti on ollut kiellettyä vuodesta 1995, ovat nekin lisääntyneet, nyt viidessä ikäluokassa 14–18-vuotiailla pojilla. Pojista (14-vuotiaat) nuuskaa oli kokeillut vuonna 2009 12 %, 16-vuotiaista 31 % ja 18-vuotiaista jopa 41 %. Tytöillä nuuskakokeilut ovat poikia vähäisempiä, mutta esimerkiksi 16-vuotiaista tytöistä nuuskaa oli kokeillut 14 %. Alkoholin käyttö (vähintään kerran viikossa) on lisääntynyt muilla nuorilla kuin 12-vuotiailla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.)

Laajan nuorten (tutkimusvuonna 16 vuotta täyttäneet nuoret) päihteiden käyttöä (1995–2007) Euroopassa koskeneen tutkimuksen päätulokset kertovat suomalaisten nuorten tupakoinnista ja humalajuomisesta. Nuoret tupakoivat 2000-luvulla vähemmän kuin edellisellä vuosikymmenellä. Nuorten humalajuominen vähentyi 2000-luvulla siten, että runsas kymmenesosa nuorista humaltui suunnilleen viikoittain. Tällaisia nuoria voi kutsua yleisnimikkeellä moniongelmaiset. (Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä 2009, 3, 38–39.) Pirskasen (2007, 76–77) mukaan 14–15-vuotiaiden juominen viikoittain on harvinaista, eli vain noin kolme nuorta sa-

dasta juo alkoholia joka viikko. Pirskanen toteaa humalajuomisen olevan yhteydessä toistuvaan juomiseen.

Vaikka tilastojen perusteella päihteiden käyttö varhaisnuorten keskuudessa on mennyt hyvään suuntaan, se ei tarkoita sitä, ettei päihdekasvatuksella riittäisi haasteita nykypäivänä. Päihteitä käytetään käytännössä aina niin runsaasti, että se on sekä lukumääräisesti että prosentuaalisesti ”tarpeeksi” paljon. Kysymyksessä eivät ole nykypäivänäkään mitenkään yksittäiset tapaukset, vaan päihdekokeilut ja päihteiden käyttö koskee suunnilleen ainakin noin 10–20 % nuorista.

2.2 Nuoret päihteitä koskevien valintojen tekijöinä

Päihteiden kokeilemista pidetään valintana, jonka uskotaan olevan kriittinen piste riippuvuuden synnystä. Todellisuus nuorten ja päihdemaailman kohtaamisesta, ongelmaa yhtään vähättelemättä, ei ole ainakaan vielä hätkähdyttävää laatua kun kyse on lapsista. Laadullisen irlantilaisen tutkimuksen mukaan 11–12-vuotiailla on korkea kynnys liittyä päihdekulttuureihin. Lisäksi heillä on vain vähän käytännön kokemuksia päihteistä, esimerkiksi päihteiden tarjoamisesta. Vain pieni vähemmistö tutkituista oli käyttänyt kannabista ja määritteli aineen ja sen käytön myönteisin termein. Useimmilla lapsilla tai nuorilla oli päihteiden vastaisia asenteita ja ne olivat epämääräisiä tai voimakkaita. (Hyde, Treacy, Whitaker, Santos Abaunza & Knox 2000.)

Väestöliiton (2011) näkemys, riippuvuuden syntyminen kokeilujen seurauksena, on asiallisuudestaan huolimatta varsin myyttinen tapa nähdä riippuvuuden syntyminen. Huumausaineet ovat kyllä monen mielestä kaikkein vaarallisimpia päihteitä, vaikka käsitykset niihin ”koukkuun jäämisestä” vaihtelevat näkökulmasta riippuen. Jotkut arvovaltaiset tutkijat, kuten Peele (2004) näkevät perinteisessä myytissä riippuvuuksien synnystä tilauksen valtiollisille, rahakkaille hoito-ohjelmille.

Nuoruusikä voidaan nähdä monesta eri näkökulmasta myös päihteitä koskevien valintojen taustalla. On virheellistä nähdä nuoruus vain kronologisesti määritellyn kalenteri-ian mukaisena nuorten ryhmänä. Lisäksi nuoruutta voidaan tarkastella biologisen ja psykologisen ja sosiaalisen iän näkökulmasta. Voidaan myös puhua per-

soonallisesta ja ei-kronologisesta iästä. Tällaista ikänäkemystä arvioidaan suhteessa yksilön itselleen asettamiin elämäntavoitteisiin ja niiden saavuttamiseen. Persoonallisella iällä tarkoitetaan ajantasaista arviointia siitä, miten henkilö kokee edenneensä nykyiseen elämänvaiheeseensa historiallisen ja kulttuurisen ajan keskellä (Rantamaa 2001, 51–62.) Sukupolvia voidaan selittää ihmisen käyttäytymisen avulla. Tällöin on kyse ihmiselämän selittämisestä elämänkulun ("life course") vaiheina. Voidaan myös puhua elämänkaaresta ("life-span"). Elämänkaaren käsitettä hyödynnettäessä korostetaan ihmisen yksilöllisiä kokemuksia ja elämänhistoriaa. (Marin 2001.)

Pirskanen (2007, 19–32) näkee nuoruuden valintojen aikana, mikä koskee myös valintoja päihteiden käytöstä. Tällainen koskee etenkin nuorten päihdekokeiluja, sillä jostakinhan päihteiden käytön täytyy saada alkunsa, ja nuoruus on varhaisin ja ehkä myös otollisin mahdollisuus, jolloin päihteiden käyttö voi alkaa. Pirskanen lainaa Jaatisen tutkimusta todetessaan, että nuoret 7.-luokkalaiset kokeilevat esimerkiksi alkoholia jo aivan "tosissaan", vaikka heidän alkoholin käytön aloittamista leimaa eräänlainen viattomuuden ja avuttomuuden retoriikka. Nuorten alkoholikokeilut tapahtuvat kokeilunhalusta ja voimakkaasti sosiaalisten syiden, kuten muihin nuoriin samastumisen vuoksi.

Nuoret eivät elä tietysti missään tyhjiössä, vaan heihin vaikuttavat kaverit, ympäröivän maailman tapahtumat ja elämänvaihe, jota he elävät (Sankari & Jyrkämä 2001). Raittiuden (Lähteenmaa) lisääntymistä, nuorten tupakoinnin ja humalajuonnin vähenemistä, on selitetty nuorisokulttuurien vaikutuksella. Nuorisokulttuureissa saataan määritellä sitä, mitkä asiat ovat niin sanotusti "in" tai "out". (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005b, 57.) Nuorten raittiuden lisääntyminen on kyllä vahvasti kiistanalaista, ja jos joku päihdesuhde on vähentynyt, joku toinen saattaa lisääntyä? Nuorten suhde päihteisiin ei ole välttämättä samanlainen kuin aikuisilla. Nuorten suhdetta päihteisiin on tulkittu niin, että ne kuuluvat nuoruuteen ja ikäryhmässä elämisen viitekehykseen. Nuorten erityistä suhdetta päihteisiin on tulkittu siten, että esimerkiksi nuorten alkoholin käyttö ei olisi samaa jatkumoa aikuisten alkoholin käytölle. Aihetta on lähestyttävä esimerkiksi eri kysymyksiin kuin aikuisten alkoholinkäyttöä koskevia valintoja jne. Nuoret ovat alttiita vaikutteille, ja ovat muutenkin vasta sosiaalistumassa yhteiskunnan jäseniksi. (Jaatinen 2002, 91.)

Sukupolvi (yhteiskunnallinen) on sisällöltään hyvä, joskin vaativa käsite kuvaamaan juuri nuorten ikäluokkien elämän merkityksiä. Sukupolven sisältö voidaan liittää esimerkiksi joidenkin päihteiden käyttöön, tai sitten kutsua sukupolvea joksikin sukupolveksi sen yhteiskunnallisten avainkokemusten perusteella. Klassinen esimerkki sukupolvien ja päihteidenkäytön yhdistämisestä on Sulkunen (1981), joka yhdistää alkoholin runsaan käytön ja suuret ikäluokat. Sulkusen (Töttö 1997) teoriaa on myös kritisoitu siitä, ettei ”märästä sukupolvesta” olisikaan mitään näyttöä, mutta on myös analysoitu asiaa uudelleen. Sukupolvet olisivat muuttuneet aikaisempia määremmiksi aina ikäluokkiin 1962–69 saakka ja miehillä vastaava kehitys olisi jatkunut vuonna 1946-syntyneistä alkaen (Härkönen & Mäkelä 2013). Päihteiden käyttö tai mielenterveysongelmat voivat myös siirtyä sukupolvelta toiselle. Ennen sukupolveksi perusteltua nimeämistä on kyse ikäpolvesta. Esimerkkinä yhteiskunnallisesta avainkokemuksesta voisi olla vaikkapa Suomen liittyminen Euroopan unioniin. (Aho 1998,11; Hulkkonen 2012.) Huumeiden käytöstä voidaan puhua sukupolvi-ilmiönä 1990-luvun nuorten kohdalla ja kyseiset nuoret ovat syntyneet 1970–80-luvuilla (Hakkarainen & Metso 2003).

Sukupolvia määriteltiin pitkään biologisin perustein. Biologinen tai genealoginen sukupolven määritelmä ei enää riittänyt 1800-luvulla, koska tarvittiin lisäksi ihmisten historiaan perustuvaa sosiaalista sukupolven määrittelyä. Comten mukaan sosiaalinen evoluutio siirtyy sukupolvelta toiselle ja sukupolvi täydellistyy 30 vuodessa. J. S. Mill omaksui sosiaalisen sukupolven käsitteen Comtelta ja täydensi teoriaa toteamalla, että jokaisen sukupolven olosuhteet ovat erilaiset. Millin mukaan sukupolvi ottaa vastuun yhteiskunnasta ja tällainen näkyy myös yhteiskunnan humanisuudessa ja hyvinvoinnissa. Sukupolvi on keskeinen käsite ymmärrettäessä yhteiskunnan kehitystä. (Marias 2011 [1968].) Sukupolvia voi käsitteellistää monella eri tavalla iän avulla. Eräs erikoistunut tapa on perhesukupolvien välisen vuorovaikutuksen tutkiminen. (Sankari & Jyrkämä 2001; Haavio-Mannila, Majamaa, Tanskanen, Hämäläinen, Karisto, Rotkirch & Roos 2009.) Kasvatustieteestä löytyy ainakin vielä yksi sukupolvitutkimuksen sovellus, koulutussukupolvien tutkiminen (Kauppila 2002.)

Nuoruus ja nuoret voidaan nähdä paitsi ikäryhmänä niin myös ikäpolvena tai jopa muotoutuvana yhteiskunnallisena sukupolvena. Idea on siinä, että nuorten yhtenäisyys lisääntyy, mitä lähemmäs perusteltua sukupolven sisältöä päästään. Yhteiskunnallisen sukupolven lähtökohtana ja edellytyksenä ovat yhteinen tai yhteiset syntymävuodet ja jaetut yhteiset yhteiskunnalliset kokemukset nuorina. Sukupolvi ei

välttämättä synny, jos sen sisällön piirteinä pidetään vaikka yhteiskunnallista toiminnallisuutta. Sukupolven mahdollisesti jakamat yhteiskunnalliset kokemukset syntyvät Mannheimia tutkineen Virtasen mukaan 17 vuoden iässä. (Mannheim 1952; Virtanen & Wilska 2010). Roos (2004) tulkitsee yhteiskunnallisen sukupolviteorian ”ainoaa” klassikkoa, Mannheimia, niin että hän tarkoitti vain hyvin pientä, yhteiskunnalliseen toimintaan aktivoitunutta sukupolvea. ”Sukupolven toteutuminen” oli siis harvinaista. Mannheimiin perehtyneillä tutkijoilla on myös omat tulkintansa hänen sukupolviteoriastaan, joita he sitten ovat käyttäneet yhteiskunnallisen sukupolven käsitteen muotoilussa. (Roos 2004.)

Wilskan (2004) hahmottamaa nuorisosukupolvea kaikkein tunnusomaisimmin luonnehtivia asioita ovat tietotekniikka, kännykät, kulutus ja ns. ”Hetimulle-kaikki-tänne-nyt” -ajattelu. Sukupuolittain tarkasteltuna naisilla korostuivat miehiä enemmän kännykät ja ”hyvinvointisukupolvi”. (Wilska 2004, 102–105.) Tällaisessa nuorten sukupolvi-määrittelyissä on se vaara, että sukupolvea kuvataan liian pelkistetyksi vaikkapa tietotekniikan käyttäjinä. Tietotekninen murros on läpäissyt laajoja eri-ikäisten ihmisryhmiä ainakin 1990-luvulta alkaen, joskin Wilskan (2004) sukupolvi on saattanut profiloitua vaikkapa erilaisten tietokonepelien pelaajina.

Virtasen ja Wilskan (2010) mukaan 1990-luvun talouslaman voi katsoa yhdistäneen tuolloisia nuoria ja muodostaneen oman ns. ”lamosukupolven”. Sitä vastoin Virtanen ei usko 2000-luvun talouslamassa olevan samanlaisia sukupolvia yhdistäviä seikkoja kuin 10–15 vuotta sitten. Ensimmäisen talouslaman kokeneita on nyt merkittävässä poliittisissa tehtävissä, ja se kyllä on voinut vaikuttaa nykyisen talouslaman hoitoon. Wilskan (2010) mukaan 1990-luvun talouslama vaikutti vasta opinnoista työelämään lähdössä oleviin, noin 21–28-vuotiaisiin. Sukupolvi jäi työelämässä nuorempiansa jalkoihin, kun nousukausi ja informaatioteknologian voimakas kasvu alkoivat. Tuo aika tuotti Wilskan mukaan nöyrän ja varovaisen sukupolven, mikä ilmenee esimerkiksi varovaisuutena kulutuksessa. (Virtanen & Wilska 2010.)

Moisio (2003) pohtii sukupolvien välisen kuilun syntymisen mahdollisuutta lähitulevaisuudessa. Nuoret syntyvät ja elävät lapsuudesta asti kilpailun kulttuurissa, mikä aiheuttaa epävarmuutta kun mikään elämässä tärkeä asia, kuten työpaikka, ei odota varmasti aikuistuvia nuoria tulevaisuudessa. Sukupolvien, nykyisin kasvamassa olevan, ja muiden sukupolvien (esimerkiksi edellisen nuoren sukupolven kehittämisen) vertailu ei voi Moisio mukaan olla mielekäästä, jos se perustuu vaikkapa

elämäkokemusten vaikeuksien vertaamiseen. (Moisio 2003.) Sukupolvinäkemyksen ohella elämäkulkku tai ikävaihe voi selittää päihteiden kokeilua tai käyttöä. Tupakointi voi täten olla osa nuorten elämänvaiheen kapinaa. (Tupakkaverkko 2007.)

2.3 Ehkäisevän päihdetyön sisältö

Ehkäisevälle päihdetyölle on aina käyttöä, vaikka nuorten päihteidenkäyttö olisi vähentynyt 2000-luvulla. Alkoholin kulutus on kasvanut ja suomalainen juomiskulttuuri on edelleen humalahakuista. Nuorten päihteidenkäyttö on polarisoitunut, eli yhtäältä ongelmakäyttö on kasaantunut, ja toisaalta on muodostunut päihteettömyyteen sitoutuneita nuoria. Lisäksi alkoholin käyttö on samanlaistunut sukupuolten välillä. (Herranen 2010, 26–27.) Ehkäisevää päihdetyötä pidetään tärkeänä, sillä esimerkiksi opetusministeriö on tukenut koko 2000-luvun nuorten kanssa ehkäisevää päihdetyötä tekevien työtä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a; Pylkkänen, Viitanen & Vuohelainen 2009).

Ehkäisevän päihdekasvatuksen ensisijainen kohderyhmä on nuoret. Ehkäisevä päihdekasvatus on mielekkäintä kohdistaa varttuviin nuoriin, joilla ei ole vielä kaikkea päihteitä koskevaa tietoa ja jotka ovat vasta aikuisiän kynnyksellä. Toisaalta nuorten ottamiseen erityiseksi kohderyhmäksi sisältyy ongelmia, joihin olen viitannut luvussa 2.4. Eräs ehkäisevän päihdekasvatuksen ongelma on siinä, että paikoitellen voimakas päihdekasvatusaineisto kohdistetaan koko ikäluokkaan, eikä kukaan kysy, kuinka se voi vaikuttaa joihinkin tunne-elämältään herkkiin nuoriin. Tällaisen (Herranen 2010; Soikkeli; Hourula) nuorille tarkoitetun terveystavoitteisen, ja usein moniammatillisen päihdekasvatuksen teoria perustuu tieto-asennekäyttäytymisteoriaan. Nuori nähdään rationaalisenä henkilönä, joka kykenee muuttamaan asenteitaan ja käyttäytymistään valistuksessa annettavien ärsykkeiden, tietojen ja kokemusten seurauksena. (Herranen 2010 27–28.)

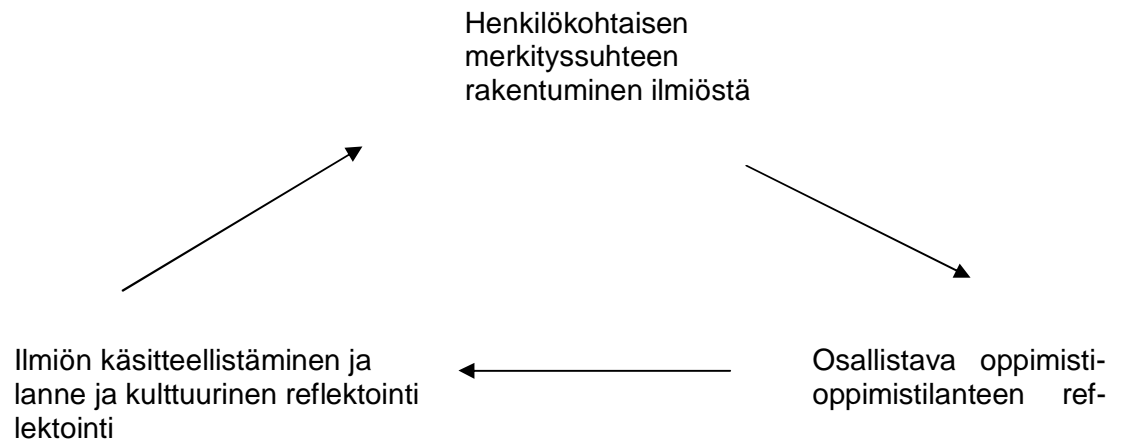
Mitä ehkäisevä päihdetyö, tai päihdekasvatus, sitten on ja mitä se ei ole? Päihdekasvatuksen ideassa on tapahtunut suuri murros. Päihdekasvatus ei ole kertavalistustuokioiden pitämistä, terveystavoitteiden luettelua tai kauhukuvilla pelottelua. Lähestymistapa ei ole ainekeskeinen, kokemusasiantuntijoita peruskoulussa hyödyntä-

vää. Puhe- tai esitystapa ei ole enää yksisuuntaisen monologimaista. Kulttuuriin ei pyritä enää vaikuttamaan yksilöiden välityksellä ja menetelmät ovat samanlaisia kaikilla tasoilla. Nykyään pyritään pitkäjänteiseen päihdekasvatukseen, dialogisuuteen ja keskusteluun. Nuoria pyritään osallistamaan ja he ovat itse toimijoita. Yksilöihin vaikutetaan kulttuurisesti nuorisokulttuuri tuntien. Lisäksi (kasvattajien) on hyvä hallita ehkäisevän päihdetyön tietoperusta (Hakkarainen & Uusinoka 2012, 15; Pylkkänen)

Ehkäisevä päihdetyö voidaan määritellä sen tavoitteiden perusteella. Tällainen tapa ymmärtää ehkäisevä päihdetyö kuvaa seurausetiikkaa, jossa hyvä elämä edellyttää hyviksi arvioituja tekoja. Stakesin (2006, 9) mukaan ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Tällaisten vaikutusten odotetaan toteutuvan edistämällä päihdeettömiä elintapoja, ehkäisemällä ja vähentämällä päihdehaittoja sekä lisäämällä päihdeymmärrystä. Tavoitteena on lisäksi toteuttaa ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihdekysymyksissä. Ehkäisevällä päihdetyöllä on tarkoitus vähentää päihdeiden kysyntää, saatavuutta ja tarjontaa sekä niiden haittoja. (Herranen 2010, 27.)

Ehkäisevällä päihdetyöllä on kyllä vaikeaa vaikuttaa päihdeiden saatavuuteen ja tarjontaan. Ehkäisevän päihdetyön vaikuttamiskohteet ovat päihdeitä koskevat tiedot, asenteet ja oikeudet, päihdehaitoilta suojaavat tekijät ja niiden riskitekijät sekä päihdeiden käyttö ja käyttötavat. Päihteinä pidetään yleisesti alkoholia, huumausaineita ja tupakkaa, joskin lääkkeet, liuottimet ja muut aineet ovat yhtä lailla päihdeitä, jos niitä käytetään päihtymistarkoituksessa. Nuoriin on helpompi vaikuttaa päihdekasvatuksella kuin aikuisiin, joten kysymys kuuluu millaiselle ehkäisevälle päihdetyölle on tarvetta nykypäivänä? Ehkäisevän ("Laatutähteä tavoittelemassa...") päihdetyön on edistettävä yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta. (Herranen 2010, 27.)

Ehkäisevä päihdetyö yhdistyy kasvatustieteeseen selvimmin pedagogiikassa. Toiminnallisten interventioiden voi lisäksi katsoa kuvastavan konstruktivistista oppimiskäsitystä, mikä on edelleen vallitseva kasvatustieteen paradigma. (Herranen 2010; Tynjälä 2000). Niemi (2009, 89) tarkastelee ympäristölähtöistä terveystieteiden pedagogiikkaa ympäristölähtöisyyden ohella narratiivisena toimintatutkimuksena. Terveystieteiden pedagogiikka on tärkeä pedagoginen yläkäsite. Niemi kuvaa osallistavan oppimisen didaktista mallia kuviossa 1.

KUVIO 1. Osallistavan oppimisen didaktinen malli (mukaiillen: Niemi 2009, 89).

Kuvion 1. mallia voinee pitää ideaalisena oppimistapahtumana. Oppiminen on tällöin monitasoista läpäisten opittavan asian käsitteellistämisen ja oppilaan arvioinnin. Aineisto tuo oppilaalle mahdollisuuden jäsentää omaa suhdettaan opittavaan asiaan, eli siten mitä käsiteltävä asia merkitsee minulle? Kehä umpeutuu, tai alkaa, osallistavalla oppimistilanteella, jota oppilas arvioi. Vaikea sanoa miten tällainen pedagogiikka onnistui MLL:n hankkeessa? Ehkä parhaiten onnistui henkilökohtaisen merkityssuhteen rakentuminen suhteessa opittavaan asiaan. Arviointitutkijat arvioivat tavallaan ainakin oppimistilanteiden tehokkuutta.

Ulvinen (2010, 13) kiteyttää päihdekasvatuksen tarkoituksen siten, että se on yksilölle ja yhteisöille jaettavan terveystiedon ja sen avulla terveisiin elämäntapoihin kasvattamista. Kulttuurissamme on Ulvisen mukaan sisäinen tarve ohjata nuoria terveisiin elämäntapoihin ja hyvään elämään, joiden otaksutaan heidän kehityksensä ja hyvinvointinsa näkökulmasta olevan tarpeellista. Nuorten päihdetyö on Ulvisen mukaan vaativaa, koska päihdetyön fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset osa-alueet menevät päällekkäin. Tulkintani on, että kun ehkäisevää päihdetyötä tehdään, siinä on huomioitava nuorten maailman eri alueet ja moniulotteinen ihmiskuva.

Ehkäisevän päihdetyön toimintaolojen katsotaan muuttuneen voimakkaasti 1990-luvulla ja 2000-luvulle tultaessa. Huumekeskustelu voimistui, mutta ennen kaikkea voimistuivat alkoholin kulutusmuutokset (alkoholin käytön lisääntyminen), kunta-valtiosuhteisiin vaikuttaneet muutokset sekä alkoholipolitiikan ja lainsäädännön muutokset. Kunta voi esimerkiksi laatia säännöt alkoholin käytöstä ja markkinoinnista omistamissaan tiloissa. Alkoholin kulutus voi muuttua vuosikymmen aikana jyrkästi. Talouslaman (1990-luvulla) vuosina alkoholinkäyttö väheni huomattavasti, kunnes se talouden toivuttua ja alkoholilain (1994) uudistuksen, kuten alkoholi-juomien tulliton tuonti EU:ssa, jälkeen alkoi jälleen lisääntyä. (Holmila, Warsell & Mustalampi 2002).

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään verkostoyhteistyönä. Verkostoyhteistyössä on todettu ongelmia tiedonkulussa ja viestinnässä, salassapitovelvollisuuden muodostumisessa sen muodolliseksi esteeksi, ja verkoston ylimitoittamisessa tai sen kaikinpuolisessa huoltamisessa, kuten esimerkiksi tavoitteiden tai keinojen tarkastelussa (ohjaus, seuranta) sekä verkoston purkamisessa tai pienentämisessä tarpeen mukaan (Kylmänen 2005, 21.) MLL:n EPT-hankkeessa yhteistyötasoja olivat A-klinikkasäätiö ja Terveys ry sekä tietysti hanke- koulut nuoret ja vanhemmat (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a, 2).

Ehkäisevää (taulukko 2) päihdetyötä tehdään nykyään sosiaali- ja terveystoimessa, polikliinisessa työssä ja erikoissairaanhoidossa, opetustoimessa (koulujen hyvinvointiohjelmat, päihdekasvatus ja varhainen puuttuminen), nuoriso- ja vapaa-aikatoimessa sekä poliisin toimesta. Taulukossa 2. (Stakesin luettelo) ei näy järjestöjen tekemä ehkäisevä päihdekasvatus, ellei sen sitten katsota sisältyvän koulujen hyvinvointiohjelmiin. (Stakes 2008a.)

TAULUKKO 2. Ehkäisevää päihdetyötä tekevät tahot ja toimintamuodot. Stakes 2008a.

sosiaalitoimi: päihdetiedotus, vanhemmuuden tukeminen, varhainen puuttuminen

terveystoimi: päihdetiedotus ja mini-intervention toteuttaminen työterveyshuollossa, poli- klinisessä työssä ja erikoissairaanhoidossa

opetustoimi: koulujen hyvinvointiohjelmat, päihdekasvatus ja varhainen puuttuminen

nuoriso- ja vapaa-aikatoimi: nuorten kasvun ja osallisuuden tukeminen, päih-teettömät nuorisotilat ja tilaisuudet, varhainen puuttuminen

poliisi: varhainen puuttuminen

Pirskanen (2007, 98) testasi varhaisen puuttumisen mallia (ADSUME) nuorten päih-teettömyyden edistämiseksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Varsinainen kohdejoukko oli 14–18-vuotiaat nuoret, mutta mukana oli lisäksi terveydenhoitajia. Pirskanen havaitsi, että nuorten päihdemittari ja varhaisen puuttumisen malli toimi-vat hyvin nuorten alkoholinkäytön tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Nuorten tupakointiin (79 nuorta, joista 6 lopetti tupakoinnin) mallilla ei tulkintani mukaan ollut juurikaan vaikutusta (Pirskanen 2007, 81)

Varhaisen puuttumisen mallin perustana ovat terveystiedon opetussuunnitelma ja kunnan terveyden ja päih-teettömyyden edistämisen strategia ja toimintaohjelma. Malli perustuu nuorten elämäntilanteen ja ulkoisten sekä sisäisten voimavarojen hyödyntämiseen. Rinnalla kulkee terveydenhoitajien ammatillisuuden ja asiantunti-juuden sekä toimintamenetelmien käyttäminen. Seurauksina ovat sitten varsinainen varhainen puuttuminen ja terveyskeskustelu. Näistä saadaan esille erilaisten inter-ventioiden ja hoidon tarpeen arviointi. Kaiken tämän tavoitteena on nuorten terveys ja päih-teettömyys sekä ylimpänä varhaisen puuttumisen sopeuttaminen yhteisöjen arvoihin, asenteisiin ja käyttäytymismalleihin. Tällaisessa mallissa MLL:n hanke si-joittuu pohjalle terveystiedon opetussuunnitelmaan ja kunnan strategioihin, ja hank-keella on omat tavoitteensa, joita arvioitiin tieteellisesti ulkopuolisen arvioitsijan toi-mesta. (Pirskanen 2007.)

Suomen suurin päihteitä ja riippuvuuksia esittelevä Internet-palvelu on nimeltään ”Päihde- linkki”. Sivuston päihdemaailma on laaja käsittäen kaikki huumeet aina peririippuvuuteen saakka. (Päihdelinkki 2011.) Asiallista ja luotettavaa tietoa päihteistä saa Internetistä ehkä helpommin kuin asiastonta. Vastuutonta tietoa päihteistä on ehkä mahdollista saada Internetin keskustelupalstoilta, mutta tuskin sieltäkään, sillä sivustojen sisäinen kontrolli ja kirjoittajia yhdistävä ongelmakenttä ohjaa pikemminkin kirjoittamaan selviytymistarinoita, tai kertomaan ”narratiivisesti” oman päihderiippuvuutensa vaiheista. Toisaalta päihteidenkäyttöä kuvaavia videoita on Internetissä tarjolla ja niiden seuraaminen voi tietysti johtaa nuoren mallioppimiseen. Kaikkien Internetin käyttäjien ulottuvilla on videosivustoja, kuten Youtube, jossa on kaikkien nähtävissä (ilman automaattista suodatusta) yhtä hyvin asiallista kuin asiastontakin materiaalia päihteistä.

Poliisi toteutti omaa huumausaineiden vastaista strategiaansa vuosina 2003–2006, tavoitteena oli ”huumausainerikollisuuden vähentäminen rajoittamalla huumausaineiden tarjontaa ja ehkäisemällä kysyntää”. Koulutusta suunnattiin näille kahdelle em. ehkäisevän huumetyön tasolle vaikuttamalla huumausaineiden tarjontaan ja kysyntään. Käytännössä tämä tarkoitti asennekasvatusta, tietojen antamista huumeista, elämisentaidoista, eettisistä kysymyksistä ja huumekaupankäynnistä. Strategian mukaan tuotettiin huumetietoutta avainvaikuttajille, eli opettajille ja muille kasvattajille. Strategiaa toteutettiin käytännössä ainakin Oulun läänin alueella huumetietousprojektissa, jossa kasvattajille järjestettiin koulutustilaisuuksia. (Poliisilehti 2003.) Euroopan unionin Eurooppa-neuvostossa on hyväksytty huumestrategia vuosille 2005–2012. Strategialla pyritään huumeiden kysynnän ja tarjonnan rajoittamiseen, mikä perustuu unionin sopimuksiin terveyden suojelusta, hyvinvoinnista sekä taloudellisen että sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämisestä, turvallisuuden parantamisesta ja rikollisuuden torjunnasta. Strategialla pyritään täydentämään ja tukemaan kansallisia ohjelmia (Sarvanti 2005).

Nuorten Ystävät ry:n ”PulloPois” Lasten ja nuorten päihteidenkäyttöön puuttumisen kehittämishankkeen tavoitteena oli puuttua heti oululaisten alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten ilmitulleeseen päihteiden ongelmakäyttöön hankkeen yhteistyösopimuksen mukaisesti ”saumattomalla” yhteistyöllä poliisin, sosiaalipäivystyksen, sosiaalityön lastensuojelun, nuorisotoimen, päihdeyksiköiden, katutyötä tekevien tahojen sekä erityisesti lasten vanhempien kanssa. Perheitä pyrittiin ohjaamaan myös tarvittavien tukipalvelujen piiriin. (Nuorten Ystävät ry 2002.)

Kylmänen (2005) erottaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa kolme tasoa: 1) primaaritason, jossa tehdään interventio (lyhytneuvonta) ennen ongelmien syntymistä, 2) sekundaaritason, jossa toteutetaan riskiryhmäehkäisyä, mikä toteutetaan varhaisena puuttumisena esimerkiksi nuorten huumausaineiden kokeiluun ja käyttöön, ja 3) tertiääritason, jossa kohteena ovat päihteiden ongelmakäyttäjät. Tällöin pyritään puuttumaan päihdeongelman uusiutumiseen, päihteistä aiheutuneen sairauden etenemisen ehkäisemiseen tai käyttäytymishäiriön oireiden rajoittamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Kylmänen 2005, 10). MLL:n hanke on selkeästi päihdetyön toteuttamista primaaritasolla.

Ehkäisevän päihdetyön ytimessä ovat yksilö ja perhe (Kylmänen 2005, 20). Aikuiset vastaavat alaikäisten päihdeongelmista. On esitetty mielipiteitä, joissa toivotaan tukea vanhemmuudelle, ja kriittistä keskustelua suomalaisesta perhekulttuurista. Vanhempien kyvyt huolehtia lapsistaan vaihtelevat, joten vanhempien tukeminen päihdekasvatuksessa on ilmiselvästi tärkeää. Vanhempien käsitykset lastensa alkoholin käytön määrästä eivät ole aina oikeita. Vanhemmilla voi olla vaikeuksia nähdä nuortensa ikävaiheiden murroksia, esimerkiksi siirtymistä päihdekokeiluille alttiiseen ikään. Suomalaiselle perhekulttuurille on myös ominaista se, että lapset alkavat jo varhaislapsuudessa viettää aikaansa ystäväpiireissä, joissa ei ole valvovia aikuisia mukana. (Holmila & Raitasalo 2002, 79–81.)

Seuraavana ehkäisevän päihdetyön lenkinä ovat sosiaaliset sidosryhmät ja uloinpana asuinalue. Tällaista työtä tehdään verkostotyönä, johon kuuluu yli kymmenen taho oppilaitoksista, palveluista ja poliisista järjestöihin. Ehkäisevän päihdetyön verkostolla on eettisiä ohjeita muistuttavat säännöt. Yksilöä ja yhteisöä pyritään suojaamaan ja vähentämään niitä koskevia riskejä. Toiminta kattaa kaikki päihteet ja niiden käyttömuodot. Kohderyhmän sosiaalisia taitoja pyritään vahvistamaan ja valmentamaan. Ehkäisevälle päihdetyölle tärkeä tavoite on päihteiden vastaisten asenteiden vahvistaminen. Toiminnassa käytetään interaktiivisia ja osallistavia menetelmiä. Koti ja vanhemmat ovat ensisijaisia toiminnan kohteita ja toiminta on luonteeltaan perhekeskeistä ja yksilöllistä. (Kylmänen 2005, 20.)

Ehkäisevän päihdetyön kuuluu olla pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja arvioitavaa, johon sisältyy mini-intervention eli neuvonnan mahdollisuus. Toiminnassa on huomioitava paikalliset olosuhteet ja verkostotyön on oltava kaikkia osapuolia voimaan-

nuttavaa, josta käytetään usein englanninkielistä termiä ”empowerment”, valtaistuminen. Ehkäisevän päihdetyön toiminnan intensiivisyys tulee mitoittaa yksilön- tai yhteisötason riskien suuruutta vastaaviksi. Toiminnassa on huomioitava kohderyhmän kehitystaso sekä paikalliset että kulttuuriset seikat. Toiminnan on oltava taloudellista ja hyödyllistä sekä arvioitavaa. (Kylmänen 2005, 20.)

Nuorten päihdeettömyyden edistämiseen on kehitetty koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon päihdemittari ja varhaisen puuttumisen malli silloisen Kuopion yliopiston hoitotieteen laitoksen ja Kuopion sosiaali- ja terveyskeskuksen toimesta. Päihdemittaria ja varhaisen puuttumisen mallia testattiin terveystarkastusten yhteydessä. Arvioijina olivat 15 kunnassa 14–18-vuotiaat nuoret, terveydenhoitajat ja terveydenhoitajien yhteistyökumppanit. Keskustelun päihteistä nuorten kanssa todettiin helpottuneen päihdemittarin avulla. Varhaisen puuttumisen vaikeus ja tehottomuus tulivat myös ilmi ammattilaisten (terveydenhoitajien ja koululääkärien) mielipiteistä. Nuoret suhtautuivat terveystarkastusten yhteydessä järjestettyihin keskusteluihin myönteisesti. Terveystarkastusten yhteydenotoista nuorten koteihin saatiin myönteisiä kokemuksia. Päihdepoliklinikalta, jos sellainen kunnassa oli, nuorten arvioitiin saavan asiantuntevaa apua. Sen sijaan yhteistyö lastensuojelun kanssa oli vähäistä, minkä arvioitiin johtuvan resurssipulasta. Yhteistyöstä lastensuojelun kanssa oli myös hyviä kokemuksia. (Pirskanen 2008.)

Interventioiden laajuuden mukaan päihteiden ennaltaehkäisyssä erotetaan kolme toimintatasoa strategiatyypeittäin. Ehkäisystrategiat voidaan kohdistaa joko koko ikäluokkaan (yleiset ehkäisystrategiat), tai ne voivat olla valikoivia (valikoivat ehkäisystrategiat), tai kolmanneksi kohdennettuja ehkäisystrategioita. Koko ikäluokkaan kohdistetut ehkäisystrategiat ovat esimerkiksi päihteiden käytön saatavuutta sääteleviä toimenpiteitä. Kouluista tavoitetaan koko nuorten ikäluokat, joten koulu on luontevin paikka toteuttaa nuorille suunnattuja päihteiden käytön ehkäisystrategioita. MLL:n hankkeessa toteutettiin juuri tällaista yleistä ehkäisystrategiaa. Valikoivat ehkäisystrategiat (Lubman) kohdennetaan riskiryhmiin, kuten päihdeperheiden lapsiin ja syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, kuten koulupudokkaisiin tai käytöshäiriöisiin. (Niemelä 2009, 55–59)

Useat ehkäisevän päihdetyön periaatteista muistuttavat MLL:n EPT-hankkeessa noudatettuja. Nuoria ja koulu yhteisöä pyrittiin suojaamaan päihteiltä ja niiden aiheuttamilta haitoilta. Päihteistä ehkä liian vähälle huomiolle hankkeessa jäivät huu-

meet, jotka kuitenkin pahimmillaan koskettavat joidenkin nuorten elämää. Hankkeessa vahvistettiin päihteiden vastaisia asenteita ja nuorten sosiaalisia taitoja osallistavissa harjoituksissa. Vanhemmat olivat mukana hankkeessa, mutta heidän ensisijainen huomioiminen ei ehkä täysin toteutunut. Muut seikat eivät koskeneet suoraan MLL:n hanketta ja verkostomainen työote ei ollut kovin kiinteä, koska koulujen lisäksi juuri muita tahoja ei kotien lisäksi hankkeessa ollut.

2.4 Päihde- ja terveystieteiden ongelma-alueet ja päihdeinterventiot

Nuoriin kohdistettua ehkäisevää päihdetyötä tehdään monenlaisten ristiriitojen keskellä. Tilastot ovat kyllä kattavia, mutta niistä välittyvä käsitys nuorten päihteiden käytöstä jää ristiriitaiseksi. Sekavuutta aiheuttaa se, että päihteiden käytön trendit saattavat muuttua jo muutamassa vuodessa ja on vaikea saada kokonaiskäsitystä. Toinen tilastojen käyttöä vaikeuttava asia on se, että eri tahot saavat samalta tarkastelujaksolta erilaisia tuloksia. Mitkä tulokset ovat sitten oikeita, vai ovatko mitään? Voisi ajatella, että päihteiden käyttöä pyritään salaamaan, jolloin tilastoista jää joka tapauksessa puuttumaan tapauksia.

Ehkäisevän päihdetyön menetelmistä ei ole pulaa, mutta ongelmana on se, että nuorten ehkäisevälle päihdetyölle ei ole ollut selkeää määritelmää. Käytännössä tämä on tarkoittanut yhteisten työn tavoitteiden ja lähtökohtien puuttumista toiminnan suunnittelussa ja laadunvarmistuksessa. Niiden onnistuminen näkyy sitten eri toimijoiden yhteistyön ja vuorovaikutuksen rakentamisessa. Nuorten päihteiden käytössä ilmeisesti 2000-luvulla alkanutta myönteistä trendiä täytyisi tukea laadukkaalla ehkäisevällä päihdetyöllä, jonka olisi oltava pysyvä osa nuorisokasvatusta ja katettava aina uudet ikäluokat. Nuorten syyllistämistä erityisenä päihdekasvatuksen ikäryhmänä täytyy välttää, vaikka ehkäisevää päihdetyötä tehdään juuri nuorten kanssa. (Herranen 2010; Pylkkänen, Viitanen & Vuohelainen 2009.) Nuorten päihdevalistuksessa pelottelukin saattaa tuottaa toivotun tuloksen mikä on kokonaan eri asia kuin syyllistäminen (Koskinen 2011). On tietysti eri asia, kuinka kestävä vaikutus pelottelusta jää, ja tällöin liikutaan aina myös eettisesti oikean ja väärän rajamailla.

Skagerin (2009) mukaan nuoriin kohdistettu ”yleismaailmallinen” ehkäisysuunnitelma yhtä lailla kuin rankaisuperiaatteeseen pohjautuvat menetelmät ovat osoittautuneet tehottomiksi. Tästä kertovat olennaisen korkeat alkoholin- ja huumeidenkäytön määrät. Tilastoihin perustuneen kritiikin mukaan ”todellisuuspohjaiset” ehkäisyohjelmat ovat epäonnistuneita. Yksilölliset erot ovat todennäköisesti merkittävämpi syy ehkäisyn torjumiselle kuin aikuismainen tapa olla välittämättä terveysvaaroista. Päihteiden käyttöä edistävät sensaationhakuisuus (sisältäen riskinoton), käsitykset sosiaalisten riskien yhdistymisestä päihteiden käyttöön, vastakkaiset reaktiot henkilökohtaisten valintojen rajoittamiseen (”bumerangi-efekti”), tahallinen ei-auktoriteeteiksi katsottujen viranomaisten uhmaaminen ja varhaisaikuisuudessa elämälle haitalliset suhteet ikäisiinsä. Lupaavat vaihtoehtoiset strategiat ehkäisykasvatuksessa ja ei-rankaisevat, rikosentekijöihin kohdistetut korjaavat palautteet ovat suositeltavia.

Varhainen puuttuminen alkoi 2000-luvun alussa nuorten kuntoutuskokeiluna ja se kohdistettiin syrjäytymisvaarassa oleviin 15–17-vuotiaisiin nuoriin (Linnakangas & Suikkanen 2004). Itsekin sain käsiini varhaista puuttumista koskeneen esitteen ollessani työssä erään kaupungin sosiaalityöntekijänä 2001–2002. Varhaisten (Essau; Lubman) puuttumismallien tavoitteet ovat kahtalaiset: ensinnäkin vähentää päihdeongelmille altistavien riskitekijöiden vaikutusta ja toiseksi tukea suojaavia tekijöitä. Päihteiden käyttöön suositellaan puututtavan eri tasoilla ja siten, että kaikki päihteiden käyttöön vaikuttavat tekijät huomioidaan samanaikaisesti. Interventiot voidaan myös jakaa kahteen interventiotapaan: ennen päihteidenkäytön aloittamista tehtyihin interventioihin, ja päihteiden käytön alettua tehtävään interventioon pysäyttää päihteiden käytön jatkuminen tai eteneminen päihdehäiriöksi, sekä vähentää päihteiden käytön haittoja ja niihin kuuluvaa riskikäyttäytymistä. (Niemelä 2009, 55.)

Kohdennettujen interventioiden kohteena ovat ryhmien sijasta yksilöt. Kohdennetuilla strategioilla puututaan esimerkiksi nuoren päihdekokeiluihin, säännöllistyvään päihdekäyttöön ja riskialttiisiin päihdekäyttötapoihin. Tällainen strategia edellyttää seulontaa, jota tehdään nykyisin suomalaisessa kouluterveydenhuollossa. Seulonta (Mant & Fowler) vaatii myös hoidon mahdollisuuden ollakseen eettistä. Tällainen puuttuminen on ennaltaehkäisevää toimintaa elämänkaarinäkökulmasta, koska nuorten päihdeongelmat jatkuvat usein aikuisiässä. Tällaisessa strategiassa on tavoitteena lopet-

taa päihteiden käyttö tai pysäyttää sen eteneminen päihdehäiriöksi, sekä vähentää päihteiden käytön haittoja ja riskikäyttäytymistä. (Niemelä 2009, 55–59).

Vaikka valtaosalla nuorista on elämässään ainakin kohtuullisen hyvinvoinnin edellytykset, on myös merkittävästi sellaisia nuoria, jotka ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. Näiden pahoinvoivien nuorten tukemiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen edistämiseen syntyi juuri varhaisen puuttumisen ns. ”Varpu-ohjelma”. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 13–14.) Samanlaisiin tavoitteisiin pyrkiviä hankkeita oli samaan aikaan käynnissä, mm. Rikosseuraamusviraston ”Yhteistyössä rikoksettomaan elämään hanke”. Em. YRE-hankkeen hankealue käsitti useimmat Suomen suurimmista kaupungeista. Hankkeen lähtökohtiin kuului keskeisesti syrjäytymisvaarassa olevien moniongelmaisten nuorten tukeminen eri tahojen yhteistyöllä. (Kainulainen, Haapola & Soine-Rajanummi 2005, 3–14.; Rikosseuraamusvirasto 2004.)

Päihdetyön tavoitteiden ongelmallisuus tulee esiin päihdetyön kritiikin avulla. Päihdetyön tavoitteiden toteutumista on vaikea ennakoida niissä toimintaympäristöissä, joissa sitä kulloinkin toteutetaan. Päihdetyön tavoitteiden suhteesta nuoreen ja päihdetyötä tekevään aikuiseen voidaan kuitenkin sanoa jotakin. Tällöin päihdetyön ja sen suunnittelun lähtökohdat asettuvat kolmelle tavoite- ja toimintaympäristön tasolle. Nämä tasot ovat nuori, aikuinen ja yhteiskunta. (Ulvinen 2010, 13.)

Ulvinen (2010, 15–17) jäsentää Siljanderiin ja Kansaseen nojautuen päihdetyön pedagogiikkaa siten, että pedagoginen suhde jäsentyy kolmiossa, jonka huipulla on kasvattaja ja alakulmissa kasvatettava ja kulttuuri (yhteiskunta). Sivistysprosessi on kasvatuksen ase- massa ja se jäsentyy kasvatuksessa, jolla pyritään kasvattavaan vaikuttamiseen tai vaikuttamispyrkimyksiin suhteessa kasvatettavaan. Didaktisessa kolmiossa kasvattajan paikalla on opettaja, kasvatettavan paikalla oppija ja kulttuurin (yhteiskunnan) paikalla sisältö.

Päihdetyötä voi arvioida ensinnäkin siinä käytettyjä menetelmiä kritisoiden. Viitanen (2010a, 47) lainaa teosta, ”Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö?”, ja toteaa, että päihdetyössä on usein vikana se, että siinä jaetaan yksipuolista tietoa, ja luotetaan liikaa niin sanotun oikean tiedon levittämiseen, jolla uskotaan vaikutettavan automaattisesti haluttuihin käyttäytymismuutoksiin. Täten ”ulkoapäin annettu” tieto ei johda valistajien haluamiin muutoksiin. Tällaisen tiedon erottaminen positiivisesti vaikuttavasta tiedosta on kuitenkin vaikeaa.

Viitanen (2010a, 47) toteaa, että valistuskeinoihin tulisi sisällyttää vuorovaikutusmenetelmiä, joissa nuoria on kutsuttu mukaan ja hyväksyty heidät itse aktiivisina päihdetietouden tuottajina. On hyväksyttävä se, että nuorilla on omia kokemuksia, näkemyksiä päihteistä ja niiden aiheuttamista riskeistä. Nuori on sitoutettava osallistumaan omaa elämäänsä koskeviin ratkaisuihin. Tammen, Aallon ja Koski-Jänneksen (2009, 56; Foxcroft ja Foxcroft ym.; Faggiano, Spoth, Trudeau, Shin; Redmond Spoth; Redmond & Shin) mukaan päihdeongelmien ehkäisy päihdevalistuksella ei ole vakuuttavaa. Perinteisen päihdevalistuksen on kylläkin todettu lisänneen nuorten päihdetietoutta, mutta valistusinterventioiden ei ole todettu vähentäneen päihteiden käytön aloittamista, eikä päihteidenkäyttöä ei-päihdevalistusta saaneisiin verrattuna. Perinteisen päihdevalistuksen sijaan on havaittu paremmaksi erilaisten taitojen oppiminen osana päihteidenkäytön ehkäisystrategioita. Tällaista voidaan soveltaa silloin kun nuoret eivät ole vielä aloittaneet päihteiden käyttöä tai niiden käyttö ei ole vielä vakiintunutta.

Viitanen (2010a, 47) jatkaa päihdevalistuksen kritisointia arvioimalla sen sisällöllisiä näkö- kulmia rajoittuneiksi. Viitanen löytää päihdevalistuksesta ongelmia, joita kutsuu sokeiksi pisteiksi. Nuorten raittiuden ei tiedosteta lisääntyneen 2000-luvulla, sillä raittiita nuoria arvioitiin olevan vuonna 2007 59 %. (vrt. Pirskanen, Pietilä, Halonen ja Laukkanen 2007.) Päihdevalistus on edelliseen raittiuden yleistymissuuntaukseen nähden ongelmakeskeistä, ja siinä ylläpidetään myyttiä kasvavasta huolesta nuorten päihteiden käyttöä kohtaan. Toinen sokea piste on Viitaseen mukaan se, että päihdetutkimuksessa ei ymmärretä sitä, että nuorten päihteidenkäytön trendit eivät seuraa yleisiä trendejä. Nuorten alkoholinkäyttö lisääntyi esimerkiksi 1990-luvun talouslaman aikana, kun muun väestön alkoholin kokonaiskulutus kääntyi laskuun.

Viitanen (2010a, 49–51) löytää lisää päihdevalistuksen sokeita pisteitä ainekeskeisyydestä ja terveyskeskeisyydestä. Valistuksessa luetellaan kyllä erilaiset päihdyttävät aineet ja niiden vaikutukset, mutta ei kysytä, miksi nuori käyttää tai ei käytä päihteitä? Käytettävä aine ei ole välttämättä olennaista, vaan jokin siitä saatava elämys tai sosiaalinen kokemus. Viitanen (emt.) nojautuu Mäkitaloon siinä, että terveyttä pidetään objektiivisena lähtökohtana päihdekasvatukselle, mutta ei pohdita, miten (valistajien) objektiivisena pitäminen tietoa kohtaa nuorten kokemusmaailman. Viides päihdevalistuksen sokea piste on siinä, että päihdevalistuksessa uskotaan pelottelun voimaan. Kun pelottelu kohdistetaan koko ikäryhmään, ollaan vaikeuksissa, koska iso osa päihteille kokonaan vieraasta ikäryhmästä saattaa jäädä yksin

pelkäämään päihteitä ja omata kysymyksiä, joihin ei ole saatavilla vastauksia. Kuudes ja viimeinen sokea piste on siinä, että valistajien omakohtaiset kokemukset saattavat houkutella käymään läpi saman päihdekierteen. Sen sijaan aikuisten päihdehoidossa vertaistuen on todettu toimivan.

Pylkkäsen, Viitasen ja Vuohelaisen (2009, 20) mukaan on ymmärrettävä, että päihdevalistus ja päihdekasvatus ovat myös eri asioita. Päihdevalistus on perinteinen päihdekasvatuksen ajantasaisen päihdetietouden jakamisen muoto, joko tietyille kohderyhmälle, tai yleisesti käyttäen apuna viestinnän mahdollisuuksia. Päihdekasvatuksen tekee haasteelliseksi sen kohdentamisen vaikeus, ja usein sen epämääräisyys. Menetelmiä on runsaasti, mutta tärkeää olisi pystyä arvioimaan päihdekasvatuksen menetelmien tuloksellisuutta verrattuna nuorten tulkintoihin niistä, ja syntyneen ymmärryksen vastaavuutta heidän kokemusmaailmaansa. Ongelma on siinä, että pedagogiset ja tietoperustaiset menetelmät eivät tavoita nuorten riskiryhmiä, tai niiden vaikutus on vähäinen. Pelkkä tiedon jakaminen ei riitä päihdevalistukseksi. Jos nuorten päihdekasvatus sisältää aiheettomia yleistyksiä, asioiden ylikorostamista tai siinä suurennellaan päihteiden käytön riskejä, nuoret saattavat tulkita omien aikuistensa päihteidenkäytön vaaralliseksi ja ahdistua siitä ilman että siihen olisi todellista syytä.

Ehkäisevän päihdetyön eettiset vaatimukset kuvaavat työn ongelmakohtia. Ehkäisevää päihdetyötä tekevien on tunnettava lainsäädäntö ja noudatettava lakeja. Työstä ei saa koitua haittaa työn kohteena oleville. Tällainen periaate tunnetaan nimellä vahingoittamattomuuden periaate. Työn kohdehenkilöitä on kohdeltava kunnioittavasti heidän perus- ja ihmisoikeuksiansa kunnioittaen. Työstä on oltava kohdehenkilöille hyötyä, työn tekijöiden oma ansioituminen ei saa olla pääasia. Toimintojen taustaoletukset ja arvot pitää olla työn kohteille avoimia. Työssä on tunnettava kohdehenkilöiden kulttuuri ja arvomaailma, ja sopeutettava työn viesti niihin sopivaksi. (Soikkeli & Warsell 2013, 18; EMCDDA, Stakes, Jokinen, Puuronen, Soikkeli.)

Muita ehkäisevän päihdetyön eettisiä vaatimuksia ovat kohdehenkilöiden mielipiteenvapauden kunnioittaminen, eikä heille voi tarjota työn tekijöiden omia arvoja ja uskomuksia. Työhön sisältyvät keskustelut on käytävä ilman moraalista painostusta. On epäeettistä valita tai rajoittaa tietoa, jota kohdehenkilöille annetaan. Jaetun tiedon on perustuttava totuuteen, avoimeen perusteltavuuteen, vastaanottajalle hyödyllisyyteen ja ymmärrettävyyteen sekä kohdehenkilöitä kunnioittavaan esittämiseen.

Kohdehenkilöiden osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja osallistumisen perustua riittäviin tietoihin hankkeesta tms. Työn tuottama luottamuksellinen tieto on suojattava. Lisäksi on taattava osallistujien turvallisuus, ja kohderyhmän on saatava vaikuttaa hankkeen tms. suunnitteluun ja toteutukseen. Työn kohteena olleille on varattava mahdollisuus valittamiseen ja palautteeseen. (Soikkeli & Warsell 2013, 18; EMCD-DA, Stakes, Jokinen, Puuronen, Soikkeli.)

Miten eettiset vaatimukset toteutuivat MLL:n EPT-hankkeessa? Edellä luetellut vaatimukset vaikuttavat liian vaativilta ja niitä ei ole voitu hankkeessa kyseenalaistaa. Kun hanke kohdistettiin koko ikäluokkaan, niin hankkeeseen osallistuminen ei ollut vapaaehtoista? Toisaalta kun eräs strategia on koko ikäluokkaan kohdistettava työ, onko mietitty hankkeesta kieltäytymisen mahdollisuutta? (Niemelä 2009, 55–59). Hankkeesta kieltäytymismahdollisuus olisi helppo järjestää esimerkiksi tätä varten jaettavalla paperilla. Ongelmana on se, että tällöinhän koulujen terveystieteidenkin pitäisi olla vapaaehtoista ja noudattaa edellä kuvattua etiikkaa, ja tätä tuskin kukaan vakavissaan esittää. Oppilaiden osallistuminen työn suunnitteluun ei varmaan ollut riittävää? Tuntematta tarkkaan MLL:n hankkeen taustoja, voisi hyvin olettaa, että sen eettiset vaatimukset ovat kuitenkin toteutuneet hyvin. Hanke on järjestetty varmasti hyvää tarkoittaen ja ammattimaiseen esittämiseen pyrkien.

2.5 Tutkimusongelmat

Kiinnostuin tästä aiheesta alun alkaen, koska se on lähellä opiskelija- ja tutkijataustani yhteiskuntatieteissä. Ehkäisevä päihdekasvatus kuuluu tavallaan soveltavan kasvatustieteen alaan, koska siinä tarvitaan sekä kasvatusta että käytännön pedagogiikkaa. Termi ”kasvatus” ankkuroi ehkäisevän päihdekasvatuksen kasvatustieteeseen. Ehkäisevää päihdekasvatusta tehdään kodeissa, kouluissa, järjestöissä ja viranomaistahojen, kuten poliisin toimesta. Terveystieteet on tutkimusala, jossa yhdistyvät terveystiede ja kasvatus. Terveystieteen ja kasvatustieteen yhdistävä tutkimus on ehkä kaikkein tyypillisintä tästä aihepiiristä kasvatustieteessä. Kasvatustieteessä ollaan kiinnostuneita esimerkiksi opettajien käsityksistä huumevalistuksessa (ks. Mäkitalo 2008).

Olisi ollut mahdollista tutkia sitä, millaiseen paradigmaan ehkäisevä päihdekasvatus tässä MLL:n hankkeessa perustui. EPT-hankkeen toimintoja katsoessa, syntyy vai-

kutelma konstruktivistisesta opetusotteesta, sillä nuoret pääsivät tekemään asioita itse jne. Tutkielmassa ovat kuitenkin pääosassa oppilaat, jotka olivat hankkeen vaikutuksen kohteena ja joille tuotettiin erilaisia oppimismateriaaleja päihteistä. Muut selvitettyt asiat koskivat siis nuorten päihdeasenteiden ja normien lisäksi kodin merkitystä ja vapaa-aikaa, osittain samoja asioita joita hankkeen arviointitutkimuksen tehnyt taho selvitti.

Ehkäisevää päihdetyötä tekevä taho on valinnut, tietoisesti tai tiedostamatta jonkin kasvatustieteellisen mallin tai opetusmenetelmän, jolla tiedon uskotaan menevän parhaiten perille. Kysymys on viime kädessä kasvatuksen yhden osa-alueen toimunnoista, ei pedagogiikan, vaikka sekin olisi laajasti ymmärrettynä mielekäs valita tutkielman aiheeksi. Pedagogiikan tutkiminen ei kuitenkaan ole tämän raportin tarkoituksena, vaan yleisesti ilmaisten hankkeen tuntien merkitys nuorille päihdetiedouden välittäjänä. Kaksi muuta tutkimustehtävää koskevat nuorten suhdetta päih-teisiin ja neljäs nuorten päihdepuhetta. Oma kiinnostuksen kohteeni on siis se, kuinka tällaista kasvatusta koskeva tieto tavoittaa nuoret tässä yhdessä nimenomaisessa hankkeessa. Lisäksi hankkeen kontekstissa selvitin nuorten käsityksiä päih-teiden käytöstä, päih-teitä koskevista normeista sekä päih-teiden käytön merki-tyksiä nuorten vapaa-aikana sekä em. päihdepuhetta.

Tutkielmassani en siis pyri selvittämään MLL:n EPT-hankkeen vaikuttavuutta. Vai-kuttavuuskysymyksiä tutki MLL:n toimeksiannosta Jyväskylän yliopiston tutkijaryh-mä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a; 2010a). Tällaiseen tarkoitukseen ai-neisto ei antaisi edes mahdollisuutta, koska tein haastattelut vain yhdessä hank-keessa mukana olleesta koulusta.

1. Ehkäisevän päihdetiedouden saanti?

- a) Millaista tietoa MLL:n oppitunneilta saatiin?
- b) Miten kiinnostaviksi ja tärkeiksi MLL:n tunnit koettiin?
- c) Millaista tietoa päih-teistä nuoret saivat Internetistä

2. Miten päih-teitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin suhtauduttiin?

- a) Miten eri tahot (kaverit, vanhemmat, MLL, poliisi) suhtautuivat nuoren päih-teiden käyttöön?
- b) Miten nuoret suhtautuvat alaikäisten päih-teiden käyttöön?

3. Miten päih-teet näkyvät nuorten vapaa-aikana?

- a) Miten päih-teet näkyivät nuorten elämässä ja elinympäristössä?
- b) Miten nuoret ”eläytyivät” päih-teiden käyttöön

4. Millaista oli nuorten päih-teitä koskeva ”puhe”

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Haastattelurungon muodostaminen

Haastattelurunko rakentui viidestä osa-alueesta eli teemasta. Teemoihin suunnittelin niihin kuuluvia kysymyksiä, jossa tehtävässä MLL:n asiantuntijoilta saamani palaute oli tärkeää. Haastattelut toteutin lukemalla kaikille samat kysymykset, mutta tekemällä myös tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastatteluteemojen ulkopuolelle jäivät tarkoituksellisesti melkein täysin kysymykset nuorten omasta päihteiden käytöstä. Tämä asia oli liian yksityiskohtainen tällaisessa haastattelussa, mikä kietoutui kaikissa tapauksissa MLL:n hankkeen ympärille. Toinen iso asia, joka jäi haastattelujen ulkopuolelle, oli nuorten päihdekulttuurin selvittäminen, vaikka kysymys kuului kontekstiin ainakin laajasti ajatellen. Tällainen kysymyksenasettelu olisi vaatinut syvällisempää tutkimusotetta kuin mitä nyt käytettiin. (Ks. Korander & Soine-Rajanummi 2002, 352–355, 388–399.) Tällaisten kysymysten sijaan vanhempien merkitys ja poliisin kontrollitehtävä kuuluivat haastatteluihin.

Hankkeen tuntien vaikuttavuutta en siis tutkinut, kylläkin nuorten saamaa tietoa näiltä tunneilta. Lisäksi muut teemat käsittelivät nuorten suhdetta päihteisiin. Haastattelurungosta muodostui pääteemoittain seuraavanlainen. Ensiksi kysyttiin nuorten taustatietoja, toiseksi nuorten suhdetta päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin, kolmanneksi ja neljänneksi nuorten saamaa tietoutta MLL:n tunneilta, viidenneksi nuoren vapaa-aikaa ja suhdetta päihteisiin ja kuudenneksi sitä, mitä muuta sanottavaa nuorilla oli MLL:n tunneista ja/tai ehkäisevästä päihdetyöstä.

Taustatiedoiksi kysyttiin nuorelle elämässä tärkeitä asioita ja niiden saavuttamista käytännössä. Kyseisessä osiossa haettiin tietoa myös nuorten ja hänen kavereidensa harrastuksista. Nuorten perheissä on nykyään monenlaisia vaihtoehtoja ydinperheen ohella. Nuoren perheen koostumista, ketä perheeseen kuuluu, kysyttiin erikseen. Näiden edellisten lisäksi kysyttiin nuorten koulumenestystä, kiinnostavimpia oppiaineita ja käytäntö ja/tai teoria-aine-suuntautuneisuutta ja elämän- tai opintosuunnitelmia yläkoulun jälkeen.

Toinen haastatteluteema käsitteli päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin suhtautumista. Nuorilta kysyttiin heidän suhtautumistaan alaikäisen ja kavereiden päihteiden käyttöön. Seuraavaksi kysyttiin nuorten suhtautumista päihdevalistukseen, ja siihen mikä merkitys kodilla ja vanhemmilla sekä muilla yhteisön toimijoilla ja viranomaisilla on päihteiden käyt-

töä koskevien normien ”asettamiseen” ja niiden valvontaan. Päihdevalistuksen sijaan olisi kannattanut ehkä käyttää termiä päihdekasvatus, koska se on päihdevalistusta kattavampi ilmaus.

Kolmanneksi ja neljänneksi nuorilta kysyttiin MLL:n tunneilta saadusta päihdetietoudesta. Tässä yhteydessä tietoa saatiin siitä, millainen vaikutus MLL:n tunneilla oli nuoriin, ja mikä tunneilla oli kiinnostavinta. Tuntuivatko tunnit tärkeiltä ja ymmärsikö tuntien tarkoituksen, kysymyksiä kysyttiin erikseen. Kaksi kysymystä koski nuorten mahdollisesti aiheesta käymiä keskusteluita kavereiden kanssa ja sitä, saivatko tunnit pohtimaan omaa päihteiden käyttöä. Yksi tärkeä kysymys koski sitä, kokiko nuori tuntien onnistuneen oman ja kavereiden päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä. Kysyttiin myös nuorten käsityksiä tuntien toivuudesta tilanteessa, jossa hänelle mahdollisesti tarjotaan päihteitä. Lisäksi nuorilta kysyttiin tuntien merkityksestä päihdetietouden antajana. Tuo teema jäsenyi neljäksi osaksi 1) Millaista tietoa sai tunneilta, 2) millaista tietoa olisi toivonut enemmän kuin sai, 3) mikä tuntien aineksista oli mielenkiintoisinta ja mieleenpainuvinta, ja 4) mikä oli nuorten kavereiden mielipide tunneista.

Viides teemaosio koski nuorten vapaa-ajan käyttöä ja suhdetta päihteisiin. Ensiksi kysyttiin sitä, millaisia havaintoja nuorilla oli päihteiden käytöstä omalla asuinalueella, muilla asuinalueilla ja keskikaupungilla. Sitten nuoria pyydettiin ”eläytymään” sekä mukavaan viikonloppuiltaan ilman päihteitä ja ikävään päihteiden kera. Tässä yhteydessä nuorelta kysyttiin myös päihdekokeilujen merkityksestä päihteiden säännöllisen käytön aloittamista ajatellen. Tällainen oli ehkä hieman muista teemaan kuuluneista kysymyksistä erillinen asia, jota olisi kannattanut kysyä ehkä päihteitä koskevien kieltojen ja rajoitusten yhteydessä. Lopuksi (kuudes teema) nuorilta kysyttiin sitä, mitä muuta sanottavaa hänellä oli MLL:n tunneista ja/tai ehkäisevästä päihdetyöstä. Tällainen tosin edellyttää nuoren käsitystä siitä, mitä ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan. Nuorille kerrottiin aiheesta kylläkin lyhyesti haastattelun alussa.

3.2 Kohdejoukko ja sen valinta

Mannerheimin Lastensuojeluliitto toteutti vuosina 2006–2010 ehkäisevän päihdetyön hankkeen, jonka hankepaikkakuntia olivat Kirkkonummi, Mikkeli, Vaasa ja Mustasaari. Kyseinen hanke oli nelivuotinen ja se päättyi vuoden 2010 lopussa. Hankkeen tarkoituksena oli vahvistaa perheiden hyvinvointia ja ehkäistä nuorten päihteiden käyttöä (Manner-

heimin Lastensuojeluliitto 2008a). Hankkeen loppuvaiheessa, alkukesästä 2.–3.6.2010, tein MLL:n kanssa tekemäni sopimuksen perusteella, kymmenen haastattelua Rantakylän yhtenäiskoulussa Mikkelissä. Haastattelukysymykset ja -teemat muotoilin yhdessä MLL:n asiantuntijoiden kanssa. Näillä asiantuntijoilla oli suuri merkitys sille, millaiseksi haastattelurunko lopulta muodostui. Seuraavaksi kuvaan haastattelurungon laadintaa ja operationaalisoitua tutkimuskysymyksiä selvittäviksi mittareiksi.

Haastatellut 9. luokkalaiset nuoret (viisi vuonna 1994 syntynyttä poikaa ja tyttöä) olivat viimeistä viikkoa koulussa. Heidän sukupolvelleen tärkeät asiat tapahtunevat vasta lähivuosina, jos perusteena pidetään aikuisuuden saavuttamista 18 vuoden iässä. Muutenkaan mitään tarkkoja ikärajoja sukupolven muotoutumiselle ei voida antaa paitsi se, että sukupolvi muodostuu ennen 30 ikää, jos se siis ylipäättään muodostuu (Rantanen 2003). Wilska (2004) käytti nuorisobarometrissa kohderyhmänä 15–29-vuotiaita, joten tällä perusteella Mikkelin nuoret olisivat sukupolvensa alkupäässä olevia, vuonna 2010 16 vuotta täyttäviä nuoria. On myös erotettava elämänsä tapahtumien vaikutukset yhteiskunnallisista vaikutuksista (Marin 2001). Tuoreinta tietoa sukupolvista voisi periaatteessa olla 1980–1990-lukujen taitteessa syntyneistä nuorista.

Hankkeessa käytettiin sitä varten räätälöityjä oppituntipaketteja puolivuositain, jotka perustuivat kokonaisvaltaiseen hyvinvointiotteeseen. MLL on julkaissut hankkeen aikana useita raportteja ja päihdekasvatusmateriaaleja. Hankkeesta on julkaistu mm. alkukartoitusraportti vuonna 2008 (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a). Oheisessa (taulukko 3) hankkeen loppukartoituksesta lainatussa taulukossa kuvataan hankkeen tärkeimpiä toimenpiteitä ja niiden ajoittumista hankkeen aikana. ”Nuoren ääni” -tapahtumat toteutettiin seurantutkimuksen loppukartoitusaineiston keräämisen jälkeen keväällä.

TAULUKKO 3. MLL:n Ehkäisevän päihdetyön hankkeen (EPT) keskeisimmät toimenpiteet nuorille ja vanhemmille sekä niiden ajoittuminen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a).

Kohde-joukko	Toimenpide	Ajan-kohta	Kuvaus
Nuoret	Lapselle selvä elämä -tunnit	6. lk	Tukioppilaat toteuttivat vertaisohjausmenetelmin päihdekasvatusta 6.-luokkalaisille
	Kassi täynnä asiaa - vapaa-ajan kartoitus	7. lk	Koululaisten hyvinvointi- ja vapaa-ajankartoitus
	Terve minä -tunnit	7. lk	Itsetunnon ja minäkuvan käsittelemistä tarinallisin menetelmin
	Hyvinvointipäivä	7. lk	Toiminnallinen, hyvinvoinnin ja terveyden eri teemoja esille nostava päivä koulussa
	Kertakerhot	7. lk	Oppilaille suunnattuja avoimia kertaluonteisia hyvinvointia tukevia kertoja
	Viisaasti verkossa -tunnit	8. lk	Internetin päihdeaiheisen viestinnän kriittistä tarkastelua ja nettiturvallisuuden käsittelyä
	Alkoholiaiheiset tunnit	8. lk	Pohdintaa toiminnallisten menetelmien ja dvd:n avulla, onko alkoholi jokaisen oma asia vai ei
	Osallisuusaiheiset tunnit	9. lk	Osallisuuden käsittelyä nuorten oman elämän näkökulmasta, toiminnallisia harjoituksia ja keskustelua
	Nuorten ääni - tapahtumat (kevät 2010)	9. lk	Nuorten osallisuutta tukevia tapahtumia, joiden suunnitteluun ja järjestämiseen nuoret saivat osallistua.
Vanhemmat	Vanhempainillat	7. lk	Vapaaillat-vanhempainilta liittyen
	8. lk		Kassi täynnä asiaa -kokonaisuuteen Jokaisen oma asia? -vanhempainilta liittyen nuorten alkoholiaiheisiin oppitunteihin
	Oppituntien yhteydessä olleet kotitehtävät		Kaikki oppituntipaketit sisälsivät teemaan liittyviä vanhemman ja nuoren välistä vuorovaikutusta tukevia kotitehtäviä
	Hankkeen lähettämät kirjeet kotiin	2 krt/v ja 8. lk kesäkirje	Kuvausta hankkeen ajankohtaisista tapahtumista, tulevista asioista sekä kotien tukemista päihdekasvatusasioissa

MLL:n tunnit aloitettiin 6. luokalla tukioppilaiden pitämällä ”Lapselle selvä elämä -tunneilla”. Nuorten hyvinvointia ja vapaa-aikaa kartoitettiin omina kysymyksinään. Kassi täynnä asiaa nuorten toiminnallisista hyvinvointi- ja vapaa-ajankartoituksista on julkaistu vuonna 2008 kaksi eri versiota, toinen kouluikäisille ja toinen nuorille. Kassi täynnä asiaa on jaettu viiteen osaan vapaa-ajan vaiheittaisesta kartoittamisesta vanhempain ja nuorten yhteiseen vapaailtaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008ab.) Alkoholi – jokaisen oma asia? -aineistoon sisältyi menetelmäpaketti, mikä sisälsi päihteiden käyttöä koskevia toiminnallisia tehtäviä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010b). Kolmantena suurena aihealueena pohdittiin mediaa ja osallisuutta sekä nettiturvallisuutta Nettiviisaaksi -oppituntipaketin avulla (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010c). Hankkeen viimeisenä vuonna painotus oli nuorten osallisuuden tukemisessa (Soine-Rajanummi 2010).

Hankkeen oma aineisto kerättiin alkukartoitusta varten syksyllä 2007 kyselylomakkeilla 7.-luokkalaisilta (N=171) ja heidän vanhemmiltaan viidessä koulussa (N=215) (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a, 3). Kyselyä hyödynnettiin EPT-hankkeen suunnittelussa ja se uusittiin (2009) nuorten ollessa 9. luokalla. Kyselyihin vastasi 47–84 % nuorista (molempiin 83 %) ja vanhemmista 59–62 % ja molempiin 77 %) (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 5, 11–13). Jyväskylän yliopiston tutkijat (Aira, Kannas, Kokko & Villberg) selvittivät 1) Nuorten päihdekokeilun ja päihteiden käytön muuttumista, 2) nuorten ja vanhempien päihdeasenteiden muuttumista seuranta-aikana, 3) kotien kasvatuskäytäntöjen kokemusten muuttumista 7–9 luokilla, eli tutkittiin: a) nuorten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen muuttumista, b) vanhempien arvioita yhteistyön muuttumisesta koulujen ja muiden vanhempien kanssa, ja c) nuorten ja vanhempien arvioiden muuttumista nuorten päihteiden käytön ehkäisykeinojen tehokkuudesta, 4) nuorten kokemuksia koulun toimintatapojen muuttumisesta nuorten tupakointitilanteissa, ja 5) nuorten ja vanhempien palautetta EPT-hankkeesta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a). Seurantatutkimuksessa tutkittiin EPT-hankkeen vaikuttavuutta ensisijaisesti hankkeen oletettuja vaikutuksia nuoriin ja heidän vanhempiinsa, ei niinkään kysymällä kauttaaltaan nuorten mielipiteitä heidän näkemysistään hankkeen vaikutuksista.

Päädyin haastattelemaan kymmentä nuorta, joista siis puolet oli poikia ja puolet tyttöjä. Pidän haastateltujen määrää pikemminkin miniminä kuin riittävänä. Jos olisi ollut mahdollista haastatella enemmän nuoria kuin mitä haastateltiin, optimaalinen määrä olisi ollut 15–25 haastateltua. Tällöin tietojen variaatioita ja kylläntymistä olisi voinut saavuttaa paremmin kuin nyt saatiin. On vaikeaa päätellä tiedon kumuloitumisen astetta, jos haastattelija saa

vaikkapa kolme ”kyllä” -vastausta, neljä ”ei” -vastausta ja kolme ”en osaa sanoa” -vastausta. Haastateltavien antamat tiedot kumuloituvat kyllä melko hyvin, mutta tähän tarkoitukseen, saturaatiopisteen saavuttamiseen tai vastaavasti tiedon jakautumiseen eri näkökantoihin, olisi todennäköisesti tarvittu vielä lisää haastatteluja.

3.3 Tutkimusstrategian ja tiedonhankinnan perusteet

Tutkimusmenetelmänä käytin nykytermein tutkimushaastattelua, jota pidän tässä yhteydessä yhdistelmänä puolistrukturoidusta haastattelusta ja teemahaastattelusta (Hirsjärvi & Hurme 2001). Haastatteluteemat ja kysymykset olivat samat kaikille, mutta periaatteessa kaikille haastatelluille esitetyt samat kysymykset ”elivät” joustavasti haastattelutilanteen mukaan. Tarkennin kysymyksiä tarvittaessa lisäkysymyksillä ja yksilöllisiä, kunkin haastateltavan omaan maailmaan kuuluvia vastauksia kunnioittaen. Menetelmäksi valittua teemahaastattelua voi pitää kaikkein sopivimpana aineistonkeruu tapana, sillä ääripäissä strukturoitu haastattelu olisi ollut vain näennäisen tarkka ja avoin haastattelu todennäköisesti anniltaan liian sirpaleinen. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Teemahaastattelun vaiheet ovat seuraavat: 1) Teemojen valinta ja tutkimussuunnitelman teko, 2) teemarungon laatiminen, 3) haastattelemine, 4) litterointi, 5) aineiston analyysi ja 6) raportointi. Haastattelu tulee kohdistaa tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. Teema-alueet edustavat teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä tai -luokkia. (Hirsjärvi & Hurme 2001.) Haastattelun teema-alueet edustivat informaation hankkimista nuorten päihdeasenteista, päihdevalistuksesta, päihteiden käytöstä vapaa-aikana, vanhempien merkityksestä päihteiden käytössä sekä MLL:n hankkeen antamaa tietopääomaa. Pääpaino oli nuorten päihdeasenteissa, eikä päihteiden oman käytön arvioinnissa. Haastatteluteemojen teoreettinen painoarvo on nähtävä käytännöllisenä yhteytenä teorian ja käytännön välillä, eli ne eivät ole luonteeltaan konkreettisia, kuten vaikkapa oppimisen osa-alueita tutkittaessa aihealueiden operationalisoinnissa niitä mittaaviksi käsitteiksi.

Kaikki kymmenen haastattelua sujuivat jouhevasti, ja haastatellut olivat normaalisti motivoituneita vastaamaan heille esitettyihin kysymyksiin. Muutamalle haastatellulle aihe oli ehkä hieman yllätyksellinen, eikä päihteistä puhuminen ollut varmaan helppoa muutenkaan kaikille, sillä jos ne eivät kuuluisi juuri mitenkään heidän omaan elämäänsä. Onhan kyse kuitenkin varsin luottamuksellisten tietojen antamisesta. On vaikea uskoa siihen, että haastatelta-

va haluaisi antaa kovin yksityiskohtaisia tietoja päihteiden käytöstään, jos ne sattuisivat olemaan merkittävä osa haastatellun omaa elämää. Tällainen pätee uskoakseni tällaisiin ”tavallisten nuorten” haastatteluihin. Erityisryhmien (esim. päihdeongelmaiset) haastattelussa yksityiskohtaista tietoa saisi varmaan helposti, jos haastattelijan ja haastatellun välinen suhde on luottamuksellinen. Kun aineisto oli kerätty litteroin sen siten, että pyrin kirjoittamaan tietokoneella mahdollisimman tarkasti sen, mitä haastateltavat olivat sanoneet. En pyrkinyt muunlaisen oheisinformaation tallentamiseen, kuten erityisten sanojen, niiden painotusten tai ilmausten litterointiin.

Luokittelin aineiston litterointikierrosten yhteydessä siten, että pääluokiksi tulivat: 1) Päihkeitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin suhtautuminen, 2) MLL:n oppitunnit ehkäisevän päihdetietouden antajana ja välittäjänä, ja 3) vapaa-ajan vietto ja päihteet. Haastatteluteemat olivat alun perin nimetty ja jäsenetty hieman eri tavalla, mutta em. oli luokitus, johon lopulta päädyin aineistoa jäsentäessäni. Haastatteluista esiin nousevan teoreettisen mielenkiinnon voisi katsoa löytyvän nuorten päihdeasenteista ja hankkeen tai hankkeiden päihdekasvatustehtävän onnistumisen arvioinnista. Nuorten vapaa-ajan vietto ja päihteiden käyttö tai siihen samastuminen kuuluu ehkä selvimmin päihkeitä koskevien asenteiden tarkasteluun.

Tutkimustulosten todenperäisyyden ja luotettavuuden arviointi on erottamaton osa tutkimusta ja pohdintoja, kuinka on mahdollista saada luotettavaa tieteellistä tietoa. Filosofisesti näistä tieteellisen luotettavuuden ongelmista käytetään nimeä ontologiset kysymykset. Tutkimusten luotettavuudessa on viime kädessä kysymys siitä, kuinka teoria ja havainnot yhdistetään toisiinsa. Kysymys kuuluu, onko millainen merkitys saaduilla havainnoilla on tieteen luotettavuuden kuvaajana?

Totuuden ongelman käsittelyn ympärille tieteessä on muotoutunut eri aikoina koulukuntia. Kuusela (2006, 9) viittaa Delantyyn, jonka mukaan konstruktivismiin ja realismiin välinen kiista on ollut keskeisin vastakkainasettelu sosiaalitieteissä. Realismiin mukaan todellisuuden olemassaolo ei ole riippuvainen ihmisen tajunnasta ja tietämisestä. Realismille vastakkainen tieteenfilosofia on konstruktivismi, mikä lienee uusin ja tällä hetkellä tunnetuin ”vastaus” ihmistieteiden ontologisiin kysymyksiin. Konstruktivismissa todellisuuden ajatellaan rakentuvan ihmismielissä sosiaalisen vuorovaikutuksen toimiessa sen välittäjänä. (Heikkinen, Huttunen, Kakkori & Tynjälä 2006). Suonisen (2003) mukaan konstruktivisuus on sosiaalista todellisuutta merkityksellistävä, järjestävä ja rakentava, ei todellisuutta valokuvamaisesti heijastava tieteen filosofia.

Tutkimusmenetelmien käytössä näiden kahden paradigman välinen vastakkainasettelu on näkynyt jo 1990-luvulta saakka (Rautopuro & Malin 2008). Tieteellinen kiista on vuosien varrella muuttanut muotoaan ja se on nykyään ehkä piilotellumpaa kuin vuosikymmen sitten. Jako tilastollisiin menetelmin analysoitaviin empiirisiin havaintoihin ja ns. laadullisten aineistojen käyttöön, on edelleen ilmeistä, vaikka tätä jakoa on pyritty myös sovittamaan. Toisaalta sovitteluyritykset saattavat vain jyrkentää jakoa entisestään (Töttö 2004). Kasvatustieteessä (Atjonen) on tässä merkityksessä vielä omanlainen erityispiirre, sillä tilastollisten menetelmien käyttäjät saatettiin leimata positivistien lisäksi lähinnä kasvatustieteestä ja psykologiasta peräisin olevalla nimityksellä ”behavioristeiksi” (Rautopuro & Malin 2008).

Laadulliseen tutkimukseen liitetään usein myös ymmärtävä tutkimusote (Rautopuro & Malin 2008; Alastalo 2008). Vaikka tällä ei useimmiten tarkoitettaneakaan varsinaista hermeneutiikkaa, niin kategorisesti ilmaistuna laadullisessa tutkimuksessa asioita väitetään ymmärrettävän ja määrällisessä selitettävän. Konstruktiio mikä tällaisesta ajattelusta muodostuu väittää ikään kuin, että laadulliset menetelmät olisivat ihmisläheisempiä ja humanimpia kuin määrälliset menetelmät. Paljon muitakin ”tarkoitushakuisia” tieteen filosofisia jakoja esiintyy, esimerkiksi se, että laadullinen tutkimus käsittelee ”oikeaa elämää” ja määrällinen ”numeroita”. (Töttö 2000.) Nykyään on jokseenkin ongelmallista puhua metodeista jaon laadullinen – määrällinen tai kvalitatiivinen – kvantitatiivinen termein (Töttö 2004, 9.)

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi kattaa selvemmin koko tutkimuksen kuin kvantitatiivisen, jonka luotettavuuden arviointi kiteytyy pelkistetysti aineiston edustavuuden ja sille suoritettujen erilaisten testien ja laskukaavojen tuloksina sekä tilastollisina merkitsevyyksinä. Kvalitatiivinen aineisto olisi siis kvantitatiivista aineistoa kokonaisvaltaisempi luotettavuuden arvioinnin kohde. Eskola ja Suoranta antavat laadullisen tutkimuksen arvioinnin määreiksi tutkimuksen kokonaisuuden arvioinnin luotettavuuden, tutkimuksen todellisuuden verifioimisen, luotettavuuden vakuuttavuutena ja tutkimuksen arvioinnin tekijän ja lukijan kritiikkinä. (Eskola & Suoranta 1998, 209 – 231.)

Laadullisen tutkimuksen taustalla oleva tieteen filosofia on useimmiten konstruktivismi tai samaa tarkoittava termi sosiaalinen konstruktioismi. Konstruktivismi on eräänlainen tieteen ontologinen sateenvarjokäsitys, jota on kutsuttu myös narratiiviseksi (Pihlström) totuuskäsitykseksi. Konstruktivismi ei ole kuitenkaan syrjäyttänyt relativismia (realismia), vaan on tullut sen rinnalle. Nämä tietokäsitykset ovat tavallaan toisiaan täydentäviä. Konstruktivismia pidetään mm. vastauksena modernin tieteen epäluottamukselle. ”Tietoa voi-

daan toki saada muutenkin kuin vain luonnontieteellisesti, empiirisiä (syy-yhteys) havaintoja tehden”. (Heikkinen, Huttunen, Kakkori & Tynjälä 2006).

Sosiaalisen konstruktionismin käsite on latistunut 2000-luvulla. Sosiaalisista konstruktioista saatetaan kirjoittaa ilman, että niille annetaan mitään merkityksiä. Molemmat termit sekä ”sosiaalinen” että ”konstruktio” ovat merkityksiltään moniselitteisiä. Sana ”sosiaalinen” on yleensä kokonaan tarpeeton. Konstruktioilla voidaan viitata joko tapahtumaprosessiin tai sen tulokseen. Prosessia ja tulosta käytetään esittäessä konstruktioita koskevia argumentteja. Konstruktioita voidaan pitää historioina, mutta niiden yhteydessä sivuutetaan konstruktioita vastaavat ideat tai arvolauseet. Jokin tosiasia ei ole vielä konstruktio, mutta sitä vastaava idea sen sijaan on. Luonnontieteelliset lait eivät ole konstruktioita, mutta niiden luomisen (sosiaalinen) historia voisi periaatteessa kyllä olla. Lain selville saamisen historian näkökulmasta ei sen olemuksella yhteiskunnassa ole merkitystä. (Hacking 2009, 59–63.)

Realismin totuusteoriassa totuus on vastaavuussuhde proposition ja asiantilan välillä, tai korrespondenssiteorian mukaisesti kognition ja asiantilan välillä. Konstruktivismissa totuus on pragmatismia (onnistunutta käytäntöä), hermeneutiikkaa (ymmärrystä avaavaa), genealogiaa (vallan tuottamaa), koherenssiteoriaa (yhteensopivuutta) tai konsensusiteoriaa (yhteisymmärrystä) mukailevaa. Esimerkiksi toimintatutkimuksessa tarvitaan kaikkia em. näkökulmia, jotta tutkimuksen luotettavuus voidaan perustella. (Heikkinen, Huttunen, Kakkori & Tynjälä 2006).

Kielen käyttöä voi tutkia kategorisesti sanottuna joko todellisuuden kuvan tai todellisuuden rakentamisena. Realistinen näkökulma perustuu kielen avulla saataviin faktoihin. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmassa kielen käyttöä tarkastellaan itsessään osana todellisuutta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9.) Töttö (2006) vertaa realismia ”tutkimusasenteina” empirismiin ja instrumentalismiin. Empiristi on luonteeltaan kaikkein konservatiivisin ja yhdistää havainnot ja teorian toisiinsa saumattomasti. Instrumentalistille teoria on vain havaintoja tukevaa mielivaltaista merkkikieltä. Realisti ottaa teorian vakavasti, mutta ei edellytä havainnoille suoraa näyttöä teoriasta. Empiristit ja realistit uskovat teoriaan todellisuuden kuvauksena, mutta realisti hyväksyy teoriaan muutakin ainesta kuin vain havaintojen osoittaman. Instrumentalisti ottaa teorian näennäisenä totuutena, vaikka palaakin todellisuudessa havaintojen osoittamaan maailmaan. (Töttö 2006, 45–46.)

3.4 Aineiston analyysi ja luotettavuuden arviointi

Bauerin (2000, 149) mukaan klassisen sisällönanalyysin (CA) vaiheisiin kuuluvat ensinnäkin teorialähtöisyys suhteessa valittaviin teksteihin. Töttö (2000, 42) arvostelee aineistolähtöisen teorian (tuottamisen) vaatimusta Glaseria ja Straussia kritisoimalla. Totön mukaan teoria ei synny aineistosta, vaan se pitää löytää. Toiseksi teorian pätevyyttä ei voi päätellä sen syntytavasta. Kolmanneksi aineistot ovat paljon lukuisampia kuin teoriat. Onko pyrkimyksenä yhdistää teoriaa (kirjallisuutta) aineiston analyysiin? Tällainen vaatimus on vaativaa toteuttaa kvalitatiivisessa työssä.

Toisena analyysivaiheena Bauer (2000) pitää tekstien valikoimista jos tekstejä on liikaa analysoitavaksi. Tekstien valikointi tapahtui tässä työssä siten, että informaatioarvon näkökulmasta vähäiset vastaukset jäivät pois varsinaisesta analyysistä. Tekstin koodauskehikon muodostaminen siten, että se täyttää sekä teoreettiset näkemykset että materiaalin, on Bauerin mukaan kolmas vaihe. Luokittelin ja sijoitin vastaukset ryhmiin haastatteluteemojen mukaisesti.

Bauerin (2000, 149) neljäs sisällön analyysin vaihe on koodausrunгон testaaminen ja korjaaminen sekä koodaussääntöjen selkeä määrittäminen. Koska käytin tekstin suoraa litterointia ja tekstien ryhmittelyä seuraavat vaiheet eivät toteutuneet Bauerin esittämällä tavalla. Viidentenä vaiheena on koodauksen luotettavuuden ja koodien kaksiselitteisyyden (moniselitteisyyden) testaaminen. Kuudentena vaiheena on materiaalin koodaaminen ja tutkimuksen vaiheiden ylimalkaisen luotettavuuden tarkasteleminen. Seitsemäntenä analyysin vaiheena on materiaalin tilastollisen analyysin suorittaminen. Tällä tarkoitetaan jokin analyysissä hyödynnettävän apuohjelman käyttämistä. Rantala (2001) kuvaa laadullisen aineiston analyysia tietokoneella tähän tarkoitukseen tehtyjen tietokoneohjelmien avulla. Kahdeksantena vaiheena on koodikirjan kirjoittaminen, mikä sisältää lopullisen koodauskehikon ja kaikkien koodien esiintymismäärät sekä koodauksen luotettavuuden analysoinnin.

Toisessa analyysivaiheessa tein litteroidulle haastatteluaineistolle pinnallisen diskurssianalyysin. Diskurssi määritellään sosiaalisissa käytännöissä rakentuvaksi ja samalla sosiaalista todellisuutta rakentavaksi säännönmukaisten merkityssysteemien systeemiksi (Suonenen 2003). Diskurssianalyysin lähtökohtana on kieli ja sen analyysi perustuu sosiaalisen konstruktionismin tiedon filosofiseen perinteeseen. Diskurssianalyysi (DA) on kielen käyt-

töä ja muuta merkeistä tehtävää toiminnan tutkimusta. Diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen tutkimusmenetelmä, vaan pikemminkin lähestymistapa mikä perustuu moniin erilaisiin traditioihin ja painopisteisiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) mukaan diskurssianalyysillä voi tutkia (sosiaalisesti jaettujen) merkitysten, merkityssysteemien ja merkitysten tuottamisen tapojen avulla kielen käyttöä sosiaalisen todellisuuden rakentajana.

Gillin (2000) mukaan diskurssianalyysi etenee eri vaiheiden kautta. Ensin muotoillaan tutkimuskysymykset ja valitaan analysoitavat tekstit. Tekstit kirjoitetaan puhtaaksi ja ne käydään kriittisesti läpi. Seuraavaksi teksti koodataan ja tutkimuskysymyksiä korjataan, jos siihen on aihetta. Sitten seuraa varsinainen aineiston analyysi, jossa tutkitaan: a) aineiston yhdenmukaisuutta ja b) muodostetaan alustavat tutkimushypoteesit. Seuraavaksi on vuorossa tutkimuksen reliabiliteetin ja validiteetin arviointi (läpikäyminen), jolloin: a) analysoidaan poikkeavat tapaukset, b) poikkeavien tapausten tulkinta, jos se on perusteltua sekä c) poikkeavien tapausten yhtenäisyyden analysointi. Viimeisenä vaiheena on tutkimusraportin kirjoittaminen. Laadin tutkimuskysymykset tutkielman tiedonhankintaa (etupäässä sisällönanalyysia) varten, en varsinaisesti diskurssianalyysia varten. Tekstit valikoituivat literoidusta aineistosta niiden luokkiin sijoittamisen yhteydessä. Valikoin luokat niitä kuvaavien nimikkeiden alle. Luokille annoin niitä mahdollisimman hyvin kuvaavat nimet ja käytin myös ”vastadiskursseja”, jos aineisto antoi siihen aihetta.

Kvalitatiivisen aineiston luotettavuusarvioissa lähdetään usein tutkimukseen tarvittavien tapausten määrän arvioinnista. Tutkijalle ensimmäisiä asioita ennen aineiston analyysiä on arvioida useimmiten tarvittavien tapausten (esim. haastateltavien) määrä. Toinen peruste luotettavuudelle voi olla aineiston analyysin kattavuuden arviointi. Aineiston määrään ei ole mitään ”kaavaa”, jonka mukaan siitä voitaisiin päättää. Töttö (2000, 115) kritisoi Eskolan ja Suorannan (1998) tapaa suhtautua aineiston kokoon ambivalenttisesti, eli aineiston koolla ei olisi ja olisi väliä. Eskola & Suoranta eivät kuitenkaan liene tarkoittaneet kannanottoaan aineiston kokoon alttiiksi tällaiselle poleemisuuudelle ja ”hiusten halkomiselle”, sillä mitään pitävää sääntöä asiaan ei voida esittää.. Oma kantani tähän asiaan on se, että aineiston koon riittävyttä on tutkijan itse arvioitava tapauskohtaisesti sen mukaan millainen tutkimuksen kysymyksenasettelu on.

Eskola & Suoranta (1998, 211–235) näkevät laadullista tutkimusta tekevän tutkijan näkökulmasta tutkimuksen luotettavuuden arviointina, tutkimuskäytänteitä jne., ”reflektioivana todellisuutena” ja tekstin luotettavuutena. Tutkimuksen lukijan näkökulmasta tutkimuksen

arviointi on kritiikkiä, jota lukija tekee arvioidessaan tutkimuksen luotettavuutta tutkimusraporttia lukiessaan. Aineiston luotettavuuden perusteena voi olla aineiston analyysin yhteydessä löytyvä saturaatiopiste, eli vaihe, jossa aineistosta ei löydy enää uutta tietoa. Aineiston luotettavuutta tulee arvioida analyysin kuluessa ja analyysin jälkeen.

Validiteetti on tieteessä yhdistetty kysymyksiin mittaamisen kohteen luotettavuudesta, eli siitä, että mitataan ylipäättään oikeaa asiaa. Kvale (1995) keskustelee validiteetista postmodernin tiedon käsitteiden kontekstissa. Validiteetti on Kvalen mukaan keskeinen käsite sosiaalitieteiden metodologiassa. Kvalitatiivisen tutkimuksen yleistettyä validiteetin asemaa on kyseenalaistettu suhteessa empiirisen, kvantitatiivisen tutkimuksen traditiosta peräisin oleviin validiteettikäsitteisiin.

Reliabiliteetti, validiteetti ja yleistäminen ovat muodostaneet modernin sosiaalitieteen pyhän kolminaisuuden. Se mitä näillä termeillä voidaan sitten eri yhteyksissä tarkoittaa, on kulttuurisidonnaista. Luotettavuus voidaan yhdistää dokumenttien viralliseen luotettavuuteen tai kertojan informaation luotettavuuteen jne., koska niillä voidaan toisessa yhteydessä tarkoittaa empiiristen kokeiden tms. luotettavuutta. Postmodernissa tieteessä on monia ja kompleksisia tapoja vakuuttaa tiedon luotettavuudesta ja erottaa tieto ns. ei-tiedosta. Korrespondenssiteoria (tai sen tähteet) on paljon käytössä totuuden mittarina. Tosiasiat siis vallitsisivat ihmismielestä riippumatta. Kielen ja niitä koskevien faktojen tulee vastata tosiaan jne. Universaalien totuuksien olemassaolo ei sulje (Rosenau) pois paikallisia totuuksia. Tällaista käytetään eräänä postmodernin tieteen tieteellisen tiedonhankinnan mahdollisuutta koskevana argumenttina. (Kvale 1995.)

Tuomi ja Sarajärvi (2004) erottavat laadullista tutkimusta varten neljä erilaista totuusteoriaa. Korrespondenssiteoria edellyttää havainnon ja todellisuuden eksaktia vastaavuutta. Tällainen teoria on ainoa mikä edellyttää objektiivisen tiedon olemassaoloa. Pragmaattisen totuusteorian mukaan uskomus on pätevä jos se on sekä tosi että hyödyllinen. Koherenssiteoria edellyttää väitteen vastaavuutta muihin tutkimuksessa käytettyihin väittämiin nähden. Konsensusteorian mukaan ihmiset voivat luoda totuuden yhteisymmärryksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 131 – 133.)

Normaalisti validiteetilla on totuttu viittaamaan totuuteen ja väitteen oikeellisuuteen. Sosiaalisessa konstruktionismissa puhutaan käsitteen rakennevaliditeetista. Tällaiseen ajatukseen perustuu teoreettisten käsitteiden, kuten älykkyyden tai autoritaarisuuden mittaaminen. Käsitteiden erilaisilla mittaustavoilla ja käsitteiden välisten suhteiden loogisella ana-

lyysillä pyritään varmistumaan validiteetista. Postmodernin maailman on koettu menettäneen uskonsa objektiivisesti havaittavissa olevaan maailmaan. Sen sijaan puhutaan esimerkiksi ”yliluonnollisista itse itseensä viittaavista merkeistä”. Usko objektiiviseen realismiin on horjunut, mikä kuului modernin tieteen ainoisiin perustaviin asioihin. (Kvale 1995.)

Ulvinen (2010, 16–17) tekee seuraavia yleistyksiä pohtiessaan tiedon oikeellisuuden perusteita käyttäen esimerkkinä päihdetyötä. Tiedon pitää olla totena pidetty uskomus, mikä on tiedon yleinen määritelmä. Tällainen tarkoittaa päihdetyössäkin sitä, että sen sisältöjen pitää olla totta. Tietoa rakennetaan informaatiosta, merkeistä jne., jotka muutetaan tiedoksi havaitsemalla, järjestelemällä, omaksumalla ja lopulta toiminnallisella ymmärtämisellä. Tieto rakentuu näin ”yksityisestä yleiseen” -periaatteella. Päihdetyössä tällainen tarkoittaa yksityiskohdista kokonaisuuksiin pyrkimistä. Päihdetyön sisällöllisten kokonaisuuksien voi ajatella olevan paradigmaattista, eli valmiita rakenteita hahmottavaa tietoa. Paradigmaattinen tieto voi johtaa teoreettisen tiedon, idean tai ajattelutavan ”yleisestä yksityiseen” -periaatteen mukaiseen syntymiseen. Tällöin päihdetyössä voidaan mallintaa esimerkiksi terveellisen ihmisen rakenne.

Postmodernissa kontekstissa ei objektiiviseen todellisuuteen ja tiedonhankintaan suhtauduta enää annettuna. Toisaalta myöskään Jumala ei käy tieteellisen tiedon kriteeriksi, kuten ehkä vahvasti kärjistäen sanottuna oli vielä varhaisen positivistisen tieteen käsityksen aikana. Niin kuin esimerkiksi Glaserin ja Straussin kehittämässä Grounded teoriassa, validiteetti nähdään käytännön tutkimusta tehdessä eräänlaisena käsityötaitona. Tutkija ikään kuin siivilöi tiedon esiin tutkimuskohteestaan eri vaiheissa, joita hän käyttää järjestelmällisesti, joskin tilanteen mukaan oivaltavasti soveltaen. Tällainen ajatus voi kylläkin olla laadullisen tutkimuksen idealisointia. Tutkimuksen validiteetti koskee kysymyksiin ”mitä” ja ”miksi” vastaamista ennen kuin pyritään vastaamaan kysymykseen ”kuinka”. Esimerkiksi valokuvia tutkittaessa voidaan kysyä, kertovatko valokuvat totuuden, vai pyrkivätkö ne luomaan illuusion ihan jostain muusta kuin totuudesta. (Kvale 1995.)

Kommunikatiivinen validiteetti vaatii tiedolta dialogisuutta ja edustaa likimääräisiä arvioita annetusta sosiaalisesta todellisuudesta, mutta sisältää keskustelua sosiaalisesta todellisuudesta. Se, mikä on luotettavaa havainnointia, perustuu tutkimukseen osallistujien puheen tai diskurssin luotettavuuteen. Pragmaattinen validiteetti on toteennäyttämistä. Pragmatisteille totuus on mitä hyvänsä mikä johtaa meidät tekemään tekoja, jotka tuottavat haluttuja tuloksia. (Kvale 1995.)

Validiteettia voidaan arvioida yleisesti edellisten kuuden validiteetti-kriteerin perusteella, eli siten mistä tieteellisen tiedon validiteetti muodostuu ikään kuin metatasolla. Onko tiedon perustana absoluuttinen Jumala, vai jokin muu? Kysymys Jumalasta tiedon validiteetin kriteerinä vaikuttaa tässä yhteydessä absurdilta, mutta kuten sanottu ajatus oli yhteydessä historialliseen positivistiseen tieteenperinteeseen, tai siihen, mitä nimitystä historiallisesta, empiirisestä sosiaalitieteestä ja filosofiasta sitten halutaankin käyttää. Ajatuksena on joka tapauksessa Jumalan käyttö tieteen luotettavuuden perustana. Kuitenkaan ei varsinaisesti pystytä osoittamaan jotakin tiettyä tieteellistä suuntausta, jossa näin (Jumalan pitäminen tieteen luotettavuuden perustana) olisi yksipuolisesti menetelty? Kvale pyrki argumentoimaan validiteetin demystifioinnin puolesta. Validiteetti on yhteydessä esimerkiksi tavallisen arkielämän tarkasteluun, eikä se ole jotain empiirisesti yliluonnollista temppujen tekemistä. (Kvale 1995.)

Teoreettinen mallintaminen on vielä muutettava käytännölliseksi päihdetyössä, eli arkielämän tilanteisiin sopivaksi. Toiminnallisesti ymmärretyllä tiedolla voidaan tuottaa mielikuvia, toimintamalleja maailmasta ja taitoa. Tällöin päihdetyön sisältöjen tulisi ohjata nuoria toimimaan oikein terveellisten elämäntapojen näkökulmasta. Tiedon on oltava myös sosiaalisen maailman rakentumisen tapa, eli organisaatio, jossa edellytetään yhteistyötä. Päihdetyön sisällöillä pitäisi auttaa nuoria luomaan yhteistä ymmärrystä terveystiedosta ja sen mukaisiin elämäntapoihin kasvamisesta. (Ulvinen 2010, 17.)

3.5 Työn vaiheiden arviointi

Työni lähti liikkeelle aineistokeskeisesti, jota ei voine pitää vaaroja ideaalisena käytänteenä, joskin tällainen on ehkä liian yleinen laadullista tutkimusta koskevana valintana? Tarkoitan tällä sitä, että sain ensin toimeksiannon tehdä näytteenomaisen laadullisen tutkimuksen EPT-hankkeen kohderyhmästä. Ihan alusta asti oli selvää se, että kerään aineiston haastattelemalla vain pienen joukon nuoria. Haastattelumuodoksi ajattelin alusta asti teemoittain jäsenettyä tutkimushaastattelua. Olen kuvannut näitä em. asioita ja haastattelurunkoa ja sen laatimista aiemmin tässä pääluvussa. Haastattelurunko muodostui sellaiseksi kuin se muodostui MLL:n asiantuntijoiden palautteen pohjalta. Haastattelu mukaillee hankkeesta kirjoitettuja, sen vaikuttavuutta arvioivia raportteja, joista haastattelujen aikaan oli valmiina hankkeen alkukartoitus. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a.)

Nuorten haastattelut tein kesäkuun ensimmäisellä viikolla vuonna 2010. Yksi naisopettaja ja vararehtori oli valinnut toimeksiannostani haastateltavat (viisi poikaa ja viisi tyttöä) ja hän myös teki käytännössä kaiken haastattelujen valmistelutyön koulussa, josta oli minulle korvaamatonta hyötyä. Haastattelut nauhoitettiin oppilaiden luvalla. Haastattelut sujuivat teknisesti hyvin ja haastatellut olivat selvästi motivoituneita haastatteluihin. Haastatelluille kerrottiin haastattelujen alussa niiden luottamuksellisuudesta. Haastattelut sujuivat huomattomasti viimeisen kouluviikon arjessa, ja mitään tutkimuseettisesti arveluttavia asioita ei tullut esiin. Hankkeen eri osapuolista vanhempien arviot ovat haastatteluissa nuorten kertomina. Opettajien mielipiteistä ei ollut käytännössä mitään materiaalia, mikä on puute, sillä nuorten ehkäisevää päihdetyötä on tutkittu myös opettajien näkökulmasta (Mäkitalo 2008).

Litteroin haastattelut syyskesällä 2010. Litteroinnin tein vain perinteistä sisällönanalyysiä ajatellen, eikä siihen sisältynyt muuta kuin suoraan puhuttua tekstiä. Kirjoitin haastatteluisista ensimmäisen puhtaaksikirjoittamiskierroksen ja tein myös Mannerheimin Lastensuojeluliitolle lupaamani raportin syksyllä 2010. Raporttiin sain kommentteja liiton asiantuntijoilta. Sitten aloin kirjoittamaan kasvatustieteen tutkielmaan kuuluvia osia. Raportti alkoi täten hitaasti muuttua tutkielman teknisiä ja sisällöllisiä vaatimuksia ajatellen, ja sain näitä asioita varten muutosehdotuksia tutkielmaseminaarista. Toisaalta vasta nyt kesällä 2013 raportti sai sellaisen muodon, jota siltä voi vaatia. Syventävien opintojen tutkielmassa oli paljon lähinnä muodollisia puutteita.

Haastattelujen litterointi oli melko työläs urakka, jonka tein digitaalisen nauhurin äänitiedostoja kuunnellen ja selaten. Uskon litteroinnin tarkkuuden vastanneen ainakin kohtuullisesti tarvittavaa tarkkuustasoa. Pysin kuuntelemaan epäselvät kohdat niin monta kertaa kunnes sain niistä selvää. Litteroinnin yhteydessä asioiden kategorisointi osoittautui melko vaikeaksi, mutta sekin onnistui lopulta uskoakseni kohtuullisella tarkkuudella. Edellä mainittu kategorisoinnin vaikeus näkyi myös tulosten kirjoittamisen jäsentelyssä.

Keväällä 2011 kävin tulososan uudestaan läpi diskurssianalyysin keinoin. Lisäsin raporttiin muuta tekstiä, etenkin erilaisia päihdetilastoja, mutta kirjoitin myös silloisen tutkielmaversi-
on muita lukuja. Työn rakenne alkoi hahmottua vasta keväällä 2011 seminaarista saamani palautteen avulla, mutta sen jälkeen rakennetta ei ollut tarvetta enää muuttaa. Työn teoriaosa alkoi täydentyä vasta äskettäin (2013 kesällä), ja etsin ja löysin lisää eksakteja lähteitä lähinnä työn teoreettisen osan tueksi. Alkukesästä 2011 sain seminaarista kommentteja työn tulososaa varten.

4 TULOKSET

Mikkelin Rantakylän yhtenäiskoulun nuoret MLL:n ehkäisevän päihdekasvatuksen hankkeen kohderyhmänä

Haastateltujen nuorten perhetyypit vastasivat hyvin nykypäivän perhemuotojen moninaisuutta, joten erilaiset perhetaustat näkyvät jo näinkin pienessä joukossa. Haastateltujen nuorten joukossa oli mm. uusperheissä asuvia nuoria. Nuorten vapaa-ajan aktiviteeteista sain hyvin tietoja. Nuorista useimmat pyrkivät lukioon, joten haastatellut ovat ehkä keskimääräistä parempia koulumenestykseltään. Nuorista kuitenkin melkein jokainen oli kuitenkin oman käsityksensä mukaan taidoiltaan käytännönläheinen.

Oppiaineista liikunta oli nuorista kaikkein suosituin (kuusi mainintaa). Suunnilleen yhtä suosittuja oppiaineita olivat musiikki, kotitalous, englanti, biologia, kuvaamataito ja tekninen työ (kolme–neljä mainintaa). Hajonta teoria-aineisiin ja käytännön aineisiin oli melko suuri. Nuorten omien arvioiden mukaan heidän koulumenestyksensä oli pikemmin hyvää kuin kohtalaista. Haastateltujen nuorten joukossa oli myös pari koulussa kiitettävästi menestynyttä nuorta.

Nuorista aikoi lukioon seitsemän ja ammattikorkeakouluun tai -opistoon kaksi. Yhdellä oli opiskelupaikka haussa toiselta paikkakunnalta. Lukioon pyrkiminen kertoo ehkä kuitenkin nuorten teoriapitoisesta suuntautumisesta. Lukion käyminen ei tietenkään sulje pois käytännölliseen ammattiin hakeutumista. Nuorille lukio vaikutti myös antavan aikaa rauhassa pohtia varsinaisia opintosuunnitelmiaan. Ammattikorkeakouluun pyrkivistä toinen tyttö oli menossa hotelli- ja ravintola-alalle, ja toinen sosiaali- ja terveysalalle.

Luku 4.6 on aineiston tarkastelua sisällönanalyysiä syvemmin siitä muodostuneiden päihdediskurssien avulla. Käytännössä tällainen analyysi tarkoittaa analyysia nuorten päihteitä koskevasta puhetavasta. Diskurssit voivat olla luonteeltaan vastakkaisia, ja niin käyneekin melko usein. On eri asia, annetaanko useasti toistuneille diskursseille enemmän painoarvoa kuin vaikka vain kerran esiin nousseelle. Ajattelen niin, että diskurssin painoarvoa ei voi päättää suoraan sen mukaan, miten usein se toistuu nuorten puheissa, sillä aineisto on

joka tapauksessa verraten pieni. Toisaalta diskursseja voi muodostaa yksittäistenkin puheesta tai tekstistä.

4.1 Mitä ehkäisevään päihdekasvatukseen kuuluu nuorten mielestä?

Hankkeen suurimpien tapahtumien (Hyvinvointipäivä, Nuoren ääni-tapahtuma, Jokaisen oma asia tunnit, videoiden tekeminen ja katselu) mieleen palauttaminen oli kaksijakoista. Suunnilleen puolet nuorista muisti tapahtumat, mutta toinen puoli taas ei, tai heidän mielikuvansa tapahtumista olivat hataria. Nuorilta olisi ehkä odottanut toteutunutta parempia muistikuvia hankkeen päätapahtumista.

Nuoret muistelivat MLL:n oppitunteja ja heidän muisteluaan helpotettiin kertomalla hankkeen päätapahtumia ja toimia luokka-asteittain. Haastattelujen perusteella useimmat nuoret pitivät MLL:n tunteja tärkeinä, ja jotkut heistä osoituksena nuorista välittämisenä, tai nuorten terveen elämän puolesta puhumisena. Samoin useimmat nuoret pitivät MLL:n tuntien vaikutusta itseensä positiivisena. Parille nuorelle tuntien vaikutukset olivat neutraaleja, eivät myönteisiä mutta eivät myöskään kielteisiä.

MLL:n tunnit aloitettiin 6. luokalla tukioppilaiden pitämällä Lapselle selvä elämä -tunneilla. Tunneilla pohdittiin tilanteita, joita nuoret saattavat kohdata, esim. tupakkakoikeilut kavერიpiirissä, ja mikä on kavereiden merkitys heidän omaan suhtautumiseensa päihteitä kohtaan. Luokka-asteittain kerrotut ”pätapahtumat” yhdistyivät mm. päihdekoikeiluihin kavერიpiirissä tai kaverisuhteiden ylläpitoon. Esimerkki ei ole pelkkä myytti, sillä esimerkiksi on vaikutusta eräänlaiseen mallioppimiseen johtavana käytöksenä. Niinpä kavereiden esimerkki on usein ratkaiseva asia sille, että itsekkin saattaa maistaa esimerkiksi tupakkaa.

Kyllä minä muistan, se miten kavერიpiiri käyttäytyy, ne tietysti liittyy itteensäkin ja jos kavერი polttaa tupakkaa niin kyllähän sitä itsekkin melkein pakolla maistaa. P1

Kavერიpiiri (kysyttäessä) ei painosta, mutta niinku edesauttaa sitä, tai eihän se tieteenkään auta, vaan pahentaa sitä asiaa. Silleensä edesauttaa sitä maistamista, jos kaverit polttaa. Silloin on helpompi saada (tupakkaa) ja silleen. P1

Ehkäisevästä päihdetyöstä tämän MLL:n hankkeen ohella on Mikkelissä huolehtinut kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan alainen päihdetyön yksikkö vuoden 2005 syyskuuhun saakka. Päihdeyksikön yhteistyökumppaneita olivat sosiaali- ja terveystoimen yhdyshenkilö sekä yhteistyö- että raittiusjärjestöt. Mukana toiminnassa oli, 2007 lakkautettu,

A-klinikkatoimen alainen nuorten päihdepysäkki Mixstoppi, jossa tehtiin ehkäisevää päihdetyötä käytännössä Mikkelissä ja sen ympäristökunnissa. Vuoden 2008 alusta alkaen sosiaali- ja terveystoimen lapsiperheiden tukiyksikön alaisuuteen perustettu toimipiste Nepari huolehtii ehkäisevästä päihdetyöstä, siten että puolet on peruskoululaisille suunnattua työtä ja puolet heitä vanhemmille, 18-vuotiaille suunnattua asiakastyötä. (Salo & Syväoja 2009.)

Eräs päihdekasvatuksen keskeisimmistä tehtävistä nuorten mielestä on oikean käyttäytymiskoodiston saaminen päihteistä kieltäytymiselle niitä mahdollisesti nuorelle tarjottaessa. Päihteistä kieltäytymistä pidettiin pääsääntöisesti oikeana käytöksenä ja hyväksymistä vääränä. Tällainen asia kuuluu tutkielman tärkeimpiin havaintoihin. Nuoret yhdistivät ennalta ehkäisevän päihdetyön ja päihteiden tarjoamiseen suhtautumisen. Samoin oikean ja väärän toiminnan ero toistui monesti.

Ennaltaehkäisevä päihdetyö antaa kutosella alustavan käsityksen miten toimia, mutta ei vielä tuolloin paljon koskettanut, koska ei käy kaupungilla päihdekuvioissa. Sai tietoa mikä on oikein ja mikä väärin. T1

MLL:n tunnit olivat pohjimmiltaan päihdekasvatusta, vaikka suoranaista tosiasiatietoa erilaisten päihteiden vaikutuksista ei annettu? Tosiasiatietoa nuoret ovat saaneet esim. koulun terveystiedon tunneilla tai erilaisissa tapahtumissa, kuten Hyvinvointipäivänä. MLL:n tunneilla on mietitty sitä mikä auttaa nuorta voimaan hyvin, ja lisää nuorten päihteetöntä elämäntapaa ja suojaa nuoria päihteiden käytöltä.

[Päihdekasvatus? Kerron]. Siis joo, se on hyödyllistä ja saa just ne tiedot valintaa tehdessä, että mihin on päänsä pistämässä. Se on hyvä tietää, varsinkin kun ne (päihteet) on niin paljon esillä tässä yhteiskunnassa. T5

Myös kotona keskustellaan usein päihdeasioista, jota voi pitää myös eräänlaisena epävirallisena päihdekasvatuksena. Yhä useammin nuoret tietävät päihteistä jopa enemmän kuin aikuiset, joten päihdekasvatus voi olla kaksisuuntaista, eli aikuiset oppivat myös nuorilta. Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan myös päihteiden aiheuttamien haittojen ehkäisyä. Hankkeessa on tuotu esille, että on tärkeää tietää ne tahot, joilta voi saada tukea ja apua, jos itse käyttää päihteitä tai jos on huolissaan jonkun läheisen päihteiden käytöstä. Seuraavaan vastaukseen pätee sama mitä Rimpelä (1998) totesi siis jo yli kymmenen vuotta sitten. Valistus sinänsä ei välttämättä auta vaikka sen määrää, ajoitusta ja monipuolisuutta lisättäisiin.

Noista vaaroista kertominen ei nuoriin kovin hyvin tehoa. Jotain uutta pitäis varmaan keksiä, mutta tuntuu ettei se toimi. Ei siitä paljoo porukka tunnu välittävän, vaikka että tupakoinnista voi saada vaikka mitä sairauksia. P4

[Ehkäisevä päihdetyö?] Joo, totta kai [ymmärrän], mutta harvemminhan se toimii. Nuoret on nuoria: aina ihan varmasti jokainen kokeilee. Joo joko kokeilee omalla ajalla nuorempana tai vanhempana, mutta kyllä se (kokeilu) on jossakin vaiheessa edessä. P1

Nuorten kanssa keskusteltiin ehkäisevästä päihdekasvatuksesta ja päihdekokeiluista. Tällainen päihdekasvatus miellettiin juuri nimensä mukaisesti ennaltaehkäiseväksi. Päihdekasvatukseksi tai myönteiseksi luonteeltaan MLL:n tunnit mielsi seitsemän nuorta. Tieto päihteiden vaikutuksista ja päihdeasioissa epävarmoinhin nuoriin vetoaminen koettiin tärkeäksi. Jotkut pitivät valistuksen perillemenoita itsestäänselvyytenä, toiset uskoivat päihdekokeilujen väistämättömyyteen ja säännöllisen päihteiden käytön aloittamisen olevan kokeilun jälkeen sattuman kauppaa.

Se on hyvä aloittaa ajoissa, koska yhä useammat nuoret aloittaa päihdekokeilut. Se on hyvä tietää niistä vaaroista ja sitten niistä seuraamuksista. T5

Ehkä se antaa tietoa siitä, minkä takia kannattais olla käyttämättä niitä päihteitä ja onko se kovin viisasta, että käytetään niitä [päihteitä]. Että mitä kannattaa tehdä sellaisessa tilanteessa, jos joku tulee tarjoamaan päihteitä ja ei halua ite käyttää. Että miten tällasessa tilanteessa toimii ja näin poispäin. P5

Päihteiden käyttö voi muodostua myös eräänlaiseksi elämäntavaksi viikonloppujuomisena. Päihteiden käyttö voidaan nähdä myös kompensationsa huonolle koulumenestykselle. Ihan kaikkien nuorten maailmaan ei kuulunut ajatus päihdekokeiluista ja säännöllisen käytön aloittamisesta, mutta tieto oikeasta ja väärästä kylläkin. Kokeilu voi kielteisenä kokemuksena myös estää päihteiden käytön jatkossa.

Opetetaan nuoria toimimaan oikein ja väärin. Päihteiden käytössä on oikea ja väärä. T2

Nuorilla oli tietoa päihteisiin ”koukkuun jäämisestä”, esimerkiksi oman sukulaisensa tupakkariippuvuudesta. Kokeilun arvellaan johtavan päihteisiin kiinnijäämiseen. Edelleen päihdekasvatus nähtiin usein vastavoimana päihteiden tarjoamisesta kieltäytymiselle. Nuoret pitivät päihteiden käyttöä melko kategorisesti vääränä asiana, mitä se tietysti alaikäisillä nuorilla onkin. Tällainen asenne- tai arvomaailma voi syntyä päihdevalistuksen esimerkkien välityksellä. Voidaan sanoa, että silloin päihdekasvatus on onnistunut tehtävässään, jos se vahvistaa nuorten oikeita asenteita suhteessa päihteisiin ja päihteiden käyttöön. Tiilikaisen (2009, 40) mukaan 86–92 % nuorista (13–15-vuotiaat) piti tupakointia, jatkuvaa alkoholin käyttöä ja marihuanan tai hasiksen käyttöä terveyttä vaarantavina. Tulos on muutakin

kuin itsestään selvyys, sillä se kertoo siitä, että nuorilla on valtaosin oikeaa tietoa päihteistä. Sukupuolittaisia eroja kuitenkin oli, sillä tytöt tiedostivat poikia selvästi enemmän oman terveyden hoitamisen ja sen yhteyden omaan tulevaisuuteen.

Tuoneet tietoa erilaisista tilanteista, miten voi käyttäytyä, vaikka on vahva persoona päihdeasioissa. Tietoa sai, kuinka sanotaan ystävällisesti ei. T1

On toimivaa ainakin minulle, osaan kieltäytyä helpommin päihteistä. T2

MLL:n tunnit saivat noin puolet haastatelluista nuorista pohtimaan omaa päihteiden käyttöään. Päihteistä kieltäytyminen (niitä tarjottaessa) oli selvää monelle nuorelle, jopa ennen MLL:n tunteja. Jotkut nuoret saivat tunneilta vielä vahvistusta päihteistä kieltäytymiselleen. Yksi nuori kertoi ainakin oppineensa päihteistä kieltäytymisen tekniikkaa tuntien tehtävien avulla. Paria nuorta tunnit eivät saaneet pohtimaan omaa päihteiden käyttöään, muutamaa hieman tai sitten he kokivat asian melko neutraalisti, "ei puolesta eikä vastaan".

Tuntien merkitys päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä kulminoitui nuorten puheissa jälleen päihteiden vaaroista kertomiseen. Myös lasten (6. luokkalaisten) näkökulmasta on hyvä saada aikuisten tuottamaa näkemystä oikeasta ja väärästä päihteistä puhuttaessa. Suunnilleen puolet nuorista koki tuntien auttaneen suoraan päihteistä kieltäytymisessä niitä tarjottaessa. Muutama epäilevä kommenttikin saatiin, eli että nuoret käyttävät päihteitä hankkeista huolimatta, tai että tunneilla ei ollut juurikaan vaikutusta nuorten päihdesuhteeseen. Samoin hankkeen vaikutuksia nuorten käyttäytymiselle ei pidetty erityisen suurina. Yksi nuori näki nuorten kokoontumiskäyttäytymisen (nuorten suosimalla kokoontumispaikalla tunnelilla) muuttuneen, koska siellä ei näy enää omia koulutovereita, ja arveli mahdolliseksi syyksi MLL:n hankkeessa mukanaoloa.

4.2 Nuorten kokemuksia EPT-hankkeen tapahtumista

Tapahtumiin osallistuneista nuorista hieman yllättäen tytöistä noin vajaa (26–44 %) piti tapahtumia melko kiinnostavina tai vain vähän kiinnostavina. Pojista (33–40 %), hieman useampi kuin joka kolmas, ei pitänyt hankkeen oppitunteja ja tapahtumia kiinnostavina. Arviointitutkimuksen tehneiden päähavaintoja nuorten EPT-hanke -arvioista on viisi. Tuntien kiinnostavuus jakoi nuoret kahteen ryhmään. Kolmasosaa tunnit kiinnostivat verrattain paljon, mutta kahta kolmasosaa eivät juuri lainkaan. Oppitunnit ja tapahtumat kiinnostivat enemmän tyttöjä kuin poikia. Oppilaiden koulumenestys, peruskoulun jälkeiset koulu-

tusaikeet ja päihteiden (alkoholin ja tupakan) käyttö, eivät olleet yhteydessä tuntien kiinnostavuuteen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010a, 5, 14.) Sitä, että kyselyn mukaan tunnit eivät olleet suurimman osan mielestä kovin kiinnostavia, ei voi sanoa haastattelujen perusteella.

Sitten en muista olinko tuossa Nuorten ääni -tapahtumassa mukana, se oli koulun ulkopuolella? En oo varma. P3

”Nuoren ääni” -tapahtuma? En varmaan ollut edes siellä. [Päihdeaiheiset videot?] Niistä en muista, että oltais tehty tai ei oltais tehty? P1

Yhden nuoren mielestä tunnit olivat vähän tylsiä eivätkä koskettaneet häntä, vaikka nuoren oma suhde päihteisiin on itsessään kielteinen. Kommentti oli samantyylinen kuin joensuulaisen päihdekasvatukselliseen tuokioon osallistuneen nuoren: ”Oli tylsää. Älkää tehkö tämmösiä enää. Kaikki tietää nämä jutut.” Herranen (2010) myöntää kommentin yksittäisyyden, ja sen kuulumisen nuorten vähemmistön näkemyksiin, joskin se ilmentää päihdekasvatuksen haasteellisuutta. Lähtökohtana tulisi olla nuorten senhetkinen tieto, josta päihdekasvattajien tulisi tulla tietoisiksi, ja rakentaa sitten interventio yhdessä nuorten kanssa (Herranen 2010.) Tästä voinee tehdä sen päätelmän, että tuntien sanomalla ei ole välttämättä merkitystä jo valmiiksi päihdekielteiseen nuoreen. Tuntien sisältö ei voi koskaan miellyttää kaikkia, mutta tuntien sisällön huolellisella suunnittelulla voitaisiin ehkä tavoittaa nykyistä enemmän nuoria (Ks. Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 14).

Muutama nuori oivalsi MLL:n tuntien tarkoituksen olevan nimenomaan päihdekasvatuksen, jota voi pitää valistuneena asenteena suhteessa hankkeeseen. Nuoret kuvailivat siis MLL:n tunneilta saamiensa esimerkein MLL:n tuntien tarkoitusta nuorten päihteiden käytön ehkäisyssä. Jotkut nuoret korostivat nuorten omaa ymmärrystä, mutta kokivat tuntien olleen hyvän lisän omalle tietämykselle päihteistä.

Ei ne oikeen hetkauttanu mihinkään suuntaan, kun asia on itselle selvä. Ne toi vahvistusta omalle tietämykselle, ettei kannata [käyttää päihteitä]. T4

Mulla se on varmaan aika tasan, koska se päätös on ollu aikasemminkin selvä. Mutta tuskin ne kielteisesti vaikuttaa kehenkään. Kasvanut asiaan vanhempien mukana ja sitten kun tietää ne vaarat oikeesti ja ei oo mitään tarvetta. P3

Nuorten muistikuvat kattoivat myös muita kuin kysytyjä tapahtumia, kuten ”Jokaisen oma asia - tunnit” ja ”Internetin käyttö ja päihteet”. Internetiin viitattiin jonkun verran, ei kuitenkaan läheskään kaikissa vastauksissa. Todennäköisesti päihdevalistussivustot eivät kuulu nuorten suosikkeihin. Tällainen johtunee Internetin muun viihde- ja asiatarjonnan paljou-

desta. Vastauksista kävi ilmi mm. se, että Internetiin osataan suhtautua positiivisella varauksella.

Yläkoulun 7. luokalla pohdittiin nuorten vapaa-aikaa ja ajanviettotapoja sekä terveystottumuksia. Pohdittiin myös oman päätöksenteon ja itsetunnon merkitystä omalle käyttäytymiselle. Internet ja päihdeet olivat aiheena 8. luokalla, jolloin pohdittiin tehtävien avulla miten päihdeistä keskustellaan Internetissä, millaista tietoa sieltä voi saada ja voiko siihen luottaa. Jokaisen oma asia -tunneilla pohdittiin sitä, miten päihdeiden käyttö vaikuttaa ympäristöön ja läheisiin.

Kaikki nuoret eivät osanneet sanoa mitään tuntien tärkeydestä, pari kolme nuorista näki oppituntien tärkeyden muiden nuorten näkökulmasta tai sitten melko vähäisenä. Videoiden tekeminen ryhmätöinä muistui melko hyvin nuorten mieleen. Päihdeaiheisia videoita tehtiin ja niitä katsottiin yhdessä. Pojat muistivat videoiden teon tyttöjä paremmin.

No, niitä päihdepäihdevideoita silloin jotakin täällä koulussa kuvailtiin, olikohan se seiska- vai kasiluokalla. Ne oli kyllä ihan mukavia ja niistä sai hyvin tietoa. Oppikin siinä kun muilta katto: oli ihan mukavaa ne...P5

Se oli luokkakohtainen homma, tehtiin ensin ryhmässä se video ja sitten katottiin se koko luokan kanssa. P5

Tukioppilastoiminta (Lapselle selvä elämä -tunnit) on myös jäänyt hyvin mieleen, mm. tukioppilaiden pitämät tunnit. Samoin netin hyötyjen ja vaarojen pohdinta ilmeni nuorten muisteluista. Nuorten mieliin oli jäänyt aika vähän jotain erityistä tietoa MLL:n tunneilta. Muutama nuori oli saanut tietoa päihdeistä "laidasta laitaan", tai parhaiten mieleen oli jäänyt tuntien muodostama kokonaisuus tai päihdeiden vaaroista kertominen. Oli myös nuoria, jotka eivät kokeneet tarvitsevansa sen enempää tietoa kuin mitä saivat. Kaikki eivät muistaneet enää käsiteltyjä aiheita, tai eivät osanneet eritellä saamiaan tietoja. Yksi nuori olisi kaivannut tietoa huumeista, eli huumevalistusta. Toinen tyttö ei osannut sanoa asiasta mitään.

Joo, meillä ei kutosluokalla oo muistaakseni ollu sitä, mutta seiskalla oli 'Kassi täynnä asiaa', siihen piti kerätä niitä jotain vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyviä asioita. T3

Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön hankkeessa oli runsaasti erilaisia hanketoimia alkaen alakoulun 6. luokalta aina yläkoulun 9. luokkaan saakka. Se tarkoitti paitsi sitä, että hanke on ollut sisällöltään varsin kattava myös sitä, että hankkeen päättäneet 9. luokkalaiset eivät enää muistaneet kaikkia neljän vuoden takaisia asioita, tai muistavat ne puutteellisesti. On selvää, että "muistamattomuus" tai väärin muistaminen ("tele-

skooppivaikutus”) ovat usein tutkimusten ongelmana. Vanhojen hanketapahtumien muistaminen on haastavaa, mutta jos muistaa asioita, silloin niiden voi sanoa jääneen jostakin hyvästä syystä mieleen. Ensin hankkeen tuntien sisältö ei palautunut kaikkien nuorten mieleen, mutta hankkeen tunneilla tehtyjä pääasioita mieleen palauttamalla kylläkin.

No ainakin siitä videojutusta, käytiin tuossa paikallinen tällanen, no se on ikään kuin tapahtumapaikka -keskus? Siellä oli semmosta videojuttua. Siellä käytiin te- kemässä päihdeaiheista ja itsemurhaan liittyvää videota ja muutakin. P3

Joo, mä olin ite ainakin tossa videojutussa mukana. Kissakosken elokuvatehtaalla siellä jossakin tehtiin semmonen video. Tota, se kerto alkoholikokeiluista. Joo, ne kuvattiin ja sitten katottiin videolta. Se esitettiin kaikille, rinnakkaisluokillekin. P4

Videoiden tekoa käsiteltiin juuri aiemmin pääosin edellisessä luvussa. Seuraavaksi kerrotaan aluksi tapahtumia huonosti muistaneiden nuorten kommentteja. Nyt lähes kaikki vastaukset tulevat poikien suusta, tytöistä jokainen muisti ainakin pienen muistuttelun jälkeen jotakin.

Ei muista Nuoren ääni tapahtumaa, mutta Hyvinvointipäivässä oli vähän kaikennäköstä, kun kierreltiin ympäriinsä ja katottiin niitä hommia. P5

Hyvinvointipäivästä joo, mutta en siitä Ääni-tapahtumasta. Hyvinvointipäivänä, jos oikein muistan, oli tuolla salissa eri rasteja. Seinälle laitettiin jotain lappuja, kuten tupakoinnin haitoista ja muuta tällästä. P4

Kun nuorilta lopuksi kysyttiin, mitä muuta sanottavaa heillä oli MLL:n tunneista, saatiin vastaukseksi seuraavia sitaateissa mainittuja asioita. Nuorilla oli ihan kohtuullisesti muuta sanottavaa hankkeesta, tosin neljällä nuorella ei ollut mitään muuta sanottavaa hankkeesta. Yksikään nuorista ei kuitenkaan sanonut mitään negatiivista hankkeen tunneista. Osalta nuoria herui hieman muutakin kommentoitavaa, kun taas osa nuorista oli tovereitaan niukkasanisempia.

No, eipä nyt oikeen... Se on hienosti toteutettu tietysti ja tietysti se silleen paljon edesauttaa ja kertoo ja valaisee nuorille asioita. Ja melkein kaikki on, mielenkiintoista, ja kiinnostuneita aiheesta vaikka eivät sitä kenellekään kerro. P1

Ainakin oon tosi kiitollinen siitä, että MLL jaksaa tukea nuoria ja pitää luentoja ja yrittää saada nuoret pysymään hyvässä kunnossa. ja siitä MLL:lle kiitollinen, että meillä oli tää tukioppilaskoulutus ja pystyttiin sitten jakamaan tietoa näille alempi- luokkalaisille. Se on hienoo, että jotkut jaksaa välittää nuorista. T5

Ehkäisevään päihdetyöhön kuuluva päihteitä koskeviin tietoihin ja asenteisiin vaikuttaminen onnistui hankkeessa varsin hyvin. Nuoret kokivat siis MLL:n tunnit nuorten tukemisena päihdeasioissa. Hankkeen arvioijat tulkitsivatkin MLL:n tunneilla ja tapahtumilla olleen nuo-

riin positiivisia vaikutuksia, heidän päihdekäyttäytymiseensä ja asenteisiinsa (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a.) Tunteja pidettiin siis nuorista välittämisen ilmauksena. Lisäksi se, että nuoret olivat saaneet itse olla välittämässä tietoa, oli nuorista positiivinen asia. Aihetta pidettiin kiinnostavana ja nuoret kertoivat haastatteluissa tähän asiaan vain harvoja, vastakkaisiksi tulkittavia kommentteja.

Kiinnostavinta oli muutaman nuoren mukaan tuntien kokonaisuus ja se, että pääsi itse tekemään asioita. Jotkut pitivät ryhmätehtäviä, videoiden tekoa tai koulun ulkopuolelle pääsemistä kiinnostavimpina hankkeeseen kuuluneina asioina. Pari nuorta piti kiinnostavimpina asioina alkoholista kieltäytymisen harjoittelua. Kuitenkaan alkoholin mainostamisesta käytyä oppituntia ei yksi tyttö pitänyt kiinnostavana.

Nuorilta kysyttiin erikseen sitä, miltä tarinoiden, ryhmätehtävien, harjoitusten ja videoiden katsominen tai tekeminen vaikutti. Tarinoista ja sarjakuvista MLL:n tunteilla pidettiin paljon. Tunnit vaikuttivat nuorista siltä, että asiatietoa esitettiin toiminnallisten harjoitusten avulla. Tunnit olivat mukavaa vaihtelua tavallisiin koulutunteihin verrattuna. Ryhmätehtävien kautta nuoret pystyivät samastumaan tilanteisiin joissa heille tarjotaan päihteitä. Ihan kaikki eivät kuitenkaan pitäneet näistä asioista erikoisemmin, tai kokivat asian niin, että oppilaat eivät aina jaksaneet keskittyä niihin.

Haastateltujen nuorten kavereista lähes kaikki pitivät MLL:n tunteja myönteisenä asiana. Muutama nuori oli käynyt keskustelua aiheesta kavereidensa kanssa. Kahden nuoren mielestä tunnit olivat kavereiden mukaan turhia, tai eivät sitten olleet kiinnostavia. Tällainen antaa päihdekasvatuksesta myönteisen käsityksen, työ ei ole ollut turhaa jos karkeasti neljä viidestä nuoresta on pitänyt tunteja tärkeinä. Tällainen osuus on tässä yhteydessä tietenkin vain suuntaa antava.

4.3 Nuorten suhtautuminen päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin

Haastateltavilta kysyttiin tietoja omasta perheestä ja siihen kuuluvista henkilöistä. Kuudella haastatelluista oli perinteinen lasten/lasten ja heidän vanhempiensa muodostama ydinperhe, joissa kaikissa oli 1–2 sisarusta. Näistä neljä oli poikien ja kaksi tyttöjen perheitä. Neljän haastatellun nuoren perheessä oli tapahtunut avioero ja yhdestä isättömästä perheestä tämä tieto puuttuu. Yksi haastatelluista (T2) kertoi perheensä (ei mainintaa isästä) olevan

huolehtiva, kuunteleva ja rakastava ja hän kertoi myös perheensä laadullisista ominaisuuksista.

Kaikki haastatellut sisällyttivät elämässään tärkeisiin asioihin perheen, ystävät, sukulaiset, kaverit, seurustelukumppanit tai muut ihmiset. Tällainen oli tietenkin varsin odotettu tulos. Harrastukset olivat tärkeitä viidelle haastatellulle, ja kaksi pojista tarkensi harrastuksensa olevan mopoharrastuksen, ja kaksi tyttöä musiikin. Myös varhaiset seurustelusuhteet, tyttöystävät ja poikaystävät mainittiin tärkeinä asioina elämässä.

Vanhempien mielipiteet hankkeesta ovat hieman kaksijakoisia. Hankkeen loppukartoituksen mukaan suurin osa vanhemmista piti hanketta ja sen toimintamuotoja kiinnostavina. Melkein neljäsosa ilmaisi hankkeen vaikuttaneen perheen päihdekasvatusta koskeviin käytäntöihin, mutta suurin osa vanhemmista katsoi hankkeen vanhempiin kohdistamien toimien vaikuttaneen kasvatuskäytäntöihin vain vähän tai ei lainkaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 17) Myllyniemen (2009, 59–63) mukaan 10–14-vuotiaat nuoret puhuvat vaikeista asioista useimmin vanhempien (87 %) tai ystävien (60 %) kanssa. Vain harva (noin 4 %) nuori käyttää koulukuraattorin tai terveydenhoitajan keskusteluapua.

Kaksi kolmasosaa vanhemmista ilmoitti päihteitä koskevien keskustelujen kasvaneen hankkeen ansiosta nuoren kanssa yläkouluaikana. Nuorista vain kolmannes arvioi vanhempien kanssa käytyjen alkoholia koskevien keskustelujen lisääntyneen, ja neljäsosan mielestä tupakkakeskustelut olivat lisääntyneet. Vain harvat nuorista tunsivat EPT-hankkeella olleen vaikutusta tällaisiin keskusteluihin. Nuorten arviot vanhemmistaan olivat myönteisiä, esimerkiksi kouluongelmissa auttamisessa, ja vapaa-ajan riittävässä vietossa heidän kanssaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 5, 22).

Holmilan ja Raitasalon (2002, 85–86) tutkimuksessa pohdittiin vanhempien asemaa nuorten päihdekasvatuksessa. Keskeinen kysymys vanhemmille kuului, kieltääkö vai salliako alkoholin käyttö? Useimmat vanhemmat kertovat lapsilleen alkoholin käytön seurauksista. Suvaitsevaisuudesta kertoo se että, useimpien vanhempien lapset voivat itse päättää, haluaako vanhempi tarjota hänelle lasillisen alkoholia. Kontrollinäkökulmaa edustaa vajaa puolet vanhemmista, jotka olivat yrittäneet taivutella lastaan olematta juomaan alkoholia. Vain 14 % vanhemmista oli kieltänyt alkoholin juomisen lapsiltaan kokonaan.

Päihteiden käytön käsittelyyn pitää yhden nuoren mukaan saada lisää kiinnostavuutta. Tällaista saadaan hänen mielestään aikaan tekemällä itse ”tutkimusta” tai näytelmiä, ja asioi-

den käsittelyyn tarvitaan lisäksi mukaan hauskuutta. MLL on selvästi pyrkinyt toteuttamaan tunnit kiinnostavasti, ja on onnistunut siinä. Tuntien kiinnostavuutta voidaan silti aina lisätä vaikkapa tunneista saadun palautteen perusteella. Yksi nuori pitää tärkeänä ikärajojen noudattamista päihteiden hankinnassa.

Huumeiden käyttö voi ehkä kuulostaa hienolta, mutta ne haitat ja jälkiseuraamukset ratkaisevat ja juuri siksi päihteet ovat kiellettyjä [alaikäisiltä]. Täten kukaan ”tyhmä” ei edes ala niillä leikkimään, kun tietää niiden käytön haitat. (P1)

Kerrottava päihteiden haitoista, ei pakkosyöttöä päihteitä koskevista kielloista: To-siasioita ja esimerkkejä. T1

Nuoret suhtautuivat realistisesti päihteistä puhumiseen alaikäisten nuorten ollessa kyseessä. Päihteitä koskevan tiedon ”pakkosyöttöä” ei hyväksytä ja jotkut nuoret pitivät päihteiden käytön seuraukset näyttäviä esimerkkejä ”kauhutarinoina”, jotka eivät täytä tarkoitustaan, ainakaan täysin. Päihteitä kokeilleita nuoria ei saisi tuomita, vaan heitä pitäisi lähestyä ymmärtäväisesti. Sen sijaan nuoret kaipaavat asiantietoa ja esimerkkejä. Juuri tällaista on ollut tarjolla MLL:n tunneilla. Nuoret pitivät vanhempia tärkeinä päihdekasvattajina, samoin MLL:n tunteja. Vanhempien ohella päihdevalistuksen katsottiin kuuluvan kodille (vanhemmille), koululle ja projekteille ym.

MLL:n tunnit herättivät myös pohtimaan nuorten nykyistä parempaa suojaamista päihteiltä. Vaikka tietoa päihteistä on saatavilla, silti tietoa kaivataan vielä nykyistä enemmän. Kaikki eivät tuomitse, jos eivät hyväksykään alaikäisten päihdekokeiluja. Yhden nuoren mukaan nykyinen kontrolli yhteiskunnan taholta on riittävää, jos se toteutuu myös käytännössä. Alkoholin ja tupakan ostamisen ikärajaa (18 vuotta) pidetään tärkeänä, koska se ainakin vaikeuttaa alaikäisten päihdekokeiluja ja päihteiden käyttöä. Gröhn (2003, 60) tutki gradussaan 14–15-vuotiaiden poikien päihteettömyyttä viikonloppuisin kahdeksaluokkalaisten päiväkirjakuvausten perusteella. Perheellä, etenkin isillä, oli arvomaailman luojana ja perheen vuorovaikutussuhteiden avulla merkitystä poikien päihteettömyydelle.

Perheen kasvatuservoilla ja selkeiden rajojen asettamisella nuorille on suuri merkitys edesautettaessa nuorten (8. luokkalaisten) päihteettömyyttä. Vanhempia tulee tukea asettamaan nuorille selkeitä rajoja sekä valvomaan nuorten vapaa-ajan seuraa ja -paikkoja. (Havu ja Lasarov 2002) Vanhempien merkitys nuorten päihdekasvattajina nousi esiin myös nuorten haastatteluissa, sillä melkein kaikki pitivät kodin ja vanhempien kasvatusta tässä asiassa tärkeänä. Näissä vastauksissa tämä tuli ilmi myös siten, että vanhempien antaman päihteettömyys -esimerkin katsottiin olevan tärkeän.

Minä sanon, että sen pitäisi olla ihan vanhempien kannalla. Jos ei halua, että lapsi rupee polttamaan tai juomaan alkoholia, niin sitten ei pidä tehdä sitä itse kotona, koska se sitten aika paljon leimaa siihen sitä sitten jatkossa varmasti kokeilee. Koska niitä näkee joka jos vanhemmat polttaa ja juo alkoholia. Se on niinku aikuisen malli, että tollasta se on, poltetaan tupakkaa ja juuaan kaljaa ja muuta. P1

Vanhemmat ovat tärkeitä. Voivat valaista nuoria ja kertoa niille lapsille... [päihteistä]. T2

Kodin suhtautumista nuoren tupakka- ja alkoholikokeiluihin tehtiin hankkeessa kolme havaintoa. Suurin osa vanhemmista ei pitänyt nuoren päihdekokeiluja ajankohtaisina, eikä vanhemmilla ollut juuri huolta nuoren mahdollisista lähitulevaisuuden päihdekokeiluista. Koti ja vanhemmat olivat vanhempien itsensä mielestä kaikkein tärkein vaikuttaja nuorten päihteiden käytön muotoutumiselle. Vanhempien mielestä nuoren tupakkakokeilut olivat kielteisempi asia kuin alkoholikokeilut aikuisen seurassa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a, 21.) Kodin kasvatuskäytännöt ja normit, viestit nuorille siitä mikä on sallittua ja sosiaalisesti hyväksyttävää, ja mikä ei, ovat vaikuttaneet nuorten tupakoinnin vähenemiseen, kuten myös kotien tupakansavuaaltistuksen väheneminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 56.)

Lasten suurella alkoholinkäytöllä ja vanhempien lasten kasvatusongelmilla on yhteyttä. Tällaisilla vanhemmilla on muita useammin tunne, ettei lapsi kerro heille asioistaan. Kokeemukset lapsen tottelemattomuudesta, epätietoisuudesta kenen kanssa lapsi seurustelee, tai että lapsi viettää liikaa aikaa kodin ulkopuolella, ja että hän on ottanut etäisyyttä aikuisiin liian nuorena, ovat tavallisempia kuin muilla vanhemmilla. Nämä asiat kuvaavat huolta lapsen ”menettämisestä” liian varhain. Vanhempien huolestuneisuus on myönteinen merkki oikeasta suhtautumisesta lapsen päihteiden käyttöön. Ristiriidat vanhemman tai vanhempien ja lapsen välillä voivat olla osasyynä lapsen ilmitulleesta alkoholin käytöstä. (Holmila & Raitasalo 2002, 84–85.)

Päihteiden vaaroista pitää varoittaa, jotta nuori ymmärtää päihdekokeiluihin kuuluvat vaarat. Toisaalta päihteiden vaaroilla ei saisi liioitella, ettei valistus mene sen vuoksi hukkaan, kun nuoret ymmärtävät valistuksen väärin. Nuorten päihdekokeilut tapahtuvat liian varhain, niitä tulisi yhden nuoren mielestä saada nykyistä myöhäisemmiksi. Huumeista on saatu tietoa televisiosta, eikä ajatuksella käyttää niitä haluta leikkiä. Vaikka omakohtaisia kokemuksia päihteistä ei ole, niiden tuomiin vaaroihin osataan samastua.

Nuorten on vaikea hyväksyä alaikäisten (siis alle 18-vuotiaiden) päihteiden käyttöä. Tässä asiassa vedotaan lakiin, mutta sitä ei pidetä muutenkaan järkevänä asiana. Yhdelle pojalle päihteet olivat tuntemattomia, koska ne eivät häntä kiinnostaneet. Hän arvelee alkoholin olevan välittäjäaineena ujoille nuorille seurustelun ”tukena”. Toisaalta alkoholia ei tarvita kaverisuhteiden ylläpidossa. Yksi tyttö katsoi kavereiden painostuksesta juomisen olevan henkilökohtaista heikkoutta. Hänen mielestään juominen on jokaisen nuoren omalla vastuulla eikä hän ala tuomitsemaan ketään. Ääripäänä yksi pojista sanoi olevan silloin tällöin kiva juoda (olutta), mutta mitään pakkoa tälle käyttäytymiselle ei hänen mielestään ollut. Toista ääripäätä kuvasi se, että yksi tyttö piti alaikäisten päihteiden käyttöä tyhmänä ja vastuuttomana käytöksenä, sillä pitäisi voida odottaa 18 vuoden ikään. Lakien katsotaan myös olevan riittävä este nuorten päihteiden käytölle. Yhden pojan mukaan aika moni on kokeillut päihteitä, ja toisen mukaan alaikäisten nuorten päihteiden käyttöä tulisi vähentää. Samoin yksi tyttö sanoi päihteiden käytön olevan nuorilla jokaviikkoista. Kaksi nuorta ei sietänyt tupakointia ollenkaan. Myös nuorten alkoholinkäytölle löytyi ymmärrystä, se ikään kuin kuului pienessä määrin asiaan, tapaan pitää hauskaa.

Osa nuorista joutuu tekemisiin poliisin kanssa päihteitä käyttäessään. Poliisin kontrolli koskettaa kaikkein eniten julkisilla paikoilla, kaduilla ja puistoissa, tapahtuvaa päihteiden käyttöä. Nuorilla on käsitys poliisin toimista kontrollina, johon kuuluu alkoholijuomien kaataminen maahan, nuoren vanhemmille asiasta ilmoittaminen ja jopa sakottaminen. Poliisin tehtävää pidetään eräänlaisena päihtyneiden nuorten kaitsemisena, mutta oikeanlaisena sellaisena. Nuoret tuomitsivat jyrkästi esimerkiksi vanhempien välinpitämättömyyden, jos heidän lapsia löytyy humalassa julkisilta paikoilta. Nuoret ymmärsivät sen, kuinka vaarallista alkoholin runsas nauttiminen voi olla etenkin alaikäisille nuorille. Jos muu ei auta, asiasta on ilmoitettava sosiaaliviranomaisille, totesi yksi tyttö.

Nuoret eivät ymmärtäneet päihtyneiden nuorten omaisten välinpitämättömyyttä, tai he ainakin tulkitsivat asian välinpitämättömyydeksi. Nuori, joka löytyy esimerkiksi kadulta tolkuttomasti päihtyneenä, ei nuorten mielestä välttämättä omaa kovin hyvää tulevaisuutta, eli tulevaisuuden ennuste ei lupaa hyvää hänelle. Jos aikuiset sallivat nuoren päihtymisen, se voi johtaa ongelman pahenemiseen, eikä enää ole kysymys välttämättä yksittäisestä päihdekokeilusta. Vanhempien vastuuta perätään siksikin, että nuoren alkoholin hankintaa pidettiin suhteellisen helppona asiana.

4.4 Nuorten vapaa-aika ja päihteet

Osa haastatelluista nuorista kertoi myös elämässään tärkeistä asioista. Kolme nuorista kertoi elämässään tärkeistä asioista siis muutenkin kuin vain luettelemalla ne. Yksi pojista oli suunnitellut alkavaan kesälomaansa kesätyön hakemisen, mutta koki myös viimeiset koulupäivät tärkeinä ja koulun merkityksen yleensä. Lisäksi häntä mietitytti, joskin oli kiinnostunut siitä, toiselle paikkakunnalle opiskelemaan lähtemisestä. Yksi pojista koki ystävyysuhteiden muodostumisen eräänlaisena elämänprojektina, ystävien ”kehittelynä”. Yhdelle tytöistä oli ihmissuhteiden ohella tärkeää elämä yleisesti ja se, että voi olla iloinen ja pysyy persoonaltaan iloisena ja positiivisena.

Kysymys itselle tärkeiden asioiden saavuttamisesta aiheutti jonkin verran hämmennystä ja kaikki eivät heti ymmärtäneet kysymystä. Jokainen haastateltu nuori oli siis onnistunut mielestään tässä asiassa. Itselle tärkeiden asioiden saavuttaminen ja elämässä tärkeät asiat kuuluvat yhteen. Kaverisuhteiden ja ihmissuhteiden ylläpitäminen on tässä asiassa tärkeintä. Näihin kuuluu myös perhesuhteiden ylläpitäminen käyttämällä aikaa perheen kanssa olemiseen. Samoin kahden musiikkia harrastavan nuoren musiikkiharrastus kuului elämässä tärkeiden asioiden saavuttamiseen. Pari poikaa myönsi kyllä onnistuneensa ylläpitämään elämässä tärkeitä asioita, mutta ei kertonut niistä eritellysti. Yksi poika koki parin koulunumeron laskemisen hieman haitanneen elämäänsä.

Kaverit ja koulun ulkopuoliset harrastukset kuuluivat yhteen. Kavereiden kanssa voitiin katsoa vaikka elokuvia, laittaa mopoja, käydä kaupungilla, pelata joukkuepelejä tai viettää muuten vain aikaa. Koulun ulkopuolella harrastukset olivat tärkeitä kaikille, vaikkakin kahdelle nuorelle ”mutkan kautta”. He eivät myöntäneet harrastavansa mitään ihmeellistä, vaikka luettelivatkin heti perään harrastuksina pidettäviä asioita. Harrastuksina he mainitsivat mopolla ajelua ja rannalla olemista, uimista, saunomista, ”syömistä”, musiikin kuuntelua ja ”hillumista”.

Lisäksi harrastuksina oli pyöräilyä, ulkona olemista ja laulamista kotona, sekä itselle mieluisen musiikin kuuntelua ja soittamista. Liikunta eri muodoissaan vaikutti olevan toinen tärkeä asia koulun ulkopuolella. Liikuntaa olivat joukkuepelit ja lenkkeily eri muodoissa. Muutama nuori oli harrastuksissaan yksilöpainotteisia, eli eivät maininneet kavereita kovin keskeisesti. Heidän harrastuksista voi mainita veneilyn, pienoismallien rakentamisen ja kotona laulamisen.

Yksi pojista sanoi, ettei itse käytä päihteitä, mutta sanoo joka toisen nuoren käyttävän tupakkaa, viinaa tai molempia. Nuoria pyydettiin kuvailemaan viikonloppuillanviettoa jossa ei käytetä tai vastaavasti käytetään päihteitä. Viikonloppuna vietetään paljon aikaa kavereiden kanssa, jopa yöpyminen kaverin luona oli melko tavallista. Videoelokuvien katselu kaveriporukalla oli tyypillisin yksittäinen ajanviettotapa. Tällainen kertoo siitä, että nuorten ajanvietto kavereiden kanssa vaikuttaa melko passiiviselta. Yhteiseen ajanviettoon kuuluivat myös, nautinnolliset tavat, kuten pelien pelaaminen ja herkkujen syöminen. Muita yksittäisiä asioita olivat uimassa käyminen, grillaaminen, ratsastus ja mopolla ajelu. Päihteetöntömaan vapaa-ajan viettoon kuului myös keskustelua, ja musiikin kuuntelua. Yllättävän harvoin viikonloppuviettoon kuului ”kaupungilla pyöriminen”.

Katotaan leffaa, ollaan vaan, keskustellaan, otetaan aurinkoa, grillataan. Semmoista ihan perusmukavaa oloa. Ei siihen mitään erikoista tarvita. T1

Ollaan kaveriporukalla ja katotaan leffaa ja tehdään muuta kivaa. T2

Vastakkaisena ajanviettotapana päihteiden käyttöön samastuminen viikonloppuiltana ei ollut kaikille helppoa. Asiaan samastuminen tai jopa eläytyminen voi olla vaikeaa negatiivisten asioiden ollessa kyseessä. Tällainen pätee etenkin jos negatiivinen eläytyminen ja toiminnan toteutunut epätoivottava lopputulos vastaavat toisiaan. Esimerkiksi pelin häviämiseen eläytyminen, voi tuottaa ajatuksen eläytymisen syyksi epäonnistumiselle. (Eskola 2007.) Päihteiden käyttöä voi esiintyä yhtä hyvin jonkin nuoren kotona tai lähiympäristössä, kuten kaupungilla. Tällaisiin viikonloppuilloihin otaksuttiin kuuluvan lähinnä alkoholin käyttöä, ja sen seurauksena humalassa sekoilemista. Tällaiseen viikonloppuviettoon kuuluisi humalatilan seurausten arvaamattomuus, eli joka tapauksessa humalassa ”sekoillaan”, ja se voi johtaa millaisiin seurauksiin (yleensä negatiivisiin) tahansa. Tähän viitattiin myös sillä, että tällaisessakin alkoholin käytössä tulisi pitää järki kädessä. Alkoholin välittömät haitat nousevat selvästi esiin nuorten puheesta. Myös myytti siitä nousi esiin, että alussa humaltuminen voi olla hauskaa ja nousuhumalan jälkeen kaikkea muuta.

Ollaan kavereiden kanssa kaupungilla. Juodaan viinaa ja ollaan ihan taju seis ja siten hölmöilläään ja tällaista. T1

Salmen (2004) mukaan hänen tutkimuksessaan nuorten normirikkomuksista, nuorten päihteiden käytöllä oli selvästi sosiaalinen luonne, mikä aiheutti sen, että nuoret ylipäänsä kokeilivat tai käyttivät alkoholia tai tupakkaa. Päihteitä kokeileva kaveripiiri johti helposti nuoren päihdekokeiluihin ja aiheutti sen, että päihteistä kieltäytyminen oli vaikeaa. Sosiaalinen paine vaikuttaa päihdekokeiluihin enemmän kuin esimerkiksi varastamiseen rikoskäyttä-

tymisenä. Tosin kavereiden kanssa tapahtuneet päihdekokeilut eivät johtaneet usein säännölliseen käyttöön. Päihteiden käytöllä oli myös merkitystä siksi, että se perustui toisille nuorille näyttämisen haluun. Päihteiden käyttö oli nuorilla osa aikuismaisen ja kypsän käytöksen esittämistä. Tällainen siksi, että osaa päihteistä voi ostaa laillisesti vasta aikuisiässä. Varhaisnuoret katsoivat huumeiden käytön kuuluvan jenginuorten elämäntyyliin. (Salmi 2004, 121–124.)

Hankalahan siihen on eläytyä, koska ei ite tiie mitään millainen se mahdollisesti olis, mutta... arvelisin, että alussa vois olla hauskaa, mutta tuskinpa loppuun päin enää. Seuraukset ei välttämättä hyviä.... [Entä tupakka?] Tupakan vaikutukset pitkäaikaisempia. Nehän ei niin paljon ongelmaa aiheuttaiskaan kuin joku alkoholi. Siinä se riski on pienempi. P3

Juomisen katsottiin tapahtuvan piilossa, puistoissa ja juhlissa, kun vanhemmat ovat pois. Muutamista nuorten kommenteista paistoi ymmärtävä ja suojeleva suhtautuminen alkoholia käyttäviin kavereihin. Nuorten juhlissa tapahtuvaan juomiseen saatettiin suhtautua myönteisesti, ja alkoholin käyttöä saatettiin pitää yksittäistapauksessa jopa rentouttavana.

Pirskasen (2007, 79–80) mukaan nuorten päihteiden käytön tavallisin syy oli hauskanpito ja rentoutuminen. Useimmat nuoret yhdistivät alkoholinkäytön ja negatiiviset seuraukset toisiinsa, jopa niin että tilanteeseen ei osattu eläytyä, tai sitten tieto tällaisesta ”puuttui” kokonaan. Alkoholin juonnin seuraukset nähtiin myös sen eri vaiheina nousuhumalasta aina ”umpitunneliin” saakka.

Alkoholi- ja tupakkakokeilut olivat haastatelluilla nuorilla harvinaisia. Kun tilastojen mukaan 80–90 % nuorista on kokeillut alkoholia, se ei näytä pitävän yhtä tässä yhteydessä haastateltujen nuorten kanssa. Samoin jos tilastoissa ilmoitetaan joka neljännen nuoren polttavan tupakkaa, ei myöskään se tieto päde näihin nuoriin. (Marttunen & Kiiänmaa 2003, Tupakkaverkko 2007) Tämä kertonee nuorten valikoitumisesta haastatteluihin, johon seikkaan olen viitannut tässä raportissa sen eri yhteyksissä useasti. Hankkeen loppukartoituksen mukaan 7. luokalta 9. luokalle alkoholia oli kokeillut noin 31–63 % nuorista ja tupakkaa noin 15–51 % nuorista (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 28).

Haastatteluissa nuorten päihdekokeiluja ei kysytty suoraan, mutta rivien välistä voi päätellä vain yhden tai kahden nuoren käyttävän alkoholia, ja heidänkin vain satunnaisesti. Näitä asioita ei kysytty, koska sen katsottiin olevan hieman eettisestikin arveluttavaa. Tällainen siksi, että ovathan kaikki varsinaiset todella haitallisiksi katsottavat päihteet, myös tupakka, nykyään kiellettyjä alle 18-vuotiailta. Tähän asiaan sopinee jälleen havainto nuorten ”posi-

tiivisesta” valikoitumisesta haastatteluihin. Toinen asiaa selittävä seikka lienee se, että jo tilastollisestikin kymmenen koululaisen ryhmään sattuu todennäköisesti enemmän raittiita kuin mitä perusjoukossa on. Toisaalta esimerkiksi Komschan ja Metsomäen (2003, 33) opinnäytteessä nuorten asenteet päihteitä kohtaan olivat kielteisiä, ja eivät päihteet kuuluneet heidän maailmaansa. Komscha ja Metsomäki katsoivat tutkittujen (14–15-vuotiaiden) nuorten olleen poikkeuksellisia, joskin aineisto käsitti vain seitsemän 14–15-vuotiasta tyttöä tuusulalaiselta ylä-asteelta. Todennäköisesti tällainen ”harha” koskee siis pieniä aineistoja, sillä laajoissa kvantitatiivisissa aineistoissa esille tulevat nuorten päihteidenkäyttö -prosentit koskevat aina lukumääräisesti merkille pantavaa osaa nuorista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 28). Tosin tilastollisten arvojen vaihteluväli saattaa olla suuri, mikä tekee luvuista hieman epämääräisiä.

4.5 Päihteet ja nuorten kaveri- ja ihmissuhteet

Nuoret eivät uskoneet päihteillä olevan vaikutusta kaveri- ja ihmissuhteiden ylläpidossa, tai jos on, se ilmeni kielteisesti. Tällainen ajattelumaailma yhdisti nuoria ja muunlainen asian kommentointi koski vain ”satunnaista maistelua”, jonka yhteydessä ei mainittu kavereiden merkitystä. Nuorten vastausten joukkoon sisältyi sitä vastoin mielipiteitä, joiden mukaan kaverisuhteet menevät pilalle, jos kaveri käyttää tolkkottomasti alkoholia. Tuli sellainen vaikutelma, että nuoret todella tarkoittivat sitä mitä sanoivat, eivät eläytyneet tähän asiaan vain ulkoisesti. Tiilikaisen (2009, 40–41) mukaan lähes kaikki nuoret (13–15-vuotiaat) olivat, (69 % ”täysin samaa mieltä”) ainakin ”lähes samaa mieltä” väitteestä ”Hyvät ihmissuhteet edistävät terveyttä.” Oman terveyden arvostuksella oli selvä yhteys sosiaalisiin suhteisiin ja itsetunnon merkitykseen

Ei oo mitään, kunhan eivät vaan elämänsä pilaa, sehän siinä on se vaara. Päihteitä ei tarvitse kavereiden kanssa ollessa. P2

No, jos kaveri on hirveen kännissä, se vaikuttaa ystävyYTEEN. Se ei oo enää hirveen kiva juttu. Onhan siitä ollut vähän erimielisyyksiä poikaystävänsä kanssa, kun on ollut menossa juomaan oon onnistunu pitämään ettei oo vielä mennyt. On ollut kuuilla, se kyllä vähän luo ongelmaa siihen. T5

Näkemyks, ”Oman elämänsähän ne siinä pilaa” (esim. P2), tulee yllättäen pojan suusta. Tällaista voi pitää ”ulkoistettuna” ja aika pessimistisen tiukkana näkemyksenä tai asenteena. Ikään kuin nuori katsoisi asiaa ulkoapäin hieman vahingoniloisena. Päihteitä käyttävien nuorten elämä ei siis käytännössä koskettanut häntä ja hänellä oli ”syrjivä näkemys” päih-

teitä käyttäviä nuoria kohtaan. Samoin uskomus elämän pilalle menemisestä voi olla luonteeltaan myyttinen, vaikka se sisältääkin ajatuksen tällaisten nuorten muita nuoria suuremmasta syrjäytymisuhasta.

Yksi itseään raittiina pitävä tyttö (T5) suhtautui poikaystävänsä ”orastavaan” päihteiden käyttöön kielteisesti ja on joutunut poikaystävänsä kanssa tästä asiasta ainakin lieviin ristiriitoihin. Pirskasen (2007, 80) mukaan suurempi osa runsaasti alkoholia käyttävistä nuorisista kertoi ystäviensä olevan huolissaan heidän päihteiden käytöstä kuin heitä vähemmän päihteitä käyttävien nuorten. Ystävien huoli on siis selvä merkki nuoren ongelmista alkoholin käytössä. Päihteiden käytöllä voi olla siis negatiivista vaikutusta myös varhaisiin seurustelusuhteisiin, ei vain kaverisuhteisiin. Poikaystävän juominen on haastatellun nuoren tapauksessa eräänlainen ”kielletty hedelmä”, johon hän etsii tilaisuuksia, ja tyttö yrittää suojella ja estää poikaystävänsä juomasta. Nytkin nuoret tarkoittivat puheellaan alkoholia, eivät tupakkaa tai huumeita.

Kyllähän sillä aina vaikuttava tekijä on. Jos kaveri on aina sekaisin ja käyttää päihteitä eihän siinä ole mitään järkeä siinä kaverisuhteessa. Ei oo koskaan se oma itensä jos on aina niiden päihteiden vaikutuksen alaisena. P5

No, en silleen vastaan laita, jos se homma on hallussa eikä mene överiksi, että oman elämänhän ne siinä pilaa jos ne käyttää. Siinä ei paljon muitten sanat auta enää sen jälkeen. P5

Halki raportin oli havaittavissa nuorten keskittyminen puheissaan lähinnä alkoholiin, joskin myös tupakasta on joitakin mainintoja, mutta huumeista ei käytännössä ollenkaan. Tällainen selittynee sillä, että alkoholi on oikeasti se konkreettinen päihde, jolla on todellista vaikutusta nuorten elämässä. Tupakka on muutenkin käyttötarkoitukseltaan alkoholiin verrattuna erilainen päihde, ja kulttuurisesti nuorten maailmassa myös hyväksytty päihde. Huumeet taas ovat vaikutuksiltaan niin kovia, että niiden käyttäjät jäävät ehkä kuitenkin julki-suudelta helposti pimentoon.

Päihteiden käytöstä kavereiden kanssa ja niitä koskevista säännöistä saatiin myös muutama myönteinen tai neutraali kommentti. Tupakoinnista välitunnilla saatiin kaksi vastakkaista kommenttia: toinen kielsi välitunti-tupakoinnin olemassaolon kokonaan ja toinen sanoi sen olevan yleistä. Yleisellä koulukulttuurilla, koulun eetoksella ja kouluyhteisön ilmapiirillä on tutkitusti yhteys nuorten tupakointiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005b, 56). Täten ei ole ollenkaan samantekevää miten kouluissa on normitettu koululaisten tupakointia koskevat säännöt. Tietysti myös tupakointia koskevalla kulttuurilla on merkityksensä. Toisaalta asiaan suhtautumisen pitäisi olla yksiselitteistä, koska alle 18-vuotiaat eivät saa lain

mukaan ostaa tupakkaa. Toisaalta tälläkin hetkellä osa alaikäisistä tulee polttamaan tupakkaa, sen näkee koska tahansa vaikkapa ammattiopistojen pihalla.

Nuorilla on myös tapana pitää huolta kavereistaan päihteitä käytettäessä, mutta asiasta saatiin myös täysin vastakkainen esimerkki, eli humalassa ”sekoilevat” kaverit saatetaan myös hylätä. Sääntöjä sisältyy myös siihen mitä päihteitä katsotaan voitavan käyttää ja mitä taas ei. Yksi sääntö oli se, ettei käytetä kerralla liikaa päihteitä. Rajat voivat siis koskea myös kavereiden luonnetta, eli sitä kenen kanssa tulee toimeen ja kenen kanssa ei.

Päihteiden käytöstä eri asuinalueilla syntyi melko kirjava kuva. Päihteiden käyttöä näkee joidenkin nuorten mielestä keskustassa ja sen puistoissa, mutta mitenkään yksiselitteisiä tällaiset havainnot eivät olleet. Nuorista muutamat uskoivat, ettei päihteitä käytetä maaseudulla? Jonkin verran oli havaintoja päihteiden käytöstä keskustan ulkopuolella lähiöissä, mutta nämäkään havainnot eivät olleet kovin yksiselitteisiä. Tampereelta on kokemuksia siitä, että nuorten paikka käyttää päihteitä voi vaihtua esimerkiksi keskustasta lähiöihin sen mukaan miten tarkasti poliisi valvoo keskusta-aluetta (Korander & Soine-Rajanummi 2002). Mikkelin tapauksessa lienee niin, että nuoret käyttävät alkoholia tai ovat päihtyneitä etupäässä kaupungilla, ja lähiöissä tapahtuvassa päihteiden käytöstä ei voi sanoa mitään kovin varmaa. Tätä vahvisti se, että muutamalta nuorelta havainnot nuorten päihteiden käytöstä puuttuvat kokonaan.

No, omalla asuinalueella se ei ole niin iso, mutta kyllä sielläkin nuoret käyttää päihteitä, mutta ehkä enemmänkin tuolla keskustassa se on in-juttu. Ja sitten siellä kaduilla käytetään päihteitä ihan... T4

No, kesäsin (ruoho alkaa vihertää puistoissa) niin nuoret alkaa kokoontua sinne melkein joka perjantai. En tiedä onko ne samat nuoret ja vanhempiakin näkee, kaikki uimarannat on täynnä kaljapulloja, puistot ja tälleen näin. Enemmän keskustassa, ei tuolla missä minä asun ole kuin yksi baari ja siellä istuu ne samat äijät. P1

Nuorten päihteiden käyttö vaikutti siis keskittyvän kaupungin keskustaan, sen kaduille ja puistoihin. Yhden nuoren mukaan nuoret käyttävät alkoholia leikkipuistoissa ja koulujen pihoilla. Toisen nuoren mukaan tupakoivia nuoria ei näe niinkään lähiöissä, kuten Ranta-kylässä.

[Muilla asuinalueilla tai keskikaupungilla?] Nuoret juo aika paljon tuossa keskustassa, mutta ei siitä pidä silleen välittää. T1

Päihteiden käyttö lähiöissä ei ilmeisesti ole nuorten ”juttu”, vaan ilmeisesti osa keskiikäisten tai muiden aikuisten elämäntapaa baareissa jne. Tieto on selitettävissä siten, että nuoret eivät vielä pääse ravintoloihin alkoholia nauttimaan alaikäisyytensä vuoksi ja nautti-

vat siksi täysi-ikäisten heille hankkimia, tai muuten laittomasti hankkimiaan alkoholijuomia puistoissa ja muilla julkisilla paikoilla. Alkoholin käyttöä tapahtuu jopa joidenkin nuorten kotoa, kun vanhemmat eivät ole paikalla.

4.6 Nuoret ja päihteitä koskevan tiedon saanti

Se, mistä lähteistä nuoret saavat tietää päihteiden vaikutuksista, on aika moninainen verkosto. Tietoa on saatu koulusta ainakin MLL:n tunneilta, tukioppilaiden pitämiltä tunneilta ja terveystiedon tunneilta. Tärkeimmät vaikuttajat olivat kaverit ja koti. Gröhnin (2003, 62) mukaan päihteetön kaveripiiri edisti poikien päihteettömyyttä selvästi. Yleisesti ilmaistuna mahdollisuus viettää vapaa-aikaa päihteetömyydessä ympäristössä edisti poikien päihteettömyyttä. Perheen suuresta merkityksestä päihteiden käytössä kirjoitin viitaten juuri em. Gröhniin.

Vanhemmat omalla esimerkillään vaikuttavat nuoriin oli se sitten päihteiden käyttöä tai esimerkiksi raittiutta. Tietolähteenä oli myös Internet. Oli niitäkin jotka pitivät päihteiden käyttöä yksilön omalla vastuulla olevana, vaikka kyse olisikin alaikäisistä nuorista. Sitten oli niitä, joille kaverit ja vanhemmat olivat yhdessä ne tärkeimmät tietolähteet, tai sitten melkein kaikki mainitut lähteet mukaan lukien tukioppilaiden pitämät ”Lapselle selvä elämä” -tunnit. Kavereiden esimerkki näkyi siinä, että päihteiden käytössä voidaan pyrkiä olemaan kaveripiirin norminmukaisia jäseniä. Kaverit olivat esimerkkinä sekä hyvässä että pahassa merkityksessä.

Varsinaisen päihdevalistuksen vastuun katsottiin kuuluvan kodille, mutta myös yhteistyössä koululle ja projekteille. Jälleen kotoa saadaan esimerkki, oli se sitten hyvä tai huono, oli tärkeä. Vastuun katsottiin lähtevän kodista, mutta olevan myös koululla, koska lähes kaikki nuoret käyvät koulua. Kun vastuu on usealla taholla, saadaan myös tietoa niiltä kaikilta. Koulun ja projektien katsottiin täydentävän vanhempien vastuuta päihdevalistuksessa. Yksi tyttö edusti jälleen yksilön omaa vastuuta painottavaa näkemystä. Kaksi nuorta kannatti vanhempien valvonnassa tapahtuvia alkoholikokeiluja. Yksi nuori piti päihteitä koskevaa nykylainsäädäntöä riittävänä, toinen taas kannatti sääntöjen kiristämistä. Nykyistä parempaa päihteiden vaaroista kertomista kannatti ainakin kaksi nuorta.

Entä sitten millainen tieto päihteistä vaikuttaa nuoriin? Yhdellä nuorella oli kotoa saatu yksinkertainen käyttäytymisnormi ”Älä käytä päihteitä”, ja se riitti. Osan nuorista kokemukset

olivat kuulopuheita, kun itse ei käytä päihteitä. Noin puolet nuorista oli saanut tarvitsemansa tiedon koulusta tai MLL:n tunneilta. Jälleen päihteiden käytön seuraukset olivat syy, miksi päihteistä pidättäydyttiin, eli käytännössä ”koukkuun jääminen” ja terveystaitat.

Päihteitä koskevat kiellot ja rajoitukset kaveripiirissä eivät olleet suoranaisia normeja, vaan ne tulivat esiin rivien välistä. Jotkut nuoret sanoivat suoraan, ettei tällaisia nuorten toisilleen asettamia sääntöjä tai käyttäytymisnormeja ole. Jälleen kysymys ei ollut kaikille nuorille heidän elämänsä kuuluva, koska he eivät käytä päihteitä ollenkaan. Samoin monia kysymysalueita läpäisevä asenne oli päihteidenkäytön yksiselitteinen tuomitseminen.

Yksi nuori ajatteli siis, että jos juo alkoholia kavereiden painostuksesta on heikkotahtoinen. Hän ei kuitenkaan tuominut nuorten valintoja, sillä ”itse pitää tietää mitä tekee”. Yksi sääntö kuitenkin oli, se että ei saa juoda itseään tolkuttomaan tilaan, ja toinen se, että huumeidenkäytöstä pidättäydytään. Nuorella saattoi olla muista, päihteitä käyttävistä nuorista huolehtiva tehtävä. Nuori saattoi olla myös sellainen, ettei valitse kavereitaan päihteiden käytön tai niistä pidättäytymisen perusteella. Sitten oli niitä joiden kaveripiiriin päihteiden käyttö ei kuulunut millään tavalla, tai sitten se hyväksyttiin kavereiden piirteenä, vaikka ei itse käyttänytkään päihteitä. Alaikäisten päihteiden käyttöön suhtauduttiin yllättävän neutraalisti, sitä ei yksiselitteisesti tuominut kuin pari kolme nuorta. Nuorten suhtautuminen alaikäisten alkoholinkäyttöön oli siis hieman ambivalenttia, eli ristiriitaista, sillä useimmissa alaikäisten päihteidenkäyttöä koskevissa kysymyksissä alaikäisten päihteiden käyttö tuomittiin jo melko jyrkästi.

No, se on ihan idioottimaista. Että pitäis niinku ymmärtää se, että jos kuitenkin sanottu laissa, että ei saa ostaa, eikä välittää niinku nuorille. Ehkä sitä vois sitten kuunnella, että sais hyvän lapsuuden sitten. T5

No, idioottimaiselta. Tuntuu oudolta, että joku vanhempi sellaista tekee. P3

Lähes puolet vanhemmista oli Holmilan ja Raitasalon (2002, 87–88) tutkimuksessa sitä mieltä, että vanhempi voi ostaa 15-vuotiaalle alkoholijuomaa hänen omia juhlia varten. Tämä kertonee vanhempien ajattelemattomuudesta ja samalla lain rikkomisesta, vaikka alkoholin hankinta tapahtuisikin perheen sisällä, laki ei tunne tällaista menettelyä. Kodin ja vanhempien merkitystä päihteiden käytölle kysyttiin nuorilta myös omana asianaan. Vanhemman esimerkki oli vahva, jos oli itse nähnyt mitä päihteet voivat tehdä elämälle. Nuoret pitivät useimmin kodin merkitystä tärkeänä, mutta vierastivat kotona olevien aikuisten liian jyrkkää kontrollia päihteiden käytössä. Yksi nuori katsoi, että vanhempien pitäisi ymmärtää

päihdekokeilut myös ikäkauteen kuuluvina asioina. Toisaalta taas päihteiden käytön seurausten esiintuomista pidettiin tärkeänä. Toisaalta kotien vanhempien tai aikuisten päihdekontrollia myös toivottiin.

Havun ja Lasarovin (2002, 71–72) lomaketutkimuksen mukaan nuorilla on melko selkeä tietoperusta päihteettömyydestä. Raittiudesta tiedettiin eniten, huumeettomuudesta vähiten. Raittiiden ja alkoholia käyttävien nuorten tiedot olivat suunnilleen samaa tasoa. Tupakasta ja huumeista tiesivät vähemmän niitä käyttävät nuoret verrattuna ei-käyttäviin. Täten valistusta juuri huumeista tarvitaan oppitunneilla. Nuorten taidot olivat parhaat raittiudessa ja heikoimmat tupakoimattomuudessa. Se, että nuori tupakoi tai ei tupakoi, ei osoittanut eroja tupakoimattomuuden taitoihin. Huumeista kieltäytymisen taitoihin ei vaikuttanut se, oliko nuori raitis (alkoholista) vai ei. Tuloksissa oli hieman ristiriitaista se, että satunnaisesti tupakoivilla oli parhaat taidot huumeettomaan elämään. Säännöllisesti tupakoivilla oli puolestaan heikoimmat taidot huumeettomuuteen. Nuorilla oli melko huonot taidot kestää kaveripiirin sosiaalista painetta. Opetuksessa pitääkin korostaa päihteettömyystaitojen opettelua ja sosiaalisten taitojen omaksumista, sekä nuorten itsenäisen päätöksenteon tukemista.

Havun ja Lasarovin (2002, 71–72) mukaan nuorten asenteet huumeettomuutta, tupakoimattomuutta ja raittiutta kohtaan olivat myönteiset. Nämä asenteet olivat myönteisempiä päihteistä pidättyvillä kuin niitä käyttävillä nuorilla. Nuorten päihteettömyyteen vaikuttivat myös perheen kasvatusarvot ja selvät rajat nuorten elämässä. Tärkeä havainto oli kaveripiirin päihteiden käyttöä koskevan mallin merkitys, mikä nousi esille selvästi sekä teoriassa että tuloksissa. Nuorille mieleisillä harrastuksilla oli myönteinen merkitys nuorten päihteettömyydelle. Hanketyön näkökulmasta tärkeä merkitys oli opiskelijakeskeisten opetus- ja oppimismenetelmien käytöllä. Nuoret saivat riittävästi tietoa päihteettömyyden eduista ja haitoista, joskin verkko-opiskelijoilla oli perinteisin menetelmin opiskelleisiin verrattuna huonommat taidot päihteettömyydestä.

Nuorten kanssa puhuttiin myös siitä, voiko päihteiden käytöstä puhua kotona, ja voivatko aikuiset kotona rajoittaa nuorten päihteiden käyttöä. Useat nuoret olivat sitä mieltä, että päihteistä voi puhua kotona. Muutama nuori pelkäsi nuoren mahdollisen päihteiden käytön ilmituloa, jos asiasta syntyy keskustelua esimerkiksi juuri omien vanhempien kanssa. Keskustelua päihteistä kotona pidettiin parempana asiana kuin päihteiden salakäyttöä. Keskustelu kotona katsottiin myös hyödylliseksi ennen mahdollisia päihdekokeiluja. Osa nuorista pystyi puhumaan aiheesta kotona mutkattomasti, mutta myös muutama hieman epävä vastaus asiaan saatiin. Keskustelun mahdollisuus riippui myös persoonallisuuksista, eli

millainen ihminen on, kykeneekö avautumaan asiassa. Toisaalta yksi nuori jopa ”edellytti” mahdollisuutta keskusteluihin päihteistä kotona. Vastakohtana yksi nuori arveli, ettei kukaan kavereistaan ollut kertonut alkoholinkäytöstä vanhemmilleen.

Kumpi sitten on suurempi malli päihteiden käytölle, kaverit vai vanhemmat? Muutama nuori arvelee vanhempien vaikutuksen olevan kavereita suurempi, ainakin varhaisnuoruudessa, mutta myös pelkkään kavereiden vaikutukseen uskotaan. Useimmiten vastaukset olivat joko tai -tyyppisiä, mutta myös molemmat tahot yhdessä vaikuttivat ainakin yhden nuoren mielestä. Jälleen mallioppimisella oli suuri merkitys, eli useimmin sillä millaisen mallin päihteiden käytölle saa kotoa. Mallia saa myös kavereilta, mutta kodin merkitys tässä asiassa vaikutti olevan kavereita suurempi.

Nuorten ajatukset Internetin luotettavuudesta päihdetietouden lähteenä nousivat melko selvästi esiin. Nuoret tunnistivat Internetiä käyttäessään lähdekritiikin tarpeellisuuden: luotettava ja epäluotettava tieto osattiin erottaa toisistaan. Oikeastaan kukaan nuorista ei suhtautunut Internetiin kriittikittävästi, vaan vastuullisesti. Toisaalta voisiko ajatella eräällä tavalla luotettavan tiedon löytymistä myös esimerkiksi keskustelupalstoilta? Oikea ja väärätieto olisi osattava erottaa toisistaan ja tämä voi olla vaikeaa, sillä asioita ei voi välttämättä tarkistaa. Tällainen asia palautuu kysymykseen omien kokemusten kertomisen luotettavuudesta Internetissä, jota voinee pitää keskustelupalstoilla suhteellisen luotettavana? Jos kertomuksia päihderiippuvuuden syntymisestä tutkittaisiin, niin tarinoissa esiintyisivät suunnilleen samat riippuvuuden syntymisen vaiheet. Samaten AA-liikkeen jäsenten kertomukset alkoholismistaan vastaavat ns. ”12 askeleen mallia” (Gubrium & Holstein; Hyvärinen 2006, 2.)

Oppilaat olivat katsoneet useita videoita Internetistä tietolähteenään ja osasivat suhtautua Internetiin, sen käyttöön ja sen tietoihin kriittisesti. Tällainen oli melkein yksiselitteinen tulos, ja asiaa koskevia tai sivuavia puheenvuoroja oli 8–9 kappaletta. Internetissä nuoria häiritsi sen kasvottomuus, eli nimimerkkien tms. taakse piiloutuminen, tietojen luovuttamisen vaara ja väärän tiedon saannin mahdollisuus (subjektiivisesti kerrottuihin kokemuksiin ei voi välttämättä luottaa?), joskin Internetiä pidettiin myös hyvänä oikeanlaisen tiedon lähteenä. Internetiä koskevat pohdinnat tulivat esiin myös siten, että ainakin yksi poika (P3) muisti vapaa-ajan käytön ja ruokailutottumus -valistuksessa olleen pohdintoja Internetissä käytetystä ajasta koulun jälkeen.

Nuoret hakevat monenlaista tietoa Internetin keskustelupalstoilta. Eskolan ja Kokkonien (2010) mukaan nuoret hakivat tietoa mm. humalan vaiheista, juovatko toiset nuoret ja

kuinka paljon pystyvät juomaan, onko muita ”nuoria alkoholisteja” palstalla samaan aikaan. Muita aiheita olivat ”nouseeko yksi kalja päähän”, ”jokainen nuori pitäisi rokottaa alkoholia vastaan”, halu keskustella nuorten alkoholin käytöstä, ja alkoholista humaltumisen (nykyisestä) herkkyydestä ja muiden kokemuksista tästä asiasta.

Netin käyttö [päihdeasioissa] riippuu näkökulmasta. Voi löytyä esimerkiksi myönteisiä käyttökokemuksia, mikä ei välttämättä ole hyvä. Omat kokemukset eivät ole välttämättä hyviä kerrottaviksi. T1

Netistä löytyy tietoa päihteiden käytöstä, mutta keskustelufoorumeilta voi löytyä mitä tahansa. T1

Vaikka päihdekokemuksista kertominen olisi Internetissä vilpítőntä, se voi olla harhaan johtavaa. Näin on esimerkiksi päihteiden ”nautinnollisuutta” ylistettäessä. Tupakan mainonta on Suomessa kiellettyä, mutta mainoksia voi nähdä kansainvälissä yhteyksissä ja Internetissä. Nuoret ovat herkkiä sekä Internetin vaikutuksille että mainonnalle. Alkoholimainonnassa näkyy nykyään selvästi lain pyrkimykset vastuun ottoon alkoholin haitoista. Alkoholijuomien mainonta on nykyään Suomessa sallittua, mutta mainonnalle on asetettu sekä mekaanisia että sisällöllisiä rajoituksia. Nuoret tarvitsevat siis tietoa myös erottamaan hyödylliset Internet- sivustot haitallisista, tai sitten tarvitaan kykyä tulkita esimerkiksi verkkokeskusteluja.

Siellä [Internetissä] oli just siitä, että päihteiden käyttö häiritsee muita. Sieltä netistä löytyy monenlaista tietoa: Siellä on luotettavaa ja muiden kirjottamaa [tietoa], johon ei voi välttämättä luottaa. [Olitko pohtinut netin käyttöä ennen näitä tunteja?] En, se antoi uuden... Totta kai tietää, että siellä on paljon epäluotettavaa ja luotettavaa tietoa. Se avasi uuden näkökulman. P3

Muistan nuo ne [”Viisaasti verkossa tunnit”]: Meille annettiin netissä teksti, jossa päihde oli korvattu kastemadolla. Siitä tuli keskustelua luokassa. Se oli vähän hassu ja tuli monta mielipidettä. Se oli ihan semmoinen keskustelupalsta, jossa yksi sanoi ei näin ja toinen sanoi kylläpä. Se on ainakin jäänyt mieleen ja tiedän, ettei Internetiin voi aina luottaa. Se on toiminu mun mielestä. P2

Koposen (2007, 33–36, 43) mukaan nuorista (8. luokkalaiset) noin joka neljäs keskustelee Internetistä löytämästään terveystiedosta kavereidensa kanssa. Vanhempien kanssa ei aiheesta juuri keskustella. Tiedonhaut tapahtuvat noin kahdella kolmesta nuoresta omiin terveystarpeisiin. Internetistä haetulla terveystiedolla ei ollut minkäänlaista vaikutusta puoleen nuorista, ja asiasta keskusteli ystävän kanssa noin joka viides nuori. Käyttäytymismuutoksia löydetyn terveystiedon vuoksi oli 16 % nuorista, mutta terveydenhuoltoon ei ottanut yhteyttä nuorista juuri kukaan. Internetistä eniten haetut terveystiedon sisältöalueet koskivat liikun-

taa, ulkonäköä, ruokavaliota. Alkoholi (42 %) oli neljänneksi suosituin aihealue. Tupakasta haki tietoa 35 % nuorista ja huumeista 31 %. Päihteet vaikuttavat olevan ainakin kohtalaisen suosittu terveystiedon aihealue nuorille. Tuloksia ei kuitenkaan voi yleistää koskemaan kaikkia 8-luokkalaisia nuoria. Gradun aineisto koostui 122 nuoresta, jotka oli poimittu viidestä koulusta.

Koposen (2007, 37) mukaan tytöt (90 %) olivat poikia (67 %) innokkaampia hakemaan terveystietoa Internetistä. Sama päti myös omaa terveyttä koskevan tiedonhakuun Internetistä, sillä tytöistä hieman yli puolet haki tällaista tietoa, mutta pojista vain joka viides. Koulu-tehtäviä varten kaksi kolmasosaa pojista ja tytöistä haki terveystietoa Internetistä. Vielä on mainittavaa, että joka viides tytöistä haki terveystietoa Internetistä läheisen terveystieteiden vuoksi, ja pojista ei juuri kukaan. Tiedonhaku Internetistä koskien terveysvalintoja, oli suosittumpaa tytöillä (40 %) kuin pojilla (15 %). Pojilla oli tyttöjä selvästi vähemmän valintoja 16 aihealueesta, merkittävimmät aihealueet olivat tytöillä ulkonäköä (75 %) koskevat asiat ja pojilla, ehkä hieman yllättäen, ruokavalio (31 %).

4.6 Päihdediskurssit

Diskurssianalyysillä etsitään laadullisista aineistoista puheenparsia tms., joille tutkittava antaa huomaamattaan merkityksiä, jotka tutkija sitten kaivaa esiin. Diskurssianalyysi ei ole Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, 17–24) mukaan selvärajainen tutkimusmenetelmä, mutta sen viitekehystä luonnehtivat teoreettiset lähtökohtaoletukset, joiden mukaan kielen käytön oletetaan rakentavan (konstruoivan) sosiaalista todellisuutta. Sillä on useita rinnakkaisia ja kilpailevia merkityssysteemejä. Diskurssianalyysillä analysoidun merkityksellisen toiminnan oletetaan olevan kontekstisidonnaista. Toimijoiden oletetaan kiinnittyneen merkityssysteemeihin ja kielen käytöllä on seurauksia tuottava luonne. Kun kieli ymmärretään sosiaalisen todellisuuden rakentajana, avainkäsitteitä ovat merkityssysteemin ja konstruktivisuuden ohella, ei-heijastavuus (kieltä tai kielen käyttöä ei oleteta todellisuuden kuvaksi), sosiaalinen käytäntö ja reflektiivisyys. Sosiaalinen käytäntö muodostuu esimerkiksi kun opettajan ja oppilaiden välisten suhteet saavat merkityksiä siten, kuinka opettaja ja oppilaat toimivat esimerkiksi erilaisissa keskusteluissa välitunneilla ja opettajanhuoneissa. Reflektointi on tutkittujen asioiden kuvaamista ei-totutulla tavalla.

Esimerkiksi Foucault`ilaista (Foucault 1926–1984) diskurssia ei voida määritellä yksiselitteisesti. Diskurssia voidaan pitää sanakirjamääritelmän mukaan keskusteluna, mikä on lähellä kansanomaista ajatusta ja ranskankielen käännöstä diskurssista puheena, esitelmänä, tutkielmana, jutteluna ja jaaritteluna. Hoikkala ja Sulkunen pitävät diskurssia vakiintuneena puhetapana. Diskurssi on puhetapa, johon yhdistyvät tekstien tuottamisen säännöt ja tavat. ”Tieteelliseen diskurssiin” kuuluu yhtä hyvin käytäväkeskustelut kuin oppikirjat, opinnäytteet ja tutkimukset. Diskurssit voivat olla myös yhteiskunnallisia käytäntöjä, jotka muovaavat kyseessä olevan puheen lisäksi myös puhujia ja kuulijoita. Foucault`lainen metodi on eräs tapa ymmärtää diskurssianalyysi. Diskurssianalyysin perinteisiä muotoja on kahta lajia. Toinen on ranskalainen strukturalismista ja semiotiikasta vaikutteita saanut diskurssianalyysi yli ja toinen puolestaan lingvistiikasta vaikutteita saanut anglosaksinen diskurssianalyysi. Diskurssianalyysi on diskurssien tulkintametodina melko hajanainen, jota voidaan luonnehtia siten, että kieli tai teksti eivät kuvaa sosiaalista todellisuutta neutraalisti, vaan ne rakentavat sosiaalista elämää kuvaillen ja tehden tulkintoja kohteistaan. (Husa 1995.)

Diskurssianalyysillä on selvä yhteys luvussa 3.3. viitattuun konstruktivismiin tai sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen, jopa niin että voidaan puhua diskurssianalyysin tieteenfilosofiasta. Edellä kuvattujen diskurssin ja diskurssianalyysin teoreettiset vaatimukset ovat tutkielman nuorten puheeseen sovellettuna melko vaativia. Kyseessä on kuitenkin näiden nuorten oma päihkeitä koskeva puhe, joten mikä estäisi etsimästä niistä yhdenmukaisia puhetapoja, eli juuri diskursseja. Diskurssin statuksen saamiselta en välttämättä edellytä puheen toistumista usean nuoren puheissa, joskin diskurssin vahvuuteen toistolla on oma merkityksensä. Täten on myös mahdollista löytää yksittäisen nuoren puheesta omia diskursseja. Seuraavassa käsitelen diskursseja, jotka olivat tulkittavissa litteroidusta haastatteluaaineistosta. Diskurssit eivät olleet vahvuudeltaan samanarvoisia ja niihin sisältyi myös samasta aiheesta (useimmiten) heikkoja vastadiskursseja.

Kysyttäessä sitä, mitä nuori muistaa MLL:n tunneilta, saatiin useimmiten vastaukseksi videoiden tekeminen ja niiden annin purkaminen niitä katsomalla. Nuoria kyllä muistutettiin hankkeen päätapahtumista (”Hyvinvointipäivä”, ”Nuoren ääni” -tapahtuma, videoiden tekeminen) ainakin yhden teema-alueen kysymysten yhteydessä, joten kaikki muistetut asiat eivät välttämättä olleet omia muistumia. Toisaalta, en usko tämän vääristäneen tuloksia, pikemminkin päinvastoin, kun nuorten muistamiselle saatiin annettua virikkeitä. Tässä yhteydessä ”Itse-tekemisen” mielekkyys oli selvin nuorten puheen tuottama diskurssi.

[Muistaa Nuorten ääni tapahtuman] Ja sitten tehtiin **videoita** Hirvensalmella päin,

se oli tosi kivaa ja vaihtelua koulutyöhön. Ihan opettavaista, ei vaan kuunneltu kun joku selittää niistä päihteistä, vaan päästiin **ite niinku toiminnan kautta miettimään sitä**. T5

Videoiden tekemisen yhteydessä, niin kuin melkein kaikissa kysymyksissä, oli tulkittavissa eräänlainen päädiskurssia heikompi vastakkainen diskurssi. Kaksi poikaa (P1, P2) ei muistanut videoiden tekoa, tosin toisella oli kuitenkin muistikuva asiasta. Sitten yksi poika (P4) muisti ryhmätöistä vain sen, että ”Seinälle liimailtiin jotain lappuja”. Tällainen muistikuva ei kyllä vakuuta asian omaksumisen puolesta. Tällainen kertoo ainakin kahdesta asiasta. Yhtäältä konstruktivistisen oppimiskäsityksen hyödyntämisestä hankkeen tuottajan MLL:n taholta, ja toisaalta oppimiskäsityksen tuloksista käytännössä. Käytännössä on kyse oppijan aktiivisuuden merkityksestä ja opettajan tehtävän muuttumisesta oppimistapahtuman konstruoijaksi eli tuottajaksi. (Tynjälä 2000, 61.)

Tukioppilaiden pitämä ehkäisevä päihdekasvatus muistettiin hyvin ja siihen suhtauduttiin myönteisesti. Kuudennella luokalla tukioppilaat olivat toteuttaneet vertaisohjausmenetelmillä päihdekasvatusta (Lapselle selvä elämä -tunnit) 6.-luokkalaisille, joten haastatellut nuoret muistivat hyvin tuon kasvatustapahtuman melkein kolmen vuoden päästäkin. Samoin pari muistumaa oli myös ”Kassi täynnä asiaa -vapaa-ajan kartoituksesta” ja ”Hyvinvointipäivästä” 7. luokalta. Muita tapahtumia, ”Terve minä” -tunnit ja ”Kertakerhot”, ei muistettu ollenkaan (ks. taulukko 1.)

[Luokka-asteittain]: Muistan kutoselta kun tukioppilaat tuli pitämään niitä, se oli ihan kivaa ja luettiin sarjakuvia. Itekin oon tukioppilas ja oon pitäny (tunteja) viime vuoden kutosille. T5

Nuorten mielestä kiinnostavinta MLL:n tunneissa oli päihteiden käytön seurausten pohdinta tarinoiden ja muiden tehtävien avulla (ryhmätehtävät, sarjakuvat). Tosin yhden nuoren (P4) mukaan nuoret eivät jaksaneet keskittyä ryhmätehtäviin, mutta videon tekeminen oli silti kiinnostavaa. Itse tekeminen oli jälleen se tärkeä seikka mikä teki päihdekasvatuksesta kiinnostavan. Mukana oli pari nuorta, joista nämä tunnit olivat vähän ”tylsää”, tai päihteiden mainostamisesta kertominen ei kiinnostanut päihdekasvatuksen sisältönä. Olipa yksi nuori (T1) ymmärtänyt valistuksen jopa kokonaisuutena 9. luokalla. tarinat ja videot koettiin kiinnostaviksi. Onkin ilmeistä, että konkreettinen ja mielenkiintoisesti esitetty valistusaineisto on nuorista kaikkein kiinnostavinta.

Ne oli ihan kiinnostavia ne tarinat, missä harjoteltiin vähän kieltäytymään jos tarjotaan vaikka alkoholia. Oli vähän liikaa tupakan vaaroista. Niistä on puhuttu muutenkin, että sitä vois vähentää ehkä. P4

Useimmat nuoret uskoivat kavereidensa pitäneen MLL:n tunteja hyödyllisinä. Muutama nuorista oli käynyt keskusteluja kavereidensa kanssa tunteista jälkeensä. Tässäkin asiassa oli pari nuorta, joiden mielestä nuoret olivat vähätelleet näitä tunteja tai eivät pitäneet niitä kiinnostavina. Eräänlainen heikko ”vastadiskurssi” tuli siis tässäkin asiassa esiin. Jos ajatellaan kaikkia oppilaita, tällainen asenne saattaa olla luonteeltaan jo melko merkittävä. On tietysti selvää, ettei tällainen valistus tavoita aidosti kaikkia nuoria, ja esiin nousee kysymys siitä, ovatko nämä nuoret niitä, joille päihteet aiheuttavat joko nykyhetkessä tai tulevaisuudessa ongelmia?

Varmasti tykkäsivät, en ole ainakaan mitään negatiivista kuullut. T1

No, aika moni varmaan nauraa niille, koska ne tuntu turhilta. En tiedä miksi sitten

P2

(Ehkäisevän) päihdekasvatuksen tehtävänä pidettiin sen merkitystä päihdekokeiluista kieläytymisen auttajana. MLL:n tunnit nähtiin päihdevalistuksena, mikä alkoi jo riittävän aikaisin, jo 6. luokalla. Tosin yhtä nuorta (T1) ei valistus koskettanut, koska ”päihdekuviotkaan” eivät häntä koskettaneet. Tähän asiaan saatiin varsin sisältörikkaita vastauksia. Tällainen kuvasi osaltaan myös nuorten omaksumaa eettistä diskurssia, sillä päihteiden käytössä katsottiin olevan sekä oikea että väärä, vaikkakin kategorisesti ilmaistuna nuorten päihdeidenkäytön katsottiin olevan yksiselitteisesti väärin. Nuorten puheista tuli selvästi esiin se, että hankkeen (MLL:n tuntien) ydintarkoitus oli onnistunut. Nuorilta kuultiin myös kriittistä ääntä. Yksi nuori (P1) katsoi, että ehkäisevä päihdetyö toimii ”harvemmin”. Hän katsoi, että päihdekokeilut kuuluvat nuorten ikäkauteen ja ovat jossain vaiheessa nuoruutta kuitenkin edessä. Vastaavia tietoja saisi muualtakin kouluopetuksesta, mm. terveystiedon tunneilta.

[Päihdekasvatus?, Kerron]: ”Siis joo, se on hyödyllistä ja saa just ne tiedot valintaa tehdessä, että mihin on päänsä pistämässä. Se on hyvä tietää, varsinkin kun ne [päihteet] on niin paljon esillä tässä yhteiskunnassa.” T5

Tärkeetähän se on. Sillä voidaan tällaisia epävarmoja tyyppejä. Mä oon kyllä hyvin varma omasta mielestäni siitä, että en käytä. Mut sellasia epävarmoja jotka kääntyy kun kaveritkin käyttää. Mutta sellasille paatuneille ei tällasella pystytäkään tekemään mitään. P3

Nuorten päihteiden käyttöä koskevia kieltoja ja rajoituksia kysyttiin myös kysymysluettelossa. Kysymyksillä voitiin tavoittaa nuorten keskinäisten normien olemassaoloa, kun tai jos päihteitä käytetään. Tärkein sääntö oli se, ettei päihteitä käytetä yli (arvioitun) sietokyvyn rajan. Nuoret voivat pitää huolta toisistaan päihteitä käytettäessä, mutta tilanne saattaa

myös riistäytyä käsistä, ja esimerkiksi humaltuneita kavereita kohtaan saatetaan tuntea vahingoniloa. Toinen yksittäinen raja oli siinä, ettei koviin huumausaineisiin kosketa.

Kaveripiirissä päihteidenkäyttöä koskevia sääntöjä ei ole.” [Kun omassa kaveripiirissä käytetään päihteitä, hänellä on menossa mukana huolenpitäjän rooli.] T1

Säännöt]: ”Se on just silleen, että kun lähetään juomaan, se on ihan siistiä ottaa jonkun verran, mutta sitten jos juo liikaa, yleensä sille sitten nauretaan selän takana: Että toi nyt on vetänyt vähän liikaa. Ei sitä pidetä enää hienona, kun juoksee ympäriinsä ja kaatuilee. [Se on noloa] Joo.”T5

Nuorten haastatteluissa ei tullut ollenkaan esille ns. imppaaminen, eli liimojen tms. haistelu, mikä on ollut osa suomalaista nuorten päihteiden käyttöä, joskin kyseessä on kuitenkin päihteiden erikoistapaus. Näin ollen imppaamisen esiintymättömyys haastatteluissa ei ollut mikään yllätys. Päihdelinkin (2011) mukaan imppaaminen on yhteydessä nuorten kodin aikuisten päihteiden käyttöön. Yläasteikäisistä nuorista joka kymmenes on impannut joskus päihtyäkseen. Imppaus koskee eniten tupakoivia ja alkoholia käyttäviä nuoria. (Päihdelinkki 2011.)

Nuorilta kysyttiin myös päihteistä välittäjinä kaveri- ja ihmissuhteiden ylläpidossa. Ideana oli saada selville se, kuinka päihteet vaikuttavat nuorten keskinäiseen kanssakäymiseen, eli luodaanko kaverisuhteita päihteiden avulla, ja toimivatko päihteet ”välittäjinä” tässä vuorovaikutuksessa. Näiden nuorten elämässä päihteillä ei ollut mitään tällaista tehtävää, päihteet pikemminkin pilaisivat kaverisuhteiden hoitamista. Yksi nuori (P2) oivalsi päihteiden käytön olevan eräänlaista rohkaisua kavereiden kanssa oltaessa, mutta ei voinut käsittää miksi päihteitä pitäisi käyttää tässä merkityksessä. Yleisesti ottaen tällä kysymyksellä ei saatu esiin päihteiden käyttöä nuorten keskinäisen seurustelun ”moottorina”.

”Kyllähän sillä aina vaikuttava tekijä on. Jos kaveri on aina sekaisin ja käyttää päihteitä eihän siinä ole mitään järkeä siinä kaverisuhteessa. Ei oo koskaan se oma itensä jos on aina niiden päihteiden vaikutuksen alaisena.” P5

”No, jos kaveri on hirveen kännissä, se vaikuttaa ystävyyteen. Se ei oo enää hirveen kiva juttu. Onhan siitä ollut vähän erimielisyyksiä poikaystävänsä kanssa, kun on ollut menossa juomaan oon onnistunu pitämään ettei oo vielä mennyt. On ollut kuivilla, se kyllä vähän luo ongelmaa siihen.” T5

Alaikäisten (alle 18 v.) päihteiden käyttö tuomittiin melko selvästi. Kyseisessä asiassa vedottiin ainakin lainsäädäntöön ja henkisiin ominaisuuksiin (nuori ei ole henkisesti tarpeeksi vahva). Päihdekokeilut ja päihteiden käyttö oli joidenkin nuorten mielestä tosiasia ja jopa ongelma. Yksittäinen nuori (P4) tunsikin myös ymmärrystä nuorten päihteiden käyttöä kohtaan. Tällainen kommentti tuli nuorelta, jolle päihteet eivät olleet mikään ”henkilökohtainen

juttu”. Päihteet eivät olleet yhdellekään nuorelle mikään ”henkilökohtainen missio”. Jos päihteet olisivat oma juttu, niin silloin etsittäisiin aktiivisesti päihteiden käyttömahdollisuuksia ja päihteiden käyttöön kuuluisi omat rutiininsa. Tupakointia ei sietänyt ainakaan kaksi nuorista, ja muut eivät ilmaisseet kantaansa asiaan.

”En hyväksy, koska se on lain mukaan kiellettyä, eikä se muutenkaan oo järkevää”. P3

”Ajattelee alaikäisten päihteidenkäytöstä ja päihteistä, että jos juo alkoholia kaverien painostuksesta, ei ole vahva. Itse pitää tietää mitä tekee, kenen kanssa tekee ja milloin tekee. Viinaa saa jos haluaa 18 vuoden ikärajalta huolimatta. Ei moltaa kenenkään valintoja, kukin tekee miten tekee, eikä itse käytä alkoholia.” T1

Miten päihteiden käyttöä tulisi käsitellä alaikäisten nuorten ollessa kyseessä ja millaista nuorille suunnatun päihdevalistuksen tulisi olla? Päihteiden vaaroista ja seurauksista tulee kertoa, mutta päihteillä pelottelua ei koettu hyödylliseksi. Lakien katsottiin olevan yhteiskunnan taholta suojana alaikäisten päihteiden käyttöä säädellessään, ja alaikäisten uskottiin käyttävän enemmän alkoholia, jos lait eivät sitä estäisi. Toisaalta nuoret (P1, P2) eivät halunneet tuomita niitä nuoria, jotka olivat päihteitä kokeilleet tai käyttäneet. Päihdekokeiluja toivoi yksi nuori (P4) saatavan jollakin keinolla nykyistä myöhemmäksi. Kaksi nuorta (T3, T5) viittasi MLL:n tunteihin valistustehtävän toteuttajana.

”No, vaaroista pitää varottaa, sillä tavalla, että se on selvästi näkyvissä se oikeesti ne riskit. Mutta sillä tavalla, ettei siihen tuu sellasta mielipidettä, että nehän liottelee kamalasti. Toisaalta ylipaapominen voi ärsyttää käyttämään, että en suoraan osaa tarkemmin sanoa, kun oma mielipide on tarkka. Sen puolesta kun ei oo omakohtasta voi sanoo mitään.” P3

Kenen sitten tulisi hoitaa päihdevalistusta: Kodin, koulun vai projektien? Internetiä tiedon lähteenä käsiteltiin luvussa 4.6 Internetiä kohtaan voi nuoria sanoa koskevan kriittisen suhtautumisen diskurssin. Kodin ja vanhempien merkitys koettiin kuitenkin asiassa kaikkein tärkeimmäksi. Tällainen tuli ilmi myös vanhempien antaman oman esimerkin muodossa. Koulun ja projektien katsottiin olevan tukena sille valistukselle, jota kotona annetaan. Tässä yhteydessä korostui kaikkien tahojen yhteistyössä antama valistus. Muut vastaukset olivat yksittäisiä poikkeuksia, ja yksi nuori (T2) katsoi vastuun olevan yksilöllä, jolla hän ilmeisesti tarkoitti nuoria yksilöinä. Päihdekasvatuksen arvioitiin myös porrastuvan iän mukaan, jolloin kotona vastattaisiin valistuksesta ensin, ja nuoruusiässä taas tuo vastuu siirtyisi koulun ja projektien vastuulle.

”No, totta kai ensimmäinen kasvatus tulee kotonta ja sitten sitä lujittamaan nää koulun opetukset ja sitten on hyvä ylimääräiset jutut, jotka on erikoistuneet tähän.” [Projektit täydentää kodin ja koulun merkitystä?] ”Kyllä.” T5

Kotia pidetään tärkeänä normilähteenä päihteiden käytön ehkäisyssä, ja esimerkiksi vanhempien puuttumattomuuden nuorten päihteiden käyttöön arvioitiin olevan vastuutonta. Kodin aikuisten katsottiin olevan myös mallina nuorten päihteiden käytölle, mutta selvimminkin esimerkiksi vanhempien tehtäväksi arveltiin nuorten suojeleminen päihteiltä. Tässäkin yhteydessä oli niitä, jotka sallisivat päihteiden käyttöä vanhempien valvonnassa tai eivät hyväksy vanhempien päihteet tuomitsevaa asennetta. Ajatuksena oli, että päihdekokeilut kuuluvat nuorten ikävaiheeseen (P1). Nyt saatiin pieni viite nuoruuden elämänvaiheteorian toteutumisesta. Tällainen tarkoittaa käytännössä sitä, että päihdevalistukseen on otettava mukaan sen yhtenä osana myös nuoren omat aikuiset hänen kotonaan. Näinhän MLL:n hankkeessa on tehty ja vanhempien asemaa päihdekasvatuksessa on tutkittu hankkeen seuranta-tutkimuksessa. Lähes 25 % vanhemmista arvioi hankkeen vaikuttaneen perheen päihteitä koskeviin kasvatuskäytäntöihin. Nuorten kannustaminen terveellisiin elintapoihin oli lisääntynyt merkittävästi (vajaa 75 %) ja vanhempien kokema ulkopuolisen avun tarve päihdeasioissa väheni. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a, 16–22.)

”Sanoisin, että kaikki yhteistyössä. Kodilla on kuitenkin aika tärkeä esimerkki-asema. Varmaan liittyy mielipide paljon siihen, miten vanhemmat toimii. Eiköhän [Koti alku ja juuri] se ole vanhempien esimerkki.” P3

Sama kysymys kuin edellä, esitettyä siten, mikä saa nuoret käyttämään päihteitä, tai pidättymään niistä, tuotti vastaukseksi kodin ja vanhempien merkityksen valistajina ja jonkin verran myös esimerkkinä. Uutta oli se, että kaveripiirillä ja sen esimerkillä arvioitiin myös olevan asiassa vaikutusta. Myös MLL:n tunneilla (T1, T2, T3, T4) koettiin olleen merkitystä päihdevalistajina. Tässä tuli esiin se, että kaikki MLL:n tuntien kannalla olleet olivat tyttäjä, joissa oli myös kodin ja kavereiden merkitystä valistuksessa tärkeinä pitäviä nuoria. Heikko diskurssi osoitti myös nuorten elämäntilanteella olevan vaikutusta päihteiden käytölle (T3, P4).

Vanhemmat ovat tärkeitä. Voivat valaista nuoria ja kertoa niille lapsille... [päihteistä]. T2

Kysyin: Mitä seuraa kun polttaa tupakkaa tai juo alkoholia? Millainen tieto päihteistä sinuun vaikuttaa? Nuoret ajattelivat, että päihteiden käytön oletetut seuraukset saavat pidättäytymään niiden käytöstä. Tällainen on selkeä ja looginen vastaus, sillä päihteiden käytön seurauksiin on nuorten helppo eläytyä. Tällainen logiikka perustuu osittain myytteihin päihteiden käytön seurauksista, jotka eivät tietenkään voi olla tässäkään asiassa yksiselitteisesti huonoja ja riippuvuuteen jne. automaattisesti johtavia. Päihdevalistuksessa päihteistä ei

annetta periaatteessa mitään myönteistä tietoa, koska lähtökohtana on myytti päihteiden vaarallisuudesta. Toisaalta alkoholimainonta on jälleen sallittua tietyin edellytyksin ja lehdistä kerrotaan ”six-packien” tms. hintoja mainosten yhteydessä.

Päihteet ovat tietysti riippuvuutta aiheuttaessaan vaarallisia, mutta ne kuuluvat myös länsimaiseen kulttuuriin (alkoholi ja tupakka), ja käyttävähän aikuiset niitä usein (ainakin alkoholia ja myös kannabista?) ilman ongelmia. Tonttilan (2002) mukaan suomalainen alkoholikulttuuri on edelleen ristiriitainen, jossa on yhtäältä alkoholin käytön jyrkästi kieltäviä etä, toisaalta juopumista ihannoivia asenteita. Suomalaisen alkoholikulttuuriin kuuluvat stereotyyppiä ”juomisen humalahakuisuudesta, suomalaisesta viinapäästä sekä kyvyttömyydestä hallita eurooppalaista juomistapaa”. Ristiriita sisältyy myös siihen, etteivät nämä ole stereotyyppiä, vaan myös totta. Lisäksi media uusintaa yhtä ja samaa ristiriitaista myyttiä suomalaisesta alkoholikulttuurista. (Tonttila 2002.) Ehkäisevä päihdevalistus koskee etenkin nuorten ikävaihetta, mutta väistämättä myös päihteiden käytön normeja kohti aikuisuutta mentäessä. Päihteitä koskevaa tietoa nuoret olivat saaneet siis koulusta, tässä yhteydessä viitattiin vain kerran MLL:n tunteihin, vanhemmilta tai jopa Internetistä.

Kodilla on tärkeä asema siinä. Paljon riippuu siitä, miten vanhemmat toimii. Kaverien ja vanhempien esimerkki menee tasan. Vanhemmat voivat vaikuttaa esimerkiksi kun eivät käytä, varmasti se vaikuttaa tai sitten jos käyttävät. Koti on tässä kaiken alku ja juuri? Eiköhän se oo. Kodin merkitys on tärkein. Nuorten päihteiden käyttö tulee ottaa tarkasti. Vanhempien kielto on paras...ja tarkkailla nuorten päihteidenkäyttöä. P3

Keskustelu päihteistä kotona koettiin yleensä mahdolliseksi. Nuoret odottivat vanhemmilta vastauksia päihteitä koskeviin kysymyksiinsä. Tällaista tosin haittasi vanhempien asemaan joskus kuuluva kontrollitehtävä, eli nuori saattoi pelätä paljastumista ja rangaistuksia jos oli käyttänyt päihteitä vanhempiensa sitä tietämättä. Samoin nuorella (T5) saattoi olla ”suojamuuri” vanhempien kavereiden päihteiden käyttöä koskevissa kysymyksissä. Aina (P3) keskustelut eivät olleet tarpeen, vaan yksinkertainen kielto vanhempien taholta oli riittävä. Vanhempien (T1) katsottiin olevan myös nuoren tukena, jos nuori haluaa keskustella päihteistä. Yksi nuori (P2) sanoi oivaltavasti vanhempienkin olleen joskus nuoria ja joutuneen tekemisiin päihteiden kanssa. Keskustelut vanhempien kanssa koettiin tärkeiksi nimenomaan ennen mahdollista päihdekokeilua, ja jopa ennen päihteiden kokeilua vanhempien valvonnassa. Vanhempien valvoma päihdekokeilu (ilmeisimmin alkoholi) on tietysti eettisesti aika ongelmallinen, ellei sitten ole kyse esimerkiksi 17-vuotiaasta nuoresta.

Tosi hyvin, puhua asiasta hyvät ja huonot kannat, monipuolisesti. Ainakin minun on tosi helppoa puhua vanhempien kanssa päihteistä. T2

Nuorilta kysyttiin myös sitä, ovatko vanhemmat vai nuoret esimerkkinä heidän päihteiden käytölleen? Molempien esimerkki koettiin useimmiten kielteiseksi. Vanhempien päihteiden käytön katsoi yksi nuori (P5) johtavan todennäköisesti myös siihen, että nuori itsekin alkaa käyttää päihteitä. Vanhempien ja kavereiden esimerkillä raittiudesta uskottiin olevan myönteinen vaikutus nuorten päihteistä pidättäytymiseen. Mallioppimista uskottiin siis tapahtuvan molempiin suuntiin. Esimerkkinä oleminen nähtiin siis siten, että ensin (lapsena) korostuu kodista saatu esimerkki ja nuoruusiässä muiden nuorten esimerkki. Tässäkin asiassa (T3) myös nuoren omalla tahdolla kieltäytyä kavereiden ilmaisemista houkutusista päih-teisiin, arvioitiin olevan merkitystä.

Vanhemmat on niinku alussa tärkeimpiä, mutta en mä usko, että jos pikkulapsi näkee vanhempien juovan, se ottaa sen tavaksi. Kaveriporukka on tässä asiassa tärkeä ja mä veikkaan, että kaveriporukka on kaikkein tärkein. On vanhemmillakin osuus tässä. P2

Se menee aika lailla tasan se kavereiden esimerkki ja vanhemmat. Vanhemmat voivat vaikuttaa päihteiden käyttöön kun eivät käytä. Varmasti se vaikuttaa, tai sitten jos käyttää. [Mallioppiminen]. P3

Nuorilta kysyttiin sitä, miten poliisin ja aikuisten tulisi suhtautua nuorten juomiseen (alkoholin käyttöön julkisilla paikoilla). Ensinnäkin poliisin tehtävä nähtiin aika yksiselitteisesti kontrolloitavana, jossa poliisi kaataa nuorten alkoholijuomat maahan. Poliisin rooli nähtiin aika selkeästi kontrolliviranomaisena, joskin yksi nuori (T4) ei pitänyt poliisin ja aikuisten päihdekontrollia riittävänä. Nuoret viittasivat aika vähän muunlaiseen poliisin harjoittamaan kontrolliin, kuten nuoren toimittamiseen putkaan tai kotiinsa. Kotiin toimittamisen arvioi yksi nuori (T4) olevan eräänlaista nuoren ”paapomista”.

No ainaki poliisit käy takavarikoimassa [viinat], kaataa maahan tai kärkee ite kaataa. Sit jos on huonossa kunnossa, vie sitten kotiin. Nää vieraat aikuiset, niin mieluummin soittaisin itse poliisit kuin menisin itse sinne väliin, koska siinä voi tulla hankaluuksia. T5

Nuorten suhde poliisiin todettiin Tampereen nollatoleranssikokeilussa ”VSKP-hankkeessa” (”Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan”) aika kompleksiseksi. Nuorten suhtautuminen poliisiin oli monitahoista. Poliisin valvontatehtävä nähtiin hyödyllisenä päihtyneiden ja sammuneiden nuorten hoivaamisessa ja talteen (putkaan tai nuorten selviämisasemalle Pausiin toimittaminen) korjaamisessa. Samoin poliisilla todettiin olevan jo kaupungilla näkyessään nuorten päihdekäyttämistä estävä vaikutus. Poliisin toimien katsottiin olevan oikeita, kun ne eivät kohdistuneet itseen vaan huonossa kunnossa oleviin nuoriin. Sitten oli myös niitä nuoria, joita poliisin nollatoleranssi -linja, jossa ”vähän alkoholo-

lia nauttinut nuori” vietiin pois kadulta, häiritsi suuresti. (Korander & Soine-Rajanummi 2002.)

Aikuisten pitäisi nuorten mielestä puuttua nuorten päihteiden käyttöön (lähinnä alkoholin), ja jos aikuiset eivät kannu vastuuta, se on sosiaaliviranomaisten velvollisuus (T1) puuttua asiaan. Oman kokemukseni mukaan putkassa olleiden nuoren vanhemmat suhtautuvat useimmiten varauksellisesti nuoren puhutteluun sosiaalivirastossa. Tapahtunutta haluttiin peitellä ja myös vähätellä. Aikuisiin luotetaan (P4, P5) tässä asiassa ja äärimmäisenä keinona poliisin uskotaan hoitavan ääritilanteet. Aikuisten tehtävä nähdään nuorten suojeluna, myös silloin kun vahinko (liiallinen alkoholin kertakäyttö) on päässyt tapahtumaan. Tähän asiaan saatiin myös lieviä kannanottoja, eli aikuisten pitäisi puuttua vasta vakaviin tilanteisiin (P1), tai aikuisten pitää suhtautua asiaan tosissaan (P5), mutta ei liian jyrkästi. Se, että aikuiset ostavat alkoholia alaikäiselle, tuomittiin selvästi vastuuttomana ja laittomana toimintana. Tässäkin asiassa oli lieviä kantoja, eli alkoholin ostaminen alaikäiselle yhdistettiin alkoholikokeiluun vanhempien valvonnassa (P1), tai siihen, että minkä ikäisen nuoren katsotaan olevan kyseessä, ja kuinka paljon hän aikoo alkoholia käyttää (P5)?

Jos aikuiset ei puutu alaikäisen juomiseen? Ei pitäisi hyväksyä, koska voi olla alaikäiselle hengenvaarallista. T3

Vanhemmat ovat valinneet tiensä, tällöin sossut [sosiaalityöntekijät] asialle. T1

MLL:n tuntien merkitys arvioitiin useimmiten myönteiseksi, mutta oli myös niitä nuoria, jotka eivät katsoneet hyötyneensä tunteista, tai niiden merkitys oli neutraali tai ei tuonut mitään uutta nuoren päihdekäsityksiin. (P2, P3, P5,). Neutraalit käsitykset MLL:n tunteista olivat jo melko yleisiä. Käsitykset olivat joko lyhyesti ilmaistuna myönteisiä tai sitten hieman enemmän perusteltuina neutraaleja. Yksi kielteissävyytteinen näkemys (P2), joskin neutraalin näkemyksen ohessa, kohdistui MLL:n tuntien ”tylsyyteen”, joskin hänelläkin oli myönteinen kokemus yhdestä hankkeen oppitunnista. Tytöt suhtautuivat tuntien merkitykseen myönteisesti ja pojat hieman varauksellisesti.

Myönteisesti tietysti, että oon paljon vähentäny, eli esimerkiksi alkoholin käyttöä. Silleen, että ajattelee sitä myös ja ajattelee perhettä ja muita läheisiä. Ei vedä ihan ranttaliksi. P1

Mulle ei oikein ollut minkäänlaista vaikutusta. Jäi vähän negatiivinen kuva niistä kun ne oli vähän tylsiä ne tunnit, jos ollaan ihan rehellisiä. Ne tuntu sellaisilta täytetunneilta. Ei minun perille menny täydellisesti asiat. Siellä oli muutama hyvä havaintokonsti, miten paljon tupakassa on kaikkia myrkkijä. En muista tarkalleen, mutta se oli hieno. Se on jäänyt tänne elämään. [Se vaikutti sinuun?] Kyllä. P2

MLL:n tuntien tärkeyttä kysyttäessä tulokset olivat erilaisia kuin niiden merkitystä arvioitaessa. MLL:n tunnit koettiin lähes kaikkien nuorten taholta tärkeiksi ja niiden katsottiin lisänneen omia (MLL:n tunteja edeltäviä) tietoja päihteistä. Kielteisiä tai edes neutraaleja näkemyksiä ei juuri ollut. Ehkäisevä päihdetyö nähtiin nimenomaan sen tarkoituksen kautta ehkäistä nuorten päihteiden käyttöä ja puolustaa nuorten terveitä elämäntapoja (T5). Joukossa oli kuitenkin yksi nuori (T3), joka ei osannut sanoa mikä MLL:n tuntien tarkoitus oli hänen mielestään. Yksi nuori (T3) piti kaikkia tunteja (tuntien sisältöä) kiinnostavina. MLL:n tunnit olivat lisänneet nuorten kykyä kieltäytyä päihteistä niitä heille mahdollisesti tarjottaessa. Toisaalta oli niitäkin nuoria (P1, T3), jotka eivät uskoneet tunneilla olleen asiaan juurikaan vaikutusta, vaan toinen näistä nuorista (P1) luotti asiassa omaan vaistoonsa.

[Miten ymmärsi henkilökohtaisesti oppituntien tarkoituksen?] Hyvin ja kyllä niistä oppia sai. T1

Olen ymmärtänyt hyvin, että yritetään valaista nuoria päihteistä. T2

Positiivinen suhtautuminen hankkeen tunteihin oli yleistä nuorten keskuudessa. Positiivisen suhtautumisen tukena päihteisiin olivat omat kokemukset päihteiden käyttöön autonomisen (omia päätöksiä kykenemään tekevästä) suhtautumisen mahdollisuudesta. MLL:n tunnit nähtiin jälleen ehkäisevänä päihdekasvatuksena ja tiedon antajina, myös vanhemmille, päihteistä ja niiden käytön seurauksista nuorille. MLL:n työtä ja tehtävää ehkäisevässä päihdevalistuksessa pidettiin yleisesti tärkeänä. Nuoret tosin eivät aina käytä tästä asiasta sanaa ehkäisevä päihdekasvatus tai -valistus, koska sitä ei ilmeisesti hankkeen järjestäjienkään taholta tuotettu nuorille juuri tällä termillä.

No, kyllä oikeestaan aika hyvin ymmärti silleen, että koitettiin saada nuorille tietoa näistä [päihteistä] ja valistaa niiden käyttöä kieltävästi. Yritettiin opettaa nuoria, jos tulee tällasia valintatilanteita tulevaisuudessa, että tietää mihin ryhtyä ja mihin ei. P5

Päihteiden käyttöön vapaa-aikana eläytyminen tuotti selvän ”Humalassa riehumisen diskurssin”. Alkoholin nauttimisen alkamisen jälkeen muututaan ikään kuin vastuuttomiksi, räyhääviksi nuoriksi, ryyppäämisen lopun ollessa arvaamaton. Nuorten katsottiin hakevan jonkin julkisen, mutta turvalliselta vaikuttavan paikan kaupungista, ja päihtymiseen tähtäävä juominen voi alkaa. Tällainen lienee täyttä totta ainakin tarkoitushakuisessa päihtymisessä.

Ollaan kavereiden kanssa kaupungilla. Juodaan viinaa ja ollaan ihan taju seis ja sitten hölmöilläään ja tällaista. T1

Mennään vaikka kaverin luokse ja katotaan joku leffa tai pelataan Singstaria ja pelataan usein jotai lautapeliä. Sitten kävellään vaan ulkona ja fiilistellään niinku ke-

säpäivä-iltaa tai sit käydään kaupungilla ja lähetään pyöräilemään johonkin otta-
maan kuvia. Ollaan kavereiden kanssa ja pidetään hauskaa. T5

Nuoret eivät usko niinkään ”kotibileiden” mahdollisuuteen, ilmeisesti alkoholin käyttöön ko-
toloissa katsotaan sisältyvän liian suuri vaara joutua vastuuseen teoistaan. Eläytyminen
viikonloppuiltaan ilman päihkeitä tuotti useimmiten näyn videoiden katselusta kavereiden
kanssa. Tällaiseen ajanviettoon kuului myös pelien pelaaminen, syöminen ja musiikin
kuuntelu. Oli yksi nuori (T5) joka arveli tällaisen koti-illan jatkon sujuvan ”fiilistellessä” kave-
reiden kanssa kaupungilla. Sitten oli myös erityisharrastuksia (ratsastus, pyöräily) joiden
parissa aikaa vietetään.

5 POHDINTA

Tutkimusaiheena nuorten ehkäisevä päihdekasvatus kuuluu tavallaan soveltavan kasvatustieteen alaan. Aihe ei ehkä ole kasvatustieteessä niitä kaikkein tutkituimpia, mutta sitäkin enemmän on tehty alan sosiaali- ja terveystieteellistä tutkimusta. Terveyskasvatuspedagogiikka on ehkä täsmällisin kasvatustieteellinen päihdekasvatuksen oppiala (Niemi 2009). Arviointitutkimus tästä nimenomaisesta hankkeesta oli terveystieteiden tutkijoiden suorittama. Kasvatustieteen tehtävä olisi antaa välineitä ymmärtää oppimista tällaisissa hankkeissa. Kasvatustieteestä löytyy kyllä tutkimuksia nuorten suhteesta päihteisiin. Muiden tieteiden alaan eivät ”kasvatus” ja etenkin ”pedagogiikka” sisälly, joten asiantunteumuksen ja tiedon pitäisi tulla sieltä missä näihin kysymyksiin on erikoistuttu. Kasvatustieteessä on myös kokonaisvaltaisia nuorten päihdekasvatusta koskevia tutkimuksia ym., mutta yleensä tarvitaan avuksi monitieteistä tutkimusotetta, jossa tarvittavaa tietopääomaa lainataan sosiaali- ja terveystieteistä. Aiheena ehkäisevä päihdekasvatus ja päihdekasvatus, unohtamatta päihdevalistusta, ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä, koska kyseessä on nuorten elämä, terveys ja hyvinvointi.

Tutkielman laadinta lähti liikkeelle aineistokeskeisesti, mikä tutkielman tekstin kirjoittamisen aikana muotoutui kokonaisuudeksi. Hankin aineiston ensin ja vasta sen analyysin jälkeen aloin sovittamaan aineistoa taustaan ja teoriaan. Aineistokeskeinen lähtökohta tarkoittaa työn kirjoittamista tavallaan väärästä päästä, jolloin työn tausta ja teoria joudutaan luomaan ikään kuin tulosten päälle. Tällainen ei tietenkään tarkoita sitä, ettei aineistolähtöinen työ voisi onnistua, mutta siihen sisältyy vaaroja, kun työn alun ajattelu- ja tiedonhankintatyö jätetään lepäämään aineistonhankinnan jälkeiseen aikaan.

En tiennyt ehkäisevästä päihdekasvatuksesta etukäteen juuri mitään. Aiheeseen perehtyminen oli minulle siis tutkimusretki uudelle alueelle. Jyväskylän yliopiston tutkijaryhmä oli siis tekemässä tilastollisiin menetelmiin perustuvaa vaikuttavuusarviointia hankkeesta ja itse halusin tietoa nuorilta, heidän omalla äänellään ja heidän kokemuksiinsa hankkeesta. Nuorten omaa päihteiden käyttöä en käytännössä kysynyt nuorilta tutkimuseettisistä syistä. Joku voi silti tulkita tämän raportin menneen eettisesti sellaisille alueille, että nuoret saatiin ikään kuin puhumaan luottamuksellisista asioista. Itse en tähän kuitenkaan usko.

Aineistonhankinta nuoria haastatteleamalla oli minulle myönteinen kokemus. Haastattelu aineistonhankintamenetelmänä on aiheeseen sopiva, joskin tein tämän valinnan automaatti-

sesti alkuperäisen työn tilaajan toimesta. Jos ajatellaan aiheen tutkittavuutta, haastatteluja olisi pitänyt olla toteutettua enemmän. Parhaimmillaan haastatteluja olisi pitänyt tehdä kaikissa hankekouluissa. Edellä mainitut valinnat eivät kuitenkaan olleet edes harkinnassa resurssien puutteen vuoksi. Tällä tavoin menetellen olisi varmasti saatu toteutunutta enemmän mielipidetasoista -tietoa sen lisäksi, että tutkimusteemoissa olisi todennäköisesti saavutettu saturaatio, eli aineiston kylläntyminen (ks. Eskola & Suoranta 1998).

Nuoret vastasivat asiallisesti ja orientoituivat haastatteluihin antaumuksellisesti. Aihe kiinnosti nuoria ja ”hetken ihmeteltyään” he saivat ikään kuin juonesta kiinni, eli oivalsivat haastattelun kontekstin siten, että se kuului selvästi heidän maailmaansa. Nuoret olivat avoimia, ja vain harvoin tuli esitettyä kysymyksiä, joita nuoret eivät heti ymmärtäneet. Tällainen oli jostain syystä kysymys nuoren elämässään tärkeinä pitämien asioiden saavuttamisesta. Aineistonhankinnassa ei ollut kielteisiä piirteitä, joskin haastattelurunkoa olisi voinut vielä hioa nyt käytettyä paremmaksi.

Aika monet tutkimusteemoista tulivat MLL:n työntekijöiden tarpeista ja minä valitsin ne kriittikittömästi mukaan haastattelurunkoon. Tämä ei tarkoita sitä, että saadut kommentit olisivat olleet huonoja, tai että olisi jotenkin epäeettistä saada kommentteja asiantuntijoilta. Minulle yhteiskuntatieteilijän taustasta huolimatta aihe ei ollut entuudestaan tuttu, vaan se edusti minulle sosiaalista ongelmaa yleensä. Kaikesta kommentoinnista huolimatta unohdin siis kysyä nuorilta tupakointia koskevista normeista. Tätä asiaa sivuttiin kyllä lyhyesti, mutta ei käsitelty kokonaisvaltaisesti, kuten oli esimerkiksi alkoholin ostamista alaikäiselle koskevien normien laita. Tosin alkoholia koskeneita normeja olisi voinut kysyä nyt toteutunutta enemmän. Varsinaisista huumausaineista ei eettisten syiden vuoksi kysytty juuri mitään.

Kirjoitin tuloksista ensimmäisiä versioita ennen muita lukuja. Kun sain MLL:lle vaaditun raportin valmiiksi, jäi pitkiä aikoja että olin kokonaan irrallaan raportin kirjoittamistyöstä. Tällainen haittasi kirjoittamista sitten kun se alkoi jotenkin sujua. Tutkimusongelmatkin jäivät jotenkin liian neutraaleiksi, eli minusta tuntui ajoittain kuin niissä ei olisi tarvittavaa särmää ja aiheesta oikeasti kertovaa tietoa. Tilastoja tuli käytettyä ehkä liikaakin, joskin niiden läpikäynti vakuutti minut päihdetilastojen ristiriitaisuudesta ja moniselitteisyydestä. Nyt kesällä 2013 gradua viimeistellessäni ainakin itsestäni vaikuttaa siltä, että tehty työn muokkaustyö alkaa näkyä positiivisesti.

Pyrin selvittämään tutkimuksessa sitä, millaista tietoa nuoret saivat hankkeen tunneilta (MLL:n tunnit) ja Internetistä (lähinnä vapaa-aikana) Toisena tutkimuskysymyksenä selvitin

sitä, miten nuoret suhtautuvat päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin? Kolmanneksi tutkin sitä, millainen asema kodilla, koululla ja EPT-hankkeella oli päihdekasvatuksessa? Neljäs tutkimuskysymys koski siis nuorten päihdepuhetta. Nuorten ehkäisevän päihdetiedouden omaksuminen on hankkeen näkökulmasta ensiarvoisen tärkeää, muuten tällaisia hankkeita ei kannatta järjestää. Normit ja kiellot ovat perinteisin tapa ehkäistä päihteiden käyttöä. Kysymys on siitä, kuinka normit ja kiellot toimivat tässä tarkoituksessa? Päihteitä käytetään korostuneesti juuri vapaa-aikana, joten tiedot päihteiden mukanaolosta nuorten arjessa tulevat juuri tätä kautta.

Nuoret saivat tietoa ainakin päihteiden vaaroista, vain huumeita ei ehkä käsitelty riittävästi. Toiseksi nuoret saivat vahvistusta sille, tai ylipäättään tietoa siitä, miten päihteistä voi kieltäytyä niitä mahdollisesti heille tarjottaessa. Kolmanneksi nuoret saatiin pohtimaan kodin, kavereiden ja MLL:n tuntien merkitystä päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä tai ”valvotussa kokeilussa”. Näissä pohdintoissa aikuisten roolia pohdittiin vielä erityisen tarkasti. Lisäksi sivuttiin poliisin ja viranomaisten asemaa nuorten päihteiden käytön kontrolloinnissa. Tunneista voi sanoa olleen hyötyä karkeasti joka toiselle, tai ehkä jopa kahdelle kolmasosalle nuorista. Osa nuorista koki tietävänsä asioista jo ennakkoon, tai sitten päihteet eivät kuuluneet millään tavalla heidän elämäänsä. Monet nuoret saivat vahvistusta omalle käyttäytymiselleen päihteiden vastustamisessa.

Nuoret saivat EPT-hankkeesta pääsääntöisesti, tai lähes puhtaasti, asiallista tietoa päihteistä. Päihteiden olemukseen perehdyttiin valistuksen ohella myös monilla omatoimisilla oppimistehtävillä. Minulle muodostui sellainen käsitys, että hanke toimi tarkoituksessaan hyvin, tai ainakin neutraalisti. Päihteillä pelottelusta voidaan olla jopa sitä mieltä, että se on tehokas tapa vaikuttaa. EPT-hankkeessa ei pelottelua tarvittu eikä käytetty. Voi myös aina kysyä sitä, kuinka pysyvää pelottelun vaikutus on ja onko se eettisesti oikea menettelytapa? Nuoret pitivät päihteistä kieltäytymistä eettisesti oikeana valintana. Hanke ei missään nimessä kuitenkaan ollut mikään ”must-juttu” nuorille, ja läheskään kaikille ei hankkeesta välttämättä jäänyt paljon mitään mieleen. Toisaalta tuskin edellä mainitun kaltaisia ”must-hankkeita” on olemassakaan.

Edelliseen läheisesti yhdistyy seikka, onko eettisesti oikein pitää nuoria erityisenä ehkäisevän päihdekasvatuksen kohderyhmänä, vai onko asia päinvastoin? Tosiasia kuitenkin on, että ehkäisevä päihdekasvatus olisi aikuisiässä jo myöhäistä. Pelko nuorista ehkäisevän päihdekasvatuksen erityisenä kohderyhmänä perustuu siihen, että nuoret ”pelkäsivät” valistusta tai kokisivat valistuksen leimaavana, ahdistavana, tai johtavan jopa johtavan kiel-

teiseen tulokseen, eli ”kielletyn hedelmän” kokeilemiseen. Joka tapauksessa merkittävä osa nuorista tulee kokeilemaan jotain päihdettä nuoruusiässä, eikö silloin ole hyvä saattaa nuorten tietoisuuteen myös myönteistä ja ehkäisevää päihdetietoutta? Paradoksaalista on myös se, että näissä hankkeissa ei ajatella sitä, että etenkin alkoholia voisi käyttää koh- tuullisesti, tai harrastaa viinejä tms. Tosiasia on se, että alkoholi kuuluu länsimaiseen kult- tuuriin, eikä sitä voine nähdä jonain ”absoluuttisena pahana”.

MLL:n tuntien pitäminen on ehdottomasti ollut kannattavaa näillä hankepaikkakunnilla, vaikka nuoret ovatkin herkässä iässä, mutta heihin voi nuoren ikänsä vuoksi vielä vaikut- ta. Tällainen kuuluu muutenkin ehkäisevän päihdekasvatuksen ideologiaan. Tuntien sisäl- töä voi aina kehittää siihen suuntaan, että ne kiinnostaisivat mahdollisimman montaa nuor- ta. Nuoret kokivat ehkä omaa osallistumista vaativat tehtävät kaikkein mielekkäimmiksi. Li- säksi tarinat ja sarjakuvat tms. olivat nuorista kiinnostava tapa saada tietoa päihteistä.

Nuoret suhtautuvat päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin realistisesti ja kokivat päih- teiden käyttöä säätelevien lakien koskevan myös nuoria. Osa nuorista koki nuorten päih- dekokeilujen kuuluvan ikäkaudelle tyypilliseen käyttäytymiseen. Nuoret korostivat omien aikuisten merkitystä nuorten päihdekokeilujen ehkäisijöinä, siten että aikuisten katsottiin olevan omista nuoristaan vastuussa. Alaikäisten päihteiden käyttöä nuoret eivät yleensä pitäneet ollenkaan hyväksyttävänä, eivätkä myöskään päihteiden välittämistä alaikäisille. Nuorilla oli jo tässä mielessä kehittynyt aikuismainen normijärjestelmä. Vanhemmat ja koti olivat myös nuorten mielestä tärkein yksittäinen päihdevalistaja, näkemykset pätevät eten- kin varhaiskasvatukseen. Toinen tärkeä taho nähtiin kodin, koulun ja projektien jne. yhteis- työssä. Poliisin ja viranomaisten merkityksen nuoret kokivat melko lieväksi kontrollitehtä- väksi.

Haastattelut osoittavat Hyden, Treacyn, Whitakerin ym. (2000) havainnot yhtäpitäviksi ai- neistoni kanssa. Nuorilla on korkea kynnys kokeilla huumeita, eikä heillä ole, ainakaan ns. kovista huumeista mitään havaintoja tai kokemuksia. Toiseksi nuoret näkevät päihteiden käytön ja päihdekokeilut stereotyyppisesti haitallisina ja persoonallisuutta muuttavina. Nuoret hyväksyvät yleensä ehkäisevän päihdekasvatuksen menetelmät heille sopivina, joskin nuoret eivät voi näitä menetelmiä itse valita. Toisin sanoen nuoret ovat yleensä asiallisen, mutta sisällöllisesti monipuolisen, päihdekasvatuksen kannalla. Päihteillä pelottelua ei ko- ettu mielekkäänä ehkäisystrategiana (vrt.Skager 2009).

Haastateltujen nuorten päihdekäyttäytyminen on todennäköisesti huomattavasti raittiimpaa kuin esimerkiksi hankkeesta tehtyjen kartoitusten perusteella voisi päätellä. Tällaiseen havaintoon olen viitannut nuorten todennäköisellä valikoitumisella siten, että mukana ovat olleet normaalia tiedostavammat ja sosiaalisesti älykkäät nuoret. Päihteet eivät tulleet juuri ilmi nuorten oman kokemuksen tasolla, vaan havaintoina ympäristöstä ja arvoina sekä asenteina päihteitä kohtaan. Päihteet eivät näkyneet mitenkään korostuneesti nuorten arjessa, ehkä joitakin havaintoja muiden nuorten päihteiden ”haitallisesta” käytöstä, lukuun ottamatta. Ilmeistä oli, että nuoret, joille päihteet ovat tuttuja, eivät olleet haastateltujen nuorten joukossa.

Nuoret eläytyivät päihteiden käyttöön varsin stereotyyppisesti, eli nuorten mielikuvissa vilkuivat näyt päihteiden vaikutuksesta ”sikaileviin” nuoriin, joiden hauskanpidolle tulee äkki- loppu. Sellaista mahdollisuutta, että päihteitä voisi nauttia kohtuudella, ei nuorten tarinoihin sisältynyt. Tällainen saattaa viitata nuorten omaksumaan (edelleen) suomalaiseen humalahakuiseen alkoholinkulttuuriin samastumiseen. Suomalaisten humalahakuinen juominen ei ole nykypäivänäkään pelkkä myytti, vaan edelleen tavallinen päihteiden käyttötapa. Tavallinen ja mukava illanvietto ilman päihteitä oli nuorten mielikuvissa useimmin videoiden katselua kaveriporukalla. Nuorten kertomuksista välittyi vaikutelma siitä, että vapaa-aikaa voi hyvin viettää ilman päihteitäkin.

Nuorilta, jotka haluavat menestyä koulussa ja myöhemmin opiskelussa ja työelämässä, ei heru ymmärrystä toisten nuorten päihteiden käytölle. Päihteet voidaan nähdä uhkana hyvinvoinnille ja menestymiselle. Päihteiden käyttö voi olla eräs oire yhteiskunnasta syrjäytymiselle, ja siksi tällaisia hankkeita tarvitaan, ettei päihteiden käytön aloittaminen ja niiden vaaroille altistuminen ole ainakaan asiantiedon puutteesta kiinni. Voimakkaiden päihteiden käyttöä koskevien esimerkkien avulla tuskin kuitenkaan saavutetaan ehkäisevän päihdekasvatuksen tavoitteita. Asiat on esitettävä mahdollisimman kiinnostavasti ja siten, että nuoret pääsevät tunneilla itse osallistumaan tehtäviin mahdollisimman paljon.

Tieteenfilosofisesti näen perimmäisiä eroja kahden tieteenfilosofisen näkemyksen välillä, eli realismin ja sosiaalisen konstruktionismin (kasvatustieteessä yleisimmin konstruktivismi) välillä. Olen tottunut käyttämään ns. kvantitatiivisia tai määrällisiä aineistoja, vaikka on minulla kokemusta ennen tätä tutkielmaa yli 30 tehdystä teemahaastattelusta. Ensimmäisenä haastatteluaineistojen luotettavuudesta puhuttaessa, herää kysymys aineistojen koosta? Tämän kysymyksen ulkopuolella ovat laajat strukturoidut haastattelut, joihin pätee periaatteessa samat asiat kuin esimerkiksi tilastoaineistoihin tai kyselyaineistoihin. Sosiaa-

litieteissä on opetettu reflektoinnin tärkeyttä, jopa ymmärtääkseni laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Tätä ajattelua vastaan on myös esitetty kritiikkiä. Laadullisen aineiston luotettavuuden (validiteetin ja reliabiliteetin) selvittämiseen eivät kvantitatiiviset menetelmät sovi. Täten ei voida sanoa sitä, kuinka monta perinteistä (teemahaastattelua tms.) haastattelua tarvitaan. Käytännön syistä kvalitatiivisia aineistoja kerättäessä niitä on yleensä 5–30 kappaletta. Kymmenistä haastatteluista tulee jo mapillinen litteroitua tekstiä.

Pidän saamiani havaintoja luotettavina, kun tiedostan nuorten pienen määrän (10) aiheuttavan sellaisen ”harhan” missä tahansa koulussa, että päihkeitä käyttäviä tai ”päihdeongelmaisia” nuoria ei tule mukaan haastateltavien joukkoon kuin sattumalta. Tarvitaan satoja nuoria ennen kuin tilastojen kertoma laaja kuva ikäryhmästä tulee näkyviin. Nuorten haastattelut sujuivat niin mutkattomasti, että olisi vaikea kuvitella nuorten sepittäneen asioita. ”Kun kysytään, niin vastataan”, joten uskon saaneeni luotettavaa tietoa. Aineiston analysoinnin näkökulmasta monet teemat jäivät vajaiksi ja tämä näkyi hienoisena epävarmuutenani sanoa jotain ”varmoja” tuloksia tai päätelmiä haastattelujen perusteella. Kokonaisuutena tutkimuksen kaikki vaiheet kuitenkin onnistuivat ainakin kohtuullisesti.

Kannattaako nuorten ehkäisevä päihdekasvatus? Vastaus tähän on yksiselitteisesti: kyllä. MLL:n EPT-hankkeessa oltiin vähintäänkin oikeilla jäljillä ajatellen tällaisen hankkeen toimintatapoja. Hankkeen työmuodot olivat kiinnostavia ja nuoria osallistavia. Hanke toteutettiin ilmeisen hyvässä hengessä, eikä nuoria peloteltu päihdeillä. Tällaisten hankkeiden arviointi on tärkeä ”peili”, ei pelkästään hankkeen tulosten esiin saamiseksi, vaan myös ehkäisevän päihdetyön kehittämisen näkökulmasta. Jatkossa olisi tärkeää käyttää tällaisten hankkeiden arvioinnissa myös kattavia haastatteluaineistoja. Tällöin saataisiin nuorten oma ääni nykyistä paremmin kuuluviin. Vaihtoehtoisesti nuorilta voisi kerätä tietoja lisäksi avoimilla kysymyksillä tms.

Ehkäisevälle päihdekasvatukselle on pyritty luomaan viimeiset 10–15 vuotta teoriaa ja erilaisia päihdevalistus-tutkimus-interventioita yms. on tehty terveydenhuollon tutkimusyksiköiden ja saman alan yliopistotutkijoiden toimesta. Teoriat koskevat varmasti monia olennaisia ja asiaan kuuluvia kysymyksiä. Ehkäisevän päihdekasvatuksen- tai päihdetyön etiikka tarvitsisi kuitenkin yhdenmukaistamista. Etiikka on osittain ristiriitaista ja voi aiheuttaa sekaannuksia tällaista ehkäisevää päihdetyötä tehtäessä. Merkillepantavaa on myös se, että tästäkin MLL:n hankkeesta käytetään termiä ”ehkäisevä päihdetyö”, vaikka ”päihdekasvatus” olisi kuvaavampi termi. Toinen eettinen kysymys on se, millaiseen päihderiippuvuus -käsitykseen työ perustuu ja kolmas se, kuinka nuoria käsitellään tällaisessa työssä erityisenä kohderyhmänä?

Kaiken kaikkiaan tällaista tutkimusta kannattaa tehdä ja perinteistä teemoittaista tutkimus-haastattelua voi pitää riittävän tarkkana tutkimusmenetelmänä. Ongelma on tutkimuseettinen, miten kysyä arkoja asioita, kuten nuoren omasta päihteiden käytöstä. Vaikka kyselyissäkään ei ehkä ole eettisesti oikein kysyä huumeiden käytöstä, niissä voi kysyä nimettömyyden ja luottamuksellisuuden takaa ainakin nuorten tupakoinnista ja alkoholin käytöstä. Toisaalta voidaan kysyä, mitä lisäarvoa haastatteluissa saataisiin huumeiden käytöstä kysymällä. Eri asia on jos haastattelut tehdään kokonaan tietoisesti huumeiden käyttäjiksi tiedetyille henkilöille. Tosin huumeekoukussa olevat eivät malta keskittyä heille ehkä käsitettävättömiin kysymyksiin. Lisäksi jää eettiseksi ongelmaksi haastateltavien hankinta tutkimukseen, sillä haastateltavia tulisi yhdistää jonkin toimipiste tai vastaava, ja heiltä tulee tietysti saada lupa haastatteluun, mikä tässä tutkielmassa tuli luotettavan opettajan motiivoidessa nuoret haastatteluun. En silti usko, ettei nuori olisi voinut niin halutessaan kieltäytyä haastattelusta. Nuoret olivat hyvin motivoituneita haastatteluihin, enkä havainnut haastattelujen olevan yhdellekään ”pakkopullaa”.

Tutkimuksen aihetta on käsitelty laajoissa kouluterveystudkimuksissa jne. Voidaan siis tutkia nuorten päihteiden käyttöä, päihdeasenteita, hankkeiden onnistumista ja niiden osana myös em. lueteltuja asioita. Hankkeiden toteuttamisen järkevyyteen kuuluu myös niiden puolueeton arviointi. Alalla on koko ajan menossa lomaketutkimuksia pitkäikäistutkimuksina. Mistä siis tarvittaisiin uutta tietoa? Laajojen haastatteluaineistojen käytöllä tietämystä aiheesta voitaisiin syventää. Kasvatustieteellisesti voitaisiin selvittää nuorten oppimista päihdeasioissa, tällaista tutkimusta voitaisiin tehdä osana ehkäisevän päihdetyön hankkeita tai muissakin konteksteissa, kuten laajoilla päihteiden käyttöä koskevissa kyselytutkimuksissa.

LÄHTEET

Ahonen, M., Hyttinen, A. & Ronkainen, P. 2008. ”Jokkaisen oma asia”. Päihteet yläkouluikäisten tyttöjen elämässä. Opinnäytetyö. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveys-, ja liikunta-ala. Hoitotyön koulutusohjelma.
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25978/STH4SAPiiaRMinnaAAneH.pdf?sequence=1>. Viitattu 14.5.2011.

Ahonen, S. 1998. Historiaton sukupolvi. Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Historiallisia tutkimuksia 202. Suomen historiallinen seura. Helsinki: Hakapaino.

Alakulppi, J. 2002. Hyvässä uskossa; Huumetietous-projektin valistusesitys diskurssianalyysin valossa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Kasvatuspsykologia. Pro-gradu tutkielma.

Alastalo, M. 2008. Mitä lomaketutkimuksen laskusuhdanteesta voi oppia? Huomioita suomalaisen sosiologian kentältä. Kasvatus (39) 2, 155–166.

Bauer, M. W. 2000. Classical content analysis: a review. In M. W. Bauer & G. Gaskell, (eds.) *Qualitative researching with text, image and sound. A practical handbook*. London: Sage, 131–151.

Danska-Honkala, K. Krogerus E. 2010. Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa – esimerkki ryhmäinterventiosta. Teoksessa M. Kylmäkoski, S. Pylkkänen, R. Viitonen (toim.) *Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Vaajakoski: Gummerus, 67–81.

Eskola, A. & Kokkonen, M. 2010. Nuorten alkoholikokemukset Internetin keskustelu- palstoilla. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak pohjoinen. Sosiaalialan koulutusohjelma.
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10951/Oulu_Eskola_Kokkonen_2010.pdf?sequence=1. Viitattu 2.6.2011.

Eskola, J. 2007. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Uudistettu painos. Juva: Bookwell.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus 2002. Teemana huumeet. Huumeiden käyttäjät ja lainsäädäntö EU:ssa.
http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_33476_FI_Dif02fi.pdf. Viitattu 12.4.2011.

Finlex 2001. Huumausainelaki 17.12.1993/1289.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931289>. Viitattu 12.4.2011.

Gill, R. 2000. Discourse analysis. In M. W. Bauer & G. Gaskell (eds.) *Qualitative researching with text, image and sound. . A practical handbook*. London: Sage, 172–189.

Gröhn, Taru 2003. 14–15-vuotiaiden poikien päihteettömyys viikonloppuisin – kahdeksaluokkalaisten päiväkirjakuvaus. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Terveystieteiden opettajankoulutuksen opinnäytetutkielma.

Haavio-Mannila, E. Majamaa, K. Tanskanen, A. Hämäläinen, H. Karisto, A. Rotkirch, A. Roos, JP 2009. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Kelan tutkimusosasto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Sastamala: Vammalan kirjapaino.

Hacking, I. 2009. Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Tampere: Vastapaino.

Hakkarainen, P. & Metso, L. 2003. Huumeiden käytön uusi sukupolvi. Yhteiskuntapolitiikka 68: (3), 244–256.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101211/033hakkarainen.pdf?sequen>. Viitattu 29.7.2013.

Hakkarainen, H. Uusinoka, I. 2012. Päihdekasvatus turkulaisten erityisopettajien näkökulmasta tarkasteltuna. Turun yliopisto. Opettajainkoulutuslaitos. Pro-gradu tutkielma.
<http://www.turku.fi/public/download.aspx?ID=167316&GUID=%7B7B6B7C55-4C3D-438E-9FEF-26488CEE0AC5%7D>. Viitattu 14.7.2013.

Havu, P. & Lasarov, K. M. 2002. Kahdeksaluokkalaisten nuorten päihteettömyys ja arvioinnit päihteettömyyden opetus- ja oppimismenetelmistä. Hoitotiede. Terveystieteiden opettajankoulutus. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopisto.

Heikkinen L. T., Huttunen R., Kakkori L., Tynjälä, P. 2006. Totuuden ongelma. Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Esa Rovio ja Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toiminta- tutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura 2006.

Herranen, J. 2010. Toisin tekemisen paikka? Ehkäisevää päihdetyötä nuorten silmin. Teoksessa M. Kylmäkoski, S. Pylkkänen, R. Viitanen (toim.) Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Vaajakoski: Gummerus, 26–44.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Holmila, M. & Raitasalo K. 2002. Vanhempien näkemykset nuorten päihteiden käytöstä ja sen ohjaamisesta. Teoksessa M. Holmila (toim.) Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointi ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. STAKES. Sosiaali- ja terveys- alan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 122, 79–101.

Holmila M., Warsell, L. & Mustalampi, S. 2002. Ehkäisevän päihdetyön muuttuneet toimintaolot. Teoksessa M. Holmila (toim.) Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointi ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 122, 40–52.

Hourula, J. 2008. Nuorten ehkäisevä päihdetyö – nuorisotoimen tehtävä vai sektorirajat rikkovaa monitoimijuutta? <http://www.humak.fi/documents/Esitys-Tornio-1-10-2008-.pdf>. Viitattu 20.11.2011.

Hujanen, A-M. 2008. ”Miksi huumeet on keksitty”. Mitä 5. ja 9. luokan oppilaat haluavat tietää huumeista. Jyväskylän yliopisto. Opettajakoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu tutkielma.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18799/URN_NBN_fi_jyu-

200807315627.pdf?sequence=1. Viitattu 14.5.2011.

Hulkkonen, M. 2012. Miten ehkäistä mielenterveys- ja päihdeongelmien siirtymistä sukupolvelta toiselle. Päihde- ja mielenterveystyön seminaari 8.2.2012.
<http://www.satshp.fi/pls/wportal/docs/PAGE/TIETOPANKKI/KEHITTAMISTOIMINTA/LANSI2012/PILO-TIT/RAISIORUSKO/MITEN%20EHK%20C4IST%20C4%20ONGELMINE%20YLISUKUPOLVISTA%20SIIRTYMIST%20C4%20MIKKO%20HULKKONEN.PDF>. Viitattu 15.7.2013.

Husa, S. 1995. Foucault`lainen metodi. Niin & Näin 3/1995 verkkojulkaisu.
http://www.netn.fi/395/netn_395_husa.html. Viitattu 18.11.2011.

Hyde, Abbey, Treacy, Margaret, Withaker, Teresa, Abaunza, Santos Pilar, Knox, Barbara (2000). Young people's perceptions of experiences with drugs: findings from an Irish study. Health education journal (2) 59, 180–188. <http://www.drugsandalcohol.ie/6739/1/2348-2475.pdf>. Viitattu 9.7.2013

Hyvärinen, M. 2006. Kerronnallinen tutkimus. Julkaistu kotisivulla www.hyvarinen.info.fi.
http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Viitattu 14.5.2011.

Härkönen, J. & Mäkelä, P. 2013. Miten juominen muuttuu iän myötä? Neuvoa antavat. Päihde-työtä tekeville. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/miten-juominen-muuttuu-ian-myota#marka. Viitattu 29.7.2013.

Jaatinen, J. 2002. Päihteiden käyttö nuorten näkökulmasta. Teoksessa Holmila, M. (toim.) Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointi ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 122. Saarijärvi: Gummerus.

Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17–47.

Kainulainen, J. Haapola, I. & Soine-Rajanummi, S. 2005. Palvelutoimijoiden yhteistyöllä kohti rikoksetonta elämää. Rikosseuraamusviraston monisteita 6.

Kauppila, J. 2002. Sukupolvet, koulutus ja oppiminen. Tulkintoja koulutuksen merkityksestä elämänkulun rakentajana. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 78. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. Väitöskirja.

Kivipelto, M. & Kotiranta, T. 2011. Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi. Miten voisimme edistää sitä sosiaalityössä? Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus. 2 (19), 122–142.

Komscha, H. Metsomäki, A. 2003. Nuorten käsityksiä päihdekasvatuksesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2003/komscha2529metsomki2536.pdf. Viitattu 20.11.2011.

Koponen, N. 2007. Terveystieto ja Internet: Nuorten kokemuksia ja käsityksiä. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Hoitotieteen pro gradu -tutkielma.

- Korander, T. & Soine-Rajanummi, S. 2002 (toim.). Kaheksalta koskarille – Samantien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13.
- Korjus, L. & Lankinen, T. 2010. Yhteisöllisyyttä ja päihteettömyyttä tukemassa. Ryhmässä päihteettä – toimintamalli nuorille urheilijoille. Teoksessa (toim.) Kylmäkoski, M. Pylkkänen, S. & Viitanen, R. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Vaajakoski: Gummerus, 82–91.
- Koski-Jännes, A. 2000. Miten riippuvuus voitetaan. Keuruu: Tammi.
- Koskinen, P. 2011. Päihdevalistuksessa pelottelu on hyväksi. Tutkamedia.fi (Tutka). <http://www.tutkamedia.fi/index.php/fi/yhteiskunta/ihminen/1367-paehdevalistuksessa-pelottelu-on-hyvaeksi>. Viitattu 24.11.2011.
- Kuusela, P. 2006. Realismi, kriittinen realismi ja sosiaalitieteet. Teoksessa P. Kuusela & V. Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. (Ei painopaikkaa): UNIPress, 9–21.
- Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin... Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Helsinki: Tammi.
- Kvale, S. 1995. The social construction of validity. *Qualitative Inquiry* 1 (1), 19 – 40.
- Laukkanen, J., Puolakka & Pitkänen P. 2011. Lapsi ja päihteet. Tietoa vanhemmille puheeksi ottamisen ja puuttumisen tueksi. Rovaseudun lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämishanke. http://akosote.roiakk.fi/AKOSOTE/hh/toimintamallit/siva_malli/getinfoitemembeddedfile_ID=85199.pdf. Viitattu 30.4.2011.
- Levin, J. Mac Innis, K. Carroll, W. F. & Bourne, R. 2000. *Social problems: causes, consequences, interventions*. 2nd ed. Los Angeles: Roxbury Publishing.
- Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://pre20090115.stm.fi/hu1083758936712/passthru.pdf>. Viitattu 22.4.2011.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008a. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seurantatutkimus. Osa 1, Alkukartoitus. MLL & Jyväskylän yliopisto. Helsinki: Makeprint.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008b. Kassi täynnä asiaa. Koululaisten toiminnallinen hyvinvointi- ja vapaa-ajankartoitus. Helsinki: Makeprint.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010a. Nuorten päihdekokeilut ja -asenteet muutoksessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seuranta- tutkimus. Osa II, loppukartoitus.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010b. Alkoholi – jokaisen oma asia? Tehtäviä ja näkökulmia nuorten alkoholikasvatukseen. Helsinki: Miktor.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010c. Nettiviisaaksi. Oppituntipaketti nettiturvallisuudesta 5.–9.-luokkalaisille. Helsinki: Miktor.
- Mannheim, K. 1952 [1928]. The problem of generations. In (eds.) P. Keschemeti *Essays of the sociology of knowledge*. London: Routledge & Paul Kegan, 290 – 310.

- Marias, J. 2011 [1968]. Generations. <http://www.encyclopedia.com/topic/Generations.aspx>, Viitattu 27.12.2011.
- Marin, M. 2001. Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa (toim.) A. Sankari & J. Jyrkämä 2001. Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 17–48.
- Marttunen, M. & Kiianmaa, K. 2003. Nuoret ja päihteet. Teoksessa (toim.) M. Salaspuro, K. Kiianmaa, & K. Seppä. Päihdelääketiede. Duodecim. Jyväskylä: Gummerus, 100–108.
- Metso, L. Ahlström, S. Huhtanen, P. Leppänen, M. & Pietilä, E. 2009. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2007. ESPAD-tutkimuksen tulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 6/2009. Jyväskylä: Gummerus.
- Moisio, E. 2003. Sukupolvien välinen kuilu – Nytkö se on syntymässä? Teoksessa J. Halonen, E. Moisio, P. Tuohimaa, T. Cronberg, T. & M. Kalliokoski. Sisäasiainministeriö 2003. Suomi vuonna 2030. Näkökulmia Suomen kehitykseen. Sisäasiainministeriön julkaisu 11/2003. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/C089A6790D23BBE2C2256CF30048D152/\\$file/uomi_2030.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/C089A6790D23BBE2C2256CF30048D152/$file/uomi_2030.pdf). Viitattu 14.10.2010.
- Myllyniemi, S. 2009. Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Nuorisotutkimus- verkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92. Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 40. Helsinki: Yliopistopaino.
- Mäkitalo, O. 2008. Huumevalistus ja sen muunnelmat. Opettajien käsityksiä ehkäisevään huume-työhön suuntautuneesta koulukasvatuksesta ja opetuksesta. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto. Väitöskirja. <http://herkules oulu.fi/isbn9789514289767/isbn9789514289767.pdf>. Viitattu 16.6.2011.
- Niemelä, S. 2009. Nuorten päihdeongelmien ehkäisy ja hoito. Teoksessa (toim.) Tammi, T. Aalto, M. & Koski-Jännes, A. Irti päihdeongelmasta. Porvoo: Edita, 49–73.
- Niemi, Reetta 2009. Onks tavallinen koe vai sellanen, missä pitää mieltii? Ympäristölähtöisen terveyskasvatuspedagogiikan kehittäminen narratiivisena toimintatutkimuksena. Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, physical education and health 140. Jyväskylä: Jyväskylä university printing house. Väitöskirja.
- Nuorten Ystävät ry 2002. Lasten ja nuorten päihteidenkäyttöön puuttumisen kehittämishanke. Väiliraportti ajalta 17.5.–7.11.2002. <http://www.nuorten-yst.fi/file.php?fid=194>. Viitattu 14.5.2011.
- Ojala, S. Miettinen, L. Ylitalo, S. Huttunen-Metsi, M. 2007. http://www.tekry.fi/content/files/EPTV-historia_2007.pdf. Viitattu 10.4.2011.
- Peele, S. 2004. Miten voitat riippuvuudet: 7 vallankumouksellista keinoa riippuvuuksista vapautumiseksi. Alkuteos 7 tools to beat addiction. Suomentanut Ritva Hellsten. Helsinki: Rasalas.
- Pirskanen, M. 2007. Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Kuopion yliopiston julkaisuja E. yhteiskuntatieteet 140. Hoitotieteen laitos. Kuopion sosiaali- ja terveyskeskus. Psykiatrian klinikka. Hoitotieteen väitöskirja.
- Pirskanen, M. 2008. Nuorten päihdemittari ja varhaisen puuttumisen malli – Tavoitteena terveyttä tukevien valintojen edistäminen. Terveystieteen laitos (4–5), 16–19.

Pirskanen, M. Pietilä, A-M. Halonen, P. & Laukkanen, E. 2007. Nuorten päihteiden käytön ja sen haitallisten seurausten varhainen tunnistaminen – menetelmiä preventiiviseen hoito- työhön. Tutkiva Hoitotyö 5 (1), 12–17.

Poliisilehti 2003. Huumetietoutta avainvaikuttajille. Poliisilehti 2003/1.
<http://www.intermin.fi/poliisi/periodic.nsf/vwprint/C2C7FD29F5B10E95C2256CD100333C02?OpenDocument>. Viitattu 14.5.2011.

Pylkkänen, S. Viitanen, R. & Vuohelainen, E. 2009 (toim.). Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Preventiimi – nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppi- materiaaleja.
http://www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/ennaltaehkaeisevae_paeihde_ja_huumetyoe/liitteet/Mitx_on_nuorisoalan_ehkxisevx_pxihdetyx.pdf. Viitattu 29.8.2011.

Päihdelinkki 2011. Etusivu. <http://www.paihdelinkki.fi/>. Viitattu 22.4.2011

Rautopuro, J. & Malin, A. 2008. Miksei asioista puhuta niiden oikeilla nimillä? Tilastollisten menetelmien tarpeellisuudesta kasvatustieteissä. Kasvatus 39 (2), 108–118.

Rainio, S. Pere, L. Lindfors, P. Lavikainen, H. Saarni, L. & Rimpelä, A. 2009. Nuorten terveys- tapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 47. Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-10634.pdf. Viitattu 8.5.2011.

Raisamo, S. Pere, L. Lindfors, Tiirikainen, M. & Rimpelä, A. 2011. Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2009. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 10. Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-16067.pdf. Viitattu 11.7.2011.

Rantala, I. 2001. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa (toim.) Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 85 – 99.

Rantamaa, P. 2001. Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa (toim.) Sankari, A. & Jyrkämä, J. Lap- suudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 49–95.

Rantanen, M. 2003. Nöyrät ja nääntyneet. Helsingin Sanomat 19.10. 2003, D1 – D2.

Rikosseuraamusvirasto 2004. Yhteistyössä rikoksettomaan elämään -hanke. Rikoseu- raamusviraston monisteita 8. Väliraportti.

Rimpelä, M. 1998. Luuraako Lysenko myös suomalaisessa huumevalistuksessa? Yhteiskun- tapolitiikka 1 (5–6) 472–480.

Roos, J. P. 2004. Sukupolvet. Teoriaa ja empiriaa...,
http://www.valt.helsinki.fi/staff/jproos/Sukupolvet_files/frame.htm. Viitattu 16.4.2011.

Ruisniemi, A. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampereen yliopisto: Tampere.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Diskurssianalyysi. KvantiMOTV 2011. Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html. Viitattu 29.8.2011.

Salmi, V. 2004. Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Helsinkiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino.

Salo, M & Syväoja, P. 2009. Terve elämä. Mikkelin kaupungin ehkäisevän päihdetyön strategia 2006–2008. Mikkelin kaupunki. http://www.mikkeli.fi/fi/liitteet/03_mikkeli-tieto/03_julkaisut/ehkaisevan_paihdeyon_strategia.pdf. Viitattu 4.12.2010.

Sankari, A & Jyrkämä, J. 2001 (toim.). Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino. Miten puhua huumeista? Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Gummerus.

Sarvanti, T. 2005 [2011]. EU:lle uusi laaja-alainen huumestrategia. Sosiaaliturva 1. http://www.sosiaalitieto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/31944/file/SarvantiEU1-2005.pdf, Viitattu 27.12.2011.

Skager, Rodney W. (2009) Why Youth Ignore Drug Education and Sanctions. University of California, Los Angeles.

http://www.iirp.edu/pdf/Bethlehem_2009_Conference/Bethlehem_2009_Skager.pdf. Luettu 9.7.2013.

Soikkeli, M. & Warsell, L. 2013 (toim.). Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatu-käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104420/KID2013_021_verkkajulkaisu.pdf?sequence=1, Viitattu 22.7.2013.

Soine-Rajanummi, S. 2010. Ehkäisevän päihdetyöhankkeen painopistealueet vuosittain. Suullinen tiedonanto 3.4 2010.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005a. Ehkäisevän päihdetyön toimintalinjoja. Alkoholiohjelmaan liittyneiden sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintalinjoja 2004–2005. <http://pre20090115.stm.fi/hl1131017693787/passthru.pdf>, Viitattu 16.4.2011.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005b. Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2005. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 23. Helsinki: Yliopistopaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Tiedote 444/2009. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1478171>, Viitattu 25.11.2010.

Stakes 2006. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. Työryhmämuistio 25.1.2006. Stakesin monistamo: Helsinki: <http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/tyopaperit/Tp3-2006-verkko.pdf>, Viitattu 29.8.2011.

Stakes 2008a. Päihdetyö, Neuvoa antavat, Missä tehdään ehkäisevää päihdetyötä? http://neuvoa-antavat.stakes.fi/FI/kehittaminen/ehkaisevatyo/missa_tehdaan.htm. Viitattu 10.4.2011.

- Stakes 2008b. Taskumatti 2008. Tilastotietoa alkoholista ja huumeista. <http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/paihde/taskumatti2008.pdf>. Viitattu 21.11.2010.
- Sulkunen, Pekka (1981). Märkä sukupolvi, alkoholin kulutus ja alkoholipolitiikka 1980-luvulla. *Alkoholipolitiikka* 46: (5), 240–246.
- Suoninen, E. 2003. Diskurssianalyysi. <https://www.jyu.fi/hum/aineistot/tutkijakoulu/suoninen.pdf>. Viitattu 1.5.2011.
- Tammi, T. Aalto, M. & Koski-Jännes, A. 2009. Irti päihdeongelmista. Tutkimuksia ehkäisyn ja hoidon menetelmistä. Helsinki: Edita.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2006; [2011] (päivitetty). Alkoholijuomien kulutus (2009). <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus.htm>. Viitattu 12.4.2011.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Kouluterveyskyselyn tulokset 2002 – 2010. Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat. http://info.stakes.fi/NR/ronlyres/4329AEAC-1FA0-47F2-A1AD-723CE92381B1/0/kokoaineisto_2010_pk.pdf. Viitattu 25.11.2010.
- Tiilikainen, B. 2009. Nuorten terveys ja päihteiden käyttö. Kysely yläkoulun nuorille. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Tonttila, A. 2002. Syntiä vai sairautta? Suomalainen alkoholikulttuuri mediassa. Pro gradu -tutkielman verkkotiivistelmä. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/11634>. Viitattu 15.5.2011.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.
- Tupakkaverkko, 2007. http://www.tupakkaverkko.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=0. Viitattu 22.11.10.
- Tynjälä, P. 2000. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere: Tammi.
- Töttö, Pertti 1997. Pirullinen positivismi: Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle. Jyväskylä: Kampus kustannus.
- Töttö, P. 2000. Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Vastapaino, Tampere.
- Töttö, P. 2004. Syvällistä ja pinnallista: teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Töttö, P. 2006. Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät. Teoksessa (toim.) Kuusela, P. & Niiranen, V. Realismin haaste sosiaalitieteissä. (Ei painopaikkaa): UNIpress.
- Ulvinen, V-M. 2010. Päihdetyön yhteisöllistä pedagogiikkaa. Teoksessa (toim.) M. Kylmäkoski, S. Pylkkänen, & R. Viitanen. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino, 13–15.

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2008. Työterveyshuolto ja alkoholihaittojen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomukset 177/2008.
http://www.vtv.fi/files/149/1772008_Tyoterveyshuolto_ja_alkoholihaittojen_ehkaisy_NETTI.pdf. Viitattu 30.4.2011.

Viitanen, R. 2010a. Teoksessa (toim.) Kylmäkoski, M. Pylkkänen, S. & Viitanen, R. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Nuorten päihdevalistuksen sokeat pisteet ja päihdekasvatuksen mahdollisuudet. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Vaajakoski: Gummerus, 45–66.

Viitanen, R. 2010b. Teoksessa (toim.) Kylmäkoski, M. Pylkkänen, S. & Viitanen, R. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Tutkivan oppimisen soveltaminen ehkäisevän päihdetyön opetuksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Vaajakoski: Gummerus, 92–105.

Virtanen, M. & Wilska, T.-A. 2010. Syntyikö nyt uusi lamasukupolvi? Taloussanomat.
<http://www.taloussanomat.fi/i ihmiset/2010/09/21/syntyiko-nyt-uusi-lamasukupolvi/201012493/12>. Viitattu 22.11.2010.

Vuori, E. 2006. Pyydetty lausunto huumausaineita koskevasta rangaistuksen mittaamiskäytännöstä. <http://www.oikeus.fi/uploads/sguxzsuc.pdf>. Viitattu 22.11.2010.

Wilska, T.-A. (toim.) 2004. Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki: Edita.

Väestöliitto.fi 2011. Riippuvuus.

http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/tietoa/riskikayttaytyminen/paihteet/riippuvuus/. Viitattu 14.5.2011.

LIITTEET (2 kpl)

LIITE 1. Haastattelurunko.

Seppo Soine-Rajanummi
 MLL Haastattelukysymykset MLL:n tunnit
 EPT-hanke
 Jari Kainulainen
 30.5.2010

Johdanto:

Hei olen tutkija Jari Kainulainen Joensuusta ja haastattelen sinua luottamuksellisesti ja nimettömästi sekä niin, ettei mistään käy ilmi sinun, haastateltavan tunnistetiedot. Aineistoa käytetään täydentämään ehkäisevän päihdetyön hankkeen tilastoaineistoa. Saanko sinulta luvan äänittää haastattelun.

Olet kuulunut MLL:n Ehkäisevän päihdetyön hankkeen kohderyhmään, johon kuuluu 400 oppilasta 4 eri paikkakunnalta (Kirkkonummi, Mikkeli, Vaasa ja Mustasaari). Hankkeessa olette pohtineet päihteitä oppituntien aikana monesta näkökulmasta.

Muistelutehtävä: Pyydän sinua muistelemaan, mitä muistat MLL:n oppitunneista, mitä asioita siellä käsiteltiin. Voin sitten palautella mieliin tuntien teemoja, jos (haastateltava) et muista kaikkea.

Ja hankkeen puitteissa järjestettiin myös esimerkiksi:

- Hyvinvointipäivä
- Nuoren ääni-tapahtuma
- Mikkeliäisethän tekivät myös päihdeaiheisia videoita (eli oli muutakin kuin oppitunnit).

Tässä haastattelijalle tietoa siitä, mitä on tehty:

- Aloitimme 6. luokalla Lapselle selvä Elämä tunneilla, joita pitivät tukioppilaat. Näillä tunneilla pohdimme tilanteita, joita nuoret saattavat kohdata esim. tupakkakokeilut kaveripiirissä, mikä on kavereiden merkitys omaan suhtautumiseemme päihteitä kohtaan.
- 7. luokalla kartoitimme omaa vapaa-aikaamme ja ajanviettotapoja, terveyteen liittyviä tottumuksia. Pohdimme myös oman päätöksen ja itsetunnon merkitystä omaan käyttäytymiseen.
- 8. luokalla taas pohdimme tehtävien avulla miten päihteistä keskustellaan internetissä, millaista tietoa sieltä voi saada ja voiko siihen luottaa. Jokaisen oma asia -tunneilla pohdimme, miten päihteiden käyttö vaikuttaa ympäristöön ja läheisiin.

Mitä päihdekasvatus on? = Nämä kaikki tunnit ovat olleet päihdekasvatusta, vaikka suoranaista faktatietoa erilaisten päihteiden vaikutuksista ei annettu. Faktatietoa nuoret ovat saaneet esim. koulun terveystiedon tunneilla tai erilaisissa tapahtumissa (Hyvinvointipäivä). MLL:n tunneilla on enemmän mietitty sitä mikä auttaa nuorta voimaan hyvin ja lisää nuorten päihteetöntä elämäntapaa ja suojaavat nuorta päihteiden käytöltä. Myös kotona usein keskustellaan päihteisiin liittyvistä asioista, joka on myös päihdekasvatusta. Yhä useammin nuoret tietävät päihteistä jopa enemmän kuin aikuiset, joten päihdekasvatus voi olla kaksisuuntaista eli aikuiset oppivat myös nuorilta.

Mitä ehkäisevä päihdetyö on? = Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan myös päihteiden aiheuttamien haittojen ennaltaehkäisyä. Olemme tuoneet hankkeessa esille, että on tärkeää tietää ne tahot, joilta voi saada tukea ja apua, jos itse käyttää päihteitä tai jos on huolissaan jonkun läheisen päihteiden käytöstä.

1) Taustatietoja:

- Mitkä asiat ovat sinulle elämässäsi tärkeitä juuri nyt?
- Oletko onnistunut saavuttamaan sinulle tärkeinä pitämiäsi asioita käytännössä? Miten?
- Millaisia harrastuksia sinulla ja kavereillasi on koulun ulkopuolella?
- Kertoisitko vähän perheestäsi, ketä siihen kuuluu?
- Koulumenestys ja kiinnostavimmat oppiaineet? (onko enemmän käytännön vai teorian tai molempien -tyylinen oppilas?)
- Millaisia elämänsuunnitelmia tai opintosuunnitelmia sinulla on yläkoulun jälkeen?

2) Päihteitä koskeviin kieltoihin ja rajoituksiin suhtautuminen?

Alaikäisen päihteiden käyttö

- Mitä ajattelet päihteiden käytöstä ylipäätään, millainen ”juttu” ne sinulle ovat?
- Mitä mieltä olet alaikäisten, alle 18 v. päihteiden käytöstä ylipäätään?

Kaverit

- Millaiset säännöt päihteiden käyttöä koskevat kaveripiirissäsi? Mikä on hyväksyttävää ja mikä ei?
- Onko päihteiden käytöllä merkitystä sinulle kaveri- tai ihmissuhteiden ylläpitämisessä?

Päihdevalistus

- Miten päihteiden käyttöä pitäisi mielestäsi käsitellä (alaikäisten) nuorten kanssa?
- Kenen vastuulla päihdevalistuksen pitäisi olla: kodin, koulun, ulkopuolisten projektien jne.?
- Mitkä asiat sinun mielestäsi vaikuttavat nuorten päihteettömyyteen tai päihteiden käyttöön?
- Mistä olet saanut tietää päihteiden vaikutuksista? Kerro jokin esimerkki.
- Millainen tieto päihteistä on vaikuttanut sinuun eniten?

Kodin merkitys ja vanhemmat

- Mikä on mielestäsi kodin merkitys päihdevalistuksessa?
- Miten vanhempien tulisi sinun mielestäsi suhtautua nuorten päihteiden käyttöön?

- Miten päihteet tulisi ottaa puheeksi kotona vanhempien kanssa? Voiko päihteistä ylipääntään
- keskustella vanhempien kanssa?
- Toimivatko vanhemmat omalla esimerkillään mallina nuorille, vai ovatko kaverit se keskeisin malli päihteiden käytölle? Miten vanhemmat voivat omalla esimerkillään vaikuttaa nuorten päihteiden käyttöön? Entä kaverit?

Muut yhteisön toimijat ja viranomaiset

- Miten poliisi ja aikuiset suhtautuvat nuorten juomiseen esim. kaduilla, puistoissa ym.? Miten em. tahojen tulisi suhtautua?
- Mitä mieltä olet siitä, että jotkut alaikäiset juovat alkoholia eivätkä aikuiset puutu siihen.
- Mitä mieltä olet siitä, että jotkut aikuiset ostavat tai myyvät alkoholia alaikäiselle?

3) Tieto

- Miten MLL:n oppitunnit ja tapahtumat ovat vaikuttaneet sinuun myönteisesti tai kielteisesti?

MLL:n oppitunneilla (EPT -hankkeessa) mukanaolo:

- Mikä hankkeessa oli kiinnostavinta, mikä ei, ja perustelut miksi?
- Tuntuivatko MLL:n oppitunnit ylipääntään tärkeältä?
- Miten ymmärsit MLL:n oppituntien tarkoituksen?
- Kävikö kavereiden kanssa keskusteluja oppituntien aihepiiristä?
- Saivatko oppitunnit pohtimaan omaa päihteiden käyttöä?
- Toimiko MLL:n oppitunnit mielestäsi yleisessä päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä sinua ajatellen? Entä kaveripiiriäsi?
- Uskotko, että MLL:n oppitunneilla olisi ollut vaikutusta siihen, että miten toimit, ajattelet tai suhtaudut kun sinulle mahdollisesti tarjotaan päihteitä?

4) MLL:n oppitunnit ((EPT)hanke) tiedonantajana:

- Millaista tietoa sait MLL:n oppitunneilta? Jäikö jotain päihteistä kerrottua tietoa mieleen? Millaista tietoa olisit toivonut enemmän?

- Mikä oli mielenkiintoisinta tai mieleenpainuvinta tapa, jolla asioita käsiteltiin, tarinat,
- ryhmätehtävät, itse harjoitusten ym. tekeminen, dvd:t ym.
- Mitä kaverisi ovat mieltä MLL:n oppitunneista?

5) Kerrotko vapaa-ajastasi?

- Miten päihteiden käyttö näkyy omalla asuinalueella, muilla asuinalueilla, keskikaupungilla?
- Kertoisitko esimerkin tavallisesta, mukavasta viikonloppuillasta, jossa ei käytetä päihteitä.
- Kertoisitko esimerkin nuorten viikonloppuillasta, johon kuuluu päihteitä. Mitä silloin tapahtuu? Missä? Kuka? Miksi?
- Kertoisitko omia tai näkemisiäsi havaintoja päihdekokeilujen merkityksestä niiden säännöllisen käytön aloittamiseen? Oletko onnistunut saavuttamaan sinulle tärkeinä pitämiäsi asioita käytännössä? Miten?
- Oletko onnistunut saavuttamaan sinulle tärkeinä pitämiäsi asioita käytännössä? Miten?
- käytön säännöllisen käytön aloittamiselle?

6) Mitä muuta sanottavaa on päihteistä?

- Mitä muuta sanottavaa sinulla on MLL:n tunneista (ehkäisevästä päihdetyöstä (EPT) -hanke)
- Mitä muuta haluat sanoa päihteistä ja ehkäisevästä päihdetyöstä?

Kiitokset haastattelusta!

LIITE 2. Litteroidusta haastatteluaineistosta muodostetut mahdolliset diskurssit.

-
- = Itse tekemisen diskurssi (videot), jossa tarkasteltiin päihteiden tarjoamista ja muita päihdeaiheita
 - = Kriittinen suhtautuminen Internetiin päihdevalistuksessa
 - = Tukioppilaiden onnistunut tehtävä päihdevalistuksessa
 - = Kokemukset hankkeen monisäikeisyydestä, läpäisevyydestä ja moniarvoisuudesta (konaisuuden oivaltaminen, ryhmätyöt, tarinat ja tehtävät)
 - = Päihteiden käytön seurauksien pohdinta tarinoiden ja tehtävien avulla
 - = Kaverit pitivät tunteja höydyllisinä, pohdinnat
 - = Päihdekasvatuksen (tehtävät) hyödyllisyys tiedonantajana ja päihdekokeiluista kieltäytymisessä, kriittiset äänet (2)
 - = Ei käytetä liikaa [alkoholia]
 - = Päihteet pikemminkin kaverisuhteiden pilaajana
 - = Alaikäisten päihteiden käyttöä ei hyväksytä
 - = Tupakointia ei hyväksytä
 - = Alkoholin käytölle/kokeiluille myös varauksellista hyväksyntää
 - = Alkoholin käytön haittojen ja realiteettien esiin nostamista
 - = Päihteiden vaaroista kertominen
 - = Ei kauhutarinoita, ei pelottelua
 - = Lainsäädännön vaikutusten pohdinta päihdekokeiluissa jne.
 - = Kodin merkitys päihdevalistuksessa
 - = Kodin, koulun ja projektien yhteistyö
 - = Monialainen (koti, koulu, projektit) eri tahojen päihdevalistus estämässä nuorten päihteiden käyttöä
 - = Koti (vanhemmat, vanhempi) valistajina, vähemmän esimerkkinä
 - = Kaveripiirin esimerkki
 - = Oppitunnit

- = Nuoren oma tahto ja elämäntilanne
- = Koulussa eri tunneilla saatu tieto, päihteiden käytön seuraukset
- = Kodin merkitys päihteiden käytön ehkäisyssä normilähde, puuttumattomuus vastuutonta
- = Keskustelu vanhempien kanssa päihteistä yleensä mahdollista
- = Vanhempien ”Päihdekontrolli” haittaa puhumista kotona päihteistä
- = Vanhempien ja kavereiden esimerkki yhtä tärkeä ja iän mukaan porrasteinen.
- = Vanhempien ja kavereiden kielteinen esimerkki vaikuttaa kielteisesti
- = Poliisin kontrollitehtävä
- = Alkoholien ostaminen alaikäiselle väärin ja vastuutonta
- = MLL:n oppitunnit koettiin yleensä tärkeiksi
- = MLL:n oppitunneilla eivät tärkeitä
- = MLL:n oppitunnit ehkäisevänä päihdekasvatuksena
- = MLL:n tunnit oman päihteistä kieltäytymisen vahvistajana
- = MLL:n tunneilla ei juuri vaikutusta päihteitä tarjottaessa niistä kieltäytymiseen
- = Myönteinen suhde MLL:n oppitunteihin
- = Oma pohdinta päihteiden vaarallisuudesta/vaarattomuudesta ja ambivalentti suhtautuminen päihdevalistukseen
- = Päihteiden käytön autonomisuus ja oma vastuu
- = Kavereiden kanssa ajanviettäminen, elokuvien katsominen, pelaaminen
- = Päihteiden (lähinnä alkoholin) käytön yhdistäminen kaupunkiympäristöön
- = Riittävä tieto [MLL:n oppitunneilta] positiivinen asenne
- = Puuttuvan [MLL:n tunneilta] tiedon diskurssi
- = Valistus ei tehoa
- = MLL:n tunneilla ei vaikuta kavereihin
- = Vaikutusta [MLL:n tunneilla) kavereihin on ollut
- = MLL:n Tunnit päihteistä kieltäytymisen perustana
- = Päihteiden käytön vaarojen pohtiminen ei kuulu omaan elämään
- = Päihteistä kieltäytyminen koetaan oikeaksi

